

Centrum vedecko-technických informácií SR, Bratislava

PhDr. Marianna Pétiová, PhD.

**Analýza údajov z výskumov zameraných
na zistenie skúseností, postojov a názorov žiakov
základných a stredných škôl na extrémizmus a rasizmus**

Bratislava 2020

ÚVOD

Svet v ostatných dvoch storočiach urobil obrovský technický, aj spoločenský pokrok. Spoločnosti sa otvorili rôznym názorom, náboženstvám a filozofiám. Toto obdobie však neprinieslo len pozitívne zmeny v kvalite života, ale tak ako sa šíria myšlienky humanizmu a demokracie, šíria sa v súčasnosti aj myšlienky extrémizmu, nacionalizmu, náboženského fundamentalizmu a rasizmu. Už v 90. rokoch 20. storočia sa začali aktivizovať rôzni západoeurópski radikáli a extrémisti. Tento fakt spôsobilo nahromadenie spoločenských problémov a dlhodobá stagnácia ich riešenia etablovanými politikmi. Rozčarovanie z nových spoločenských podmienok, strata sociálnych istôt, hospodárska kríza, sklamanie z politickej elity a národnostné napätie pomohli šíreniu myšlienok, ktoré sa nezhodovali s prejavmi demokracie, liberalizmu a právneho štátu.¹ V ostatných rokoch predstavujú veľký problém aj tisíce migrantov, ktorí opúšťajú svoje domovy a snažia sa dostať do Európy. Táto skutočnosť vytvára priestor pre existenciu rôznych hnutí, strán a zoskupení, ktoré sa snažia presadiť svoje zábery a ciele, ktoré sa väčšinou spájajú s rasistickými, xenofóbnymi, antisemitskými a inými nepriateľskými aktivitami namierenými voči cudzincom a členom minoritných skupín obyvateľstva.

Cieľom predloženej analýzy je kontinuálne zachytiť názory, mieru informovanosti a osobné skúsenosti žiakov základných a stredných škôl s prejavmi extrémizmu, ich postoj k problematike rasizmu a antisemitizmu ako závažnému problému súčasnej doby. Okrem toho zachytáva analýza rodinného prostredia respondentov, ich vzťahy k rodičom a rovesníkom, ako aj možnosti získania nesprávnych extrémistických názorov z internetu a zo sociálnych sietí. Úloha porovnáva výsledky výskumov realizovaných v rokoch 2009, 2016, 2017, 2018 a 2019 a vychádza z Programového vyhlásenia vlády, Koncepcie boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019, Národnej stratégie na ochranu detí pred násilím a z Národnej koncepcie ochrany detí v digitálnom priestore.

Základnou štatistickou metódou bol dotazník spracovaný v roku 2009, ktorý bol v ďalších rokoch modifikovaný a rozšírený o otázky umožňujúce kontinuálne sledovanie dôležitých oblastí. Preto nie je možné všetky ukazovatele porovnávať za 10 rokov, ale len za čas, v ktorom boli do výskumov zahrnuté. Údaje boli štatisticky spracované prostredníctvom softvéru SPSS a interpretované boli najmä tie údaje, v ktorých bola zistená štatisticky významná závislosť na hladine významnosti $p < 0,05$.

1. Charakteristika výskumných súborov – roky 2009, 2016, 2017, 2018 a 2019

Výberový súbor každoročne splňal kritériá reprezentatívnosti vzhľadom na základný súbor mladých ľudí žijúcich v SR vo veku od 12 do 18 rokov. Výsledky výskumu boli sledované najmä podľa vopred stanovených kvótnych znakov: pohlavie, vek, ročník, typ školy, veľkosť bydliska a kraj. Počet respondentov bol každý rok stanovený podľa finančného zabezpečenia, preto sa v jednotlivých rokoch menil. V rokoch 2017 (2 868), 2018 (2 762) a 2019 (2 787) bol reprezentatívny vo vzťahu k žiakom základných a stredných škôl. Z uvedených dát je zrejmé, že najmenej opýtaných vyplnilo dotazníky v roku 2009 (1 195, 2016: 1 713), najvyšší počet respondentov, ktorí sa do výskumu zapojili bol zaznamenaný v roku 2017.

---

¹ Štefančík, R.: Pravicový extrémizmus a mládež na Slovensku. Brno : Tribun EU, 2013. ISBN 978-80-263-0516-3. s. 8.

Pohlavie

V roku 2009 mali vo výberovom súbore miernu prevahu chlapci. V rokoch 2017, 2018 a 2019 sa výskumu zúčastnil vyšší počet dievčat. Z prezentovaných údajov je zrejmé, že počet respondentov bol vo vzťahu k pohlaviu pomerne vyrovnaný.

Tabuľka 1

Pohlavie	2009		2016		2017		2018		2019	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
chlapci	661	55,4	886	51,7	1 397	48,7	1 287	46,7	1 350	48,4
dievčatá	534	44,6	827	48,3	1 471	51,3	1 475	53,3	1 437	51,6
spolu	1 195	100,0	1 713	100,0	2 868	100,0	2 762	100,0	2 787	100,0

Ročník

Žiaci 7. ročníkov základných škôl sa do výskumu zapojili najmä v roku 2009. V roku 2016 vyplnili dotazníky vo vyššej miere ôsmaci, deviataci sa výskumu zúčastnili najmä v roku 2017. Žiaci 1. ročníkov stredných škôl mali vo výberovom súbore prevahu v roku 2009, v roku 2016 vyplnili dotazníky vo vyššom počte druháci a tretiaci. Uvedené zistenia potvrdili, že od roku 2009 sa do výskumu častejšie zapojili deviataci, pričom sa znížil počet ôsmakov. Počet siedmakov sa za sledované obdobie nezmenil. V skupine žiakov stredných škôl bol vo výberovom súbore zistený klesajúci počet prvákov. Oproti zisteniam z roku 2009 sa zvýšil počet žiakov 2. ročníkov, počet tretiakov zostal rovnaký.

Tabuľka 2

Ročník	2009		2016		2017		2018		2019	
7. ročník ZŠ	183	15,3	161	9,4	417	14,5	407	14,7	416	14,9
8. ročník ZŠ	209	17,5	345	20,1	449	15,7	504	18,2	440	15,8
9. ročník ZŠ	185	15,5	250	14,6	520	18,1	386	14,0	469	16,8
1. ročník SŠ	237	19,9	251	14,7	487	17,0	480	17,4	346	12,5
2. ročník SŠ	156	13,0	359	21,0	472	16,4	532	19,3	574	20,6
3. ročník SŠ	225	18,8	347	20,2	523	18,3	453	16,4	542	19,4
spolu	1 195	100,0	1 713	100,0	2 868	100,0	2 762	100,0	2 787	100,0

Typ navštevovanej školy

Každý rok mali vo výskumnej vzorke prevahu žiaci základných škôl. V skupine stredoškolákov vyplnili dotazníky najmä žiaci stredných odborných škôl, gymnazisti sa do výskumu zapojili v najnižšej miere. Vypočítaná vzorka kopíruje celkovú situáciu na Slovensku. Z uvedeného vyplýva, že najviac detí patrí k žiakom základných škôl, v gymnáziách, ktoré sú svojim všeobecným zameraním určené najmä pre budúcich študentov vysokých škôl, študuje len určitá časť stredoškolákov. Vyšší počet respondentov navštevuje stredné odborné školy, ktoré ich pripravujú nielen na zapojenie sa do pracovného procesu po skončení školy, ale dávajú im aj možnosť ďalej študovať na vysokých školách.

Tabuľka 3

Typ školy	2009		2016		2017		2018		2019	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
ZŠ	568	47,6	756	44,1	1 386	48,3	1 297	47,0	1 325	47,5
SOŠ	173	38,2	438	30,3	477	35,1	458	36,4	348	39,9
G	454	14,2	519	25,6	1 005	16,6	1 007	16,6	1 114	12,6
spolu	1 195	100,0	1 713	100,0	2 868	100,0	2 762	100,0	2 787	100,0

Veľkosť bydliska

Respondenti žijúci v najmenších obciach sa vo vyššej miere zapojili do výskumu v roku 2009, v ostatných rokoch predstavovali asi štvrtinu výberového súboru. Opýtaní s trvalým bydliskom

v obciach od 2 001 do 10 000 obyvateľov vyplnili dotazníky najmä v roku 2018. V roku 2016 bol vo výberovom súbore zaznamenaný vyšší počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí žijú v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 a od 50 001 do 100 000. Respondenti z najväčších miest sa do výskumu zapojili najmä v roku 2009. Z prezentovaných dát je zrejmé, že od roku 2016 sa zvyšoval počet opýtaných žijúcich v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 a od 50 001 do 100 000. V malých aglomeračných jednotkách a vo veľkomestách sa počet žiakov základných a stredných škôl znižoval.

Tabuľka 4

Bydlisko	2009		2016		2017		2018		2019	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
menej než 2 000	322	27,2	403	23,5	724	25,2	692	25,1	700	25,1
od 2001 do 10 000	318	26,8	359	21,0	731	25,5	903	32,7	689	24,7
od 10 001 do 50 000	229	19,1	475	27,7	777	27,1	732	26,5	757	27,2
od 50 001 do 100 000	90	7,2	308	17,9	316	11,0	207	7,5	300	10,8
viac ako 100 000	236	19,7	168	9,9	320	11,2	228	8,2	341	12,2
spolu	1 195	100,0	1 713	100,0	2 868	100,0	2 762	100,0	2 787	100,0

Kraj

V roku 2009 sa výskumu vo vyššom počte zúčastnili respondenti žijúci v Bratislavskom kraji. V roku 2016 vyplnili dotazníky najčastejšie opýtaní v Banskobystrickom kraji. V roku 2017 mali vo výskumnom súbore opäť miernu prevahu mladí obyvatelia Bratislavského kraja. V rokoch 2018 a 2019 sa do výskumných zistení zapojili najmä žiaci základných a stredných škôl žijúci v Prešovskom kraji. Porovnanie údajov ukázalo pomerne vyrovnané počty respondentov žijúcich vo všetkých krajoch Slovenska v rámci jednotlivých výberových súborov. Najvýraznejšie rozdiely boli zistené v roku 2009, keď z Bratislavského kraja pochádzalo až 17,4 % opýtaných a v Prešovskom kraji vyplnilo dotazníky len 10,4 % respondentov. Podobná anomália bola zaregistrovaná aj v roku 2019, pričom v Prešovskom kraji sa v tomto roku do výskumu zapojilo až 16,5 % oslovených žiakov, zatiaľ čo v skupine opýtaných žijúcich v Košickom kraji bolo evidovaných len 8,1 % opýtaných.

Tabuľka 5

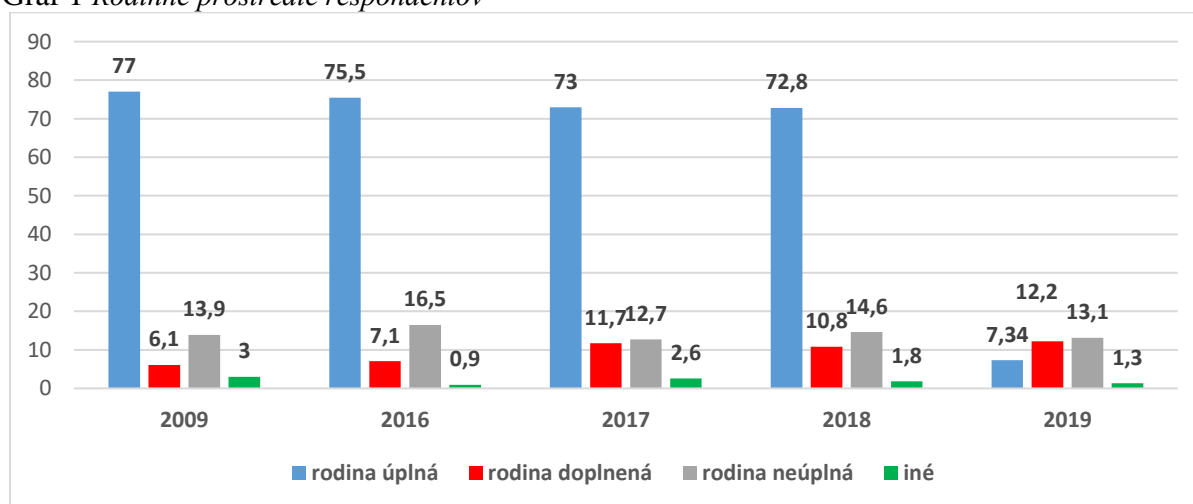
Kraj	2009		2016		2017		2018		2019	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Bratislavský	208	17,4	223	13,1	389	13,8	313	11,3	391	14,0
Trnavský	162	13,6	185	10,8	346	12,0	378	13,7	386	13,9
Trenčiansky	130	10,7	188	11,0	301	10,5	327	11,9	325	11,7
Nitriansky	142	11,9	208	12,1	337	11,7	326	11,8	324	11,6
Žilinský	152	10,8	220	12,8	363	12,6	368	13,3	366	13,1
Banskobystrický	129	12,8	248	14,5	396	13,7	326	11,8	310	11,1
Prešovský	124	10,4	235	13,7	388	13,5	411	14,9	459	16,5
Košický	148	12,4	206	12,0	348	12,2	313	11,3	226	8,1
spolu	1 195	100,0	1 713	100,0	2 868	100,0	2 762	100,0	2 787	100,0

2. Charakteristika rodinného prostredia

Rodina je považovaná za najdôležitejšiu sociálnu skupinu, v ktorej človek žije. V tomto prostredí dochádza k saturovaniu jeho fyzických, psychických a sociálnych potrieb. Rodina poskytuje svojim členom zázemie potrebné k spoločenskej seberealizácii. Formuje jedinca v priebehu vývoja, je významným nositeľom jeho budúcich spoločenských rolí a identity. Každá rodina má vytvorený svoj špecifický systém a preferencie, čo výrazne ovplyvňuje

správanie jej členov v interakcii so spoločenským okolím.² Komparácia dát ukázala, že od roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí žili v úplných rodinách. Výraznejšie stúpol počet opýtaných, ktorých vychovával nevlastný otec alebo matka, pričom počet oslovených, ktorí vyrastali v neúplných rodinách sa nezmenil. Za sledované obdobie sa výraznejšie znížil počet opýtaných žijúcich v náhradných rodinách. Zistené údaje poukazujú na súčasný negatívny trend, ktorý je charakterizovaný vyšším rozpadom rodín než v predchádzajúcom období. Táto skutočnosť spôsobuje zvyšovanie počtu detí, ktoré vyrastajú v neúplných alebo v doplnených rodinách, čo môže v niektorých prípadoch negatívne ovplyvňovať ich psychický vývoj.

Graf 1 Rodinné prostredie respondentov

V skupine respondentov, ktorých vychovávali obaja vlastní rodičia, bolo za sledované obdobie zistené zníženie u chlapcov, aj u dievčat. Výrazne sa zvýšil počet respondentov, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, a to najmä u dievčat. V obidvoch sledovaných skupinách bol zaznamenaný pokles počtu opýtaných, ktorých vychovával iba jeden z rodičov, prípadne vyrastali v detskom domove, u pestúnov alebo v náhradných rodinách.

Tabuľka 6

Pohlavie	2009			2016			2017			2018			2019		
	Ú	D	N	Ú	D	N	Ú	D	N	Ú	D	N	Ú	D	N
chlapci	79,1	6,1	12,5	75,1	8,6	15,1	73,0	12,6	12,1	70,3	12,9	14,8	75,6	11,1	11,8
dievčatá	74,4	5,9	15,7	75,7	6,6	17,2	73,0	10,9	13,3	75,0	8,9	14,5	71,3	14,9	12,6

Poznámka: Ú – rodina úplná, D – rodina doplnená, N – rodina neúplná

Zistené údaje ukázali rovnaký trend vo všetkých aglomeračných jednotkách. Za sledované obdobie sa znížil počet respondentov žijúcich v úplných rodinách a stúpol počet oslovených žiakov, ktorí vyrastali v neúplných alebo v doplnených rodinách. Zároveň bol evidovaný zvyšujúci sa počet respondentov, ktorých vychovával iba otec alebo matka. Tento trend bol potvrdený najmä u opýtaných pochádzajúcich z obcí s nižším počtom obyvateľov než 2 000. Oslovení žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a v malých mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 žili v nižšom počte v úplných rodinách, častejšie mali nevlastného otca alebo matku, pričom počet opýtaných, ktorí vyrastali v neúplných rodinách sa za sledované obdobie nezmenil. Zaujímavé zistenia boli evidované u respondentov z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, kde stagnoval počet žiakov z úplných rodín, výrazne stúpol počet opýtaných pochádzajúcich z doplnených rodín a znížil sa počet respondentov, ktorí mali len otca alebo

² Fischer, S. – Škoda, J.: Sociální patologie. Praha : Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3, s. 140.

matku. Podobný trend sa ukázal aj v skupine opýtaných s trvalým bydliskom vo veľkomestách, kde bol zaznamenaný vyšší počet žiakov pochádzajúcich z úplných a z doplnených rodín a nižší počet respondentov, ktorí vyrastali v neúplných rodinách.

Tabuľka 7

Bydlisko	2009			2016			2017			2018			2019		
	Ú	D	N	Ú	D	N	Ú	D	N	Ú	D	N	Ú	D	N
menej než 2000	83,9	4,7	9,3	81,2	4,5	13,5	77,4	10,1	9,2	79,2	9,3	9,5	77,7	10,2	11,5
od 2 do 10 000	78,0	7,2	11,3	74,3	8,1	16,5	75,5	9,6	13,1	74,2	9,6	14,1	75,1	11,5	11,5
od 10 001 do 50	78,9	4,8	14,1	73,8	7,4	17,7	71,5	12,1	13,8	68,7	12,9	17,1	70,8	13,5	14,6
od 50 001 do 100	70,9	7,0	18,6	76,1	6,5	17,0	71,1	15,1	11,5	67,7	12,4	18,9	70,2	14,0	14,7
viac ako 100 000	67,1	7,3	21,8	66,3	11,4	21,1	64,3	15,1	16,7	65,8	12,2	19,8	70,3	12,9	15,0

Poznámka: Ú – rodina úplná, D – rodina doplnená, N – rodina neúplná

Komparácia zistení vo vzťahu k jednotlivým krajom ukázala pomerne veľké rozdiely. V Bratislavskom a v Nitrianskom kraji bol evidovaný vyšší počet respondentov z úplných a z doplnených rodín a nižší počet opýtaných, ktorí žili v neúplných rodinách. V Trenčianskom, Žilinskom, Prešovskom a v Košickom kraji klesol počet oslovených žiakov, ktorých vychovávali spolu obaja rodičia a stúpol počet respondentov pochádzajúcich z doplnených a z neúplných rodín. V Trnavskom kraji sa znížil počet opýtaných z úplných rodín, zvýšil sa počet žiakov, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, avšak nezmenil sa počet respondentov z neúplných rodín. V Banskobystrickom kraji stagnoval počet opýtaných z úplných rodín, stúpol počet respondentov, ktorých vychovával nevlastný otec alebo matka, zatiaľ čo sa znížil počet žiakov základných a stredných škôl z neúplných rodín.

Za celé sledované obdobie bola najlepšia situácia zaznamenaná v Prešovskom kraji, kde najviac opýtaných žilo v úplných rodinách a najmenej respondentov pochádzalo z neúplných a z doplnených rodín. V Bratislavskom kraji bol za celé sledované obdobie zistený najnižší počet respondentov vyrastajúcich v úplných rodinách a najvyšší počet žiakov, ktorí pochádzali z neúplných rodín.

Tabuľka 8

Kraj	2009			2016			2017			2018			2019		
	Ú	D	N	Ú	D	N	Ú	D	N	Ú	D	N	Ú	D	N
BA	65,9	6,7	23,1	69,5	8,5	19,3	67,4	15,6	13,8	65,1	16,3	17,3	69,3	13,8	15,3
TT	76,5	8,0	13,6	76,6	5,4	17,4	74,6	16,4	7,5	73,3	10,3	14,0	69,5	15,9	13,0
TN	81,1	5,5	12,6	74,9	7,0	16,6	78,7	8,4	11,5	77,4	5,8	15,6	70,2	12,9	15,7
NR	69,0	11,3	16,2	76,4	10,1	13,5	70,2	10,4	17,2	72,3	12,6	14,2	71,0	14,8	13,0
ZA	85,3	4,7	8,5	77,6	7,3	15,1	77,2	10,6	10,6	75,3	9,2	14,7	76,0	10,4	10,7
BB	73,7	4,6	15,8	77,8	5,2	16,9	73,0	12,5	10,9	70,5	12,3	14,8	73,2	11,9	14,2
PO	92,7	1,8	4,8	77,8	3,4	18,8	77,0	6,1	12,9	77,9	9,0	11,7	80,4	8,1	10,9
KE	80,4	5,4	10,8	72,7	10,2	14,6	68,7	12,1	16,2	69,0	11,5	15,7	76,3	9,8	12,9

Poznámka: Ú – rodina úplná, D – rodina doplnená, N – rodina neúplná

U žiakov základných aj stredných škôl bol u respondentov z úplných rodín zistený pokles počtu osôb v oboch podsúboroch. Zároveň sa v oboch skupinách výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí mali nevlastného otca alebo matku. U žiakov základných škôl bolo evidované zníženie počtu detí pochádzajúcich z neúplných rodín, pričom u stredoškôľakov sa situácia za dané obdobie nezmenila. V oboch sledovaných skupinách bol zaznamenaný pokles počtu opýtaných, ktorí vyrastali v detskom domove, u pestúnov alebo v náhradných rodinách. Z uvedených zistení je zrejmé, že od roku 2009 sa situácia rodín na Slovensku zmenila. Príčinou môže byť súčasná ekonomická a sociálna situácia rodín, ktorá je charakterizovaná poklesom sobášov, nárastom priemerného veku matky pri prvom pôrode, zvýšenou rozvodovosťou a nárastom počtu detí narodených mimo manželstva. Odborníci konštatujú, že na Slovensku

bolo až do začiatku 90. rokov materstvo doménou vydatých žien a len malá časť (cca 5,0 % – 6,0 %) detí sa narodila mimo manželstva. V ostatnom štvrtstoročí nastali veľké zmeny vo vnímaní mimomanželských vzťahov, čo prinieslo výrazný nárast počtu detí, ktoré porodili slobodné ženy. Počet detí narodených v manželstve sa rapídne znížil, v súčasnosti predstavuje necelých 40,0 %. Znižuje sa aj počet detí v rodinách, čo môže byť spôsobené vyšším vekom matky pri prvom pôrode. Od roku 1990 stúpa počet rozvodov najmä u dlhotrvajúcich manželstiev v súčasnosti tvoria približne pätinu všetkých rozvodov.³

Tabuľka 9

Typ školy	2009			2016			2017			2018			2019		
	Ú	D	N	Ú	D	N	Ú	D	N	Ú	D	N	Ú	D	N
ZŠ	78,2	6,4	13,3	73,6	7,4	18,3	74,6	12,4	11,8	71,7	11,8	15,2	75,5	12,3	11,2
SŠ	76,1	5,8	14,2	77,0	6,8	15,2	71,2	11,4	13,5	73,8	9,8	14,1	71,4	12,0	14,9

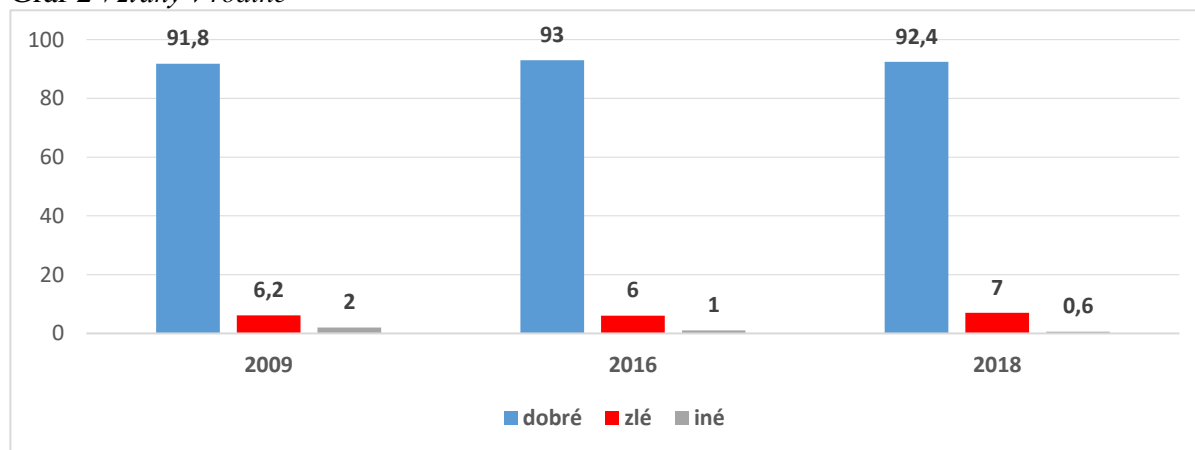
Poznámka: Ú – rodina úplná, D – rodina doplnená, N – rodina neúplná

2.1 Vzťahy v rodine

V rámci spoločenského vývoja sa menia aj funkcie rodiny, avšak žiadna inštitúcia nedokáže nahradiť rodinu pri vytváraní citových vzťahov. Dieťa už od útleho detstva potrebuje pre svoj zdravý a harmonický vývoj vytvorenie väzby k dospelaj osobe s možnosťou kladnej citovej odozvy. Nedostatočná saturácia tejto potreby môže spôsobiť poruchy psychického vývoja a deformáciu osobnosti. Rodičia predstavujú pre dieťa prvých partnerov pri vytváraní medziľudských vzťahov, učia ho žiť, spolupracovať, prispôbovať sa a komunikovať s ostatnými členmi rodiny a sú zároveň i modelom emocionálnej väzby k ostatným ľuďom.⁴

Z komparácie zistených dát vyplynulo, že od roku 2009 minimálne stúpol počet opýtaných, ktorí hodnotili rodinné vzťahy kladne a len veľmi mierne sa zvýšil počet žiakov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli. Výraznejšie klesol počet respondentov, ktorí dobre vychádzali len s jedným rodičom, prípadne uvádzali iný dôvod. Pozitívne je zistenie, že väčšina žiakov základných a stredných škôl hodnotila vzťahy v rodine ako dobré, pretože kvalita vzťahov medzi rodičmi a deťmi je považovaná za významný faktor ovplyvňujúci vývoj osobnosti dieťaťa, ktoré v tejto rodine žije.

Graf 2 Vzťahy v rodine

³ Šprocha, B. – Bleha, B. – Vaňo, B. – Buček, J.: Perspektívy, riziká a výzvy demografického vývoja najväčších miest Slovenska. Bratislava : Infostat, 2017. Dostupné na www.infostat.sk

⁴ Zábrodská, Z.: Voľný čas a rodina. In: Mládež a voľný čas. Socialia, Hradec Králové : Gaudeamus, 2000, ISBN 80-7041-760-9, s. 401.

Viac ako 90,0 % chlapcov aj dievčat považovalo rodinné vzťahy za dobré. U dievčat sa situácia za sledované obdobie nezmenila, avšak u chlapcov bol zistený mierny nárast počtu opýtaných, ktorí mali v rodinách vytvorené dobré vzťahy. V skupine oslovených žiakov, ktorí hodnotili vzťahy v rodine negatívne, bola zaznamenaná stagnácia v oboch podsúboroch, kritickejší postoj častejšie deklarovali chlapci než dievčatá. V skupine oslovených žiakov, ktorí uviedli inú možnosť, bolo v oboch skupinách zaznamenané zníženie.

Tabuľka 10

Pohlavie	2009			2016			2018		
	dobré	zlé	iné	dobré	zlé	iné	dobré	zlé	iné
chlapci	90,1	8,4	1,5	94,3	5,7	0	91,2	8,2	0,6
dievčatá	93,2	5,5	1,3	93,7	6,3	0	93,4	5,9	0,7

U gymnazistov bolo evidované zvýšenie počtu opýtaných, ktorí mali v rodinách vybudované pozitívne vzťahy, zatiaľ čo žiaci stredných odborných škôl uvádzali ich zníženie. V podsúbore stredoškôľakov, ktorí si s otcom a s matkou nerozumeli, bola u žiakov stredných odborných škôl zaregistrovaná stagnácia, zatiaľ čo u gymnazistov sa počet týchto respondentov znížil. U žiakov z oboch typov stredných škôl klesol počet opýtaných, ktorí uvádzali inú možnosť. Prezentované zistenia potvrdili, že s rodičmi omnoho lepšie vychádzali gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl, pričom zlé rodinné vzťahy boli za celé sledované obdobie zaznamenané najmä v tejto skupine stredoškôľakov. Z uvedených údajov je zrejmé, že gymnazisti mali v rodinách vytvorené lepšie podmienky pre svoj psychický vývoj než žiaci stredných odborných škôl.

Tabuľka 11

Typ SŠ	2009			2016			2018		
	dobré	zlé	iné	dobré	zlé	iné	dobré	zlé	iné
SOŠ	88,4	9,4	2,2	93,2	6,8	0	89,9	9,3	0,8
G	91,1	6,5	2,4	94,8	5,2	0	94,5	5,2	0,3

V skupine siedmakov a ôsmakov bol evidovaný pokles počtu opýtaných, ktorí mali v rodinách vytvorené pozitívne vzťahy a zvýšil sa počet respondentov, ktorí si s rodičmi nerozumeli. U deviatakov stúpol počet opýtaných, ktorí s otcom a matkou vychádzali dobre, avšak výrazne klesol počet žiakov, ktorí nemali v domácom prostredí vytvorené pozitívne medziľudské vzťahy. V podsúbore stredoškôľakov bolo u prvákov a u tretiakov evidované zvýšenie počtu opýtaných, ktorí hodnotili rodinné vzťahy pozitívne a klesol počet respondentov, ktorí si s otcom a s matkou nerozumeli. U žiakov 2. ročníkov stredných škôl sa počet žiakov, ktorí mali doma vybudované dobré rodinné vzťahy nezmenil, avšak zvýšil sa počet opýtaných, ktorí s otcom a matkou nevychádzali dobre. Z uvedeného vyplynulo, že vzťahy s rodičmi najkritickejšie zhodnotili ôsmaci. Príčinou môže byť problematický vek respondentov spojený s príchodom puberty, ktorá je považovaná za zložité vývinové obdobie. Adolescenti v ňom majú tendenciu viac inklinovať k rovesníkom a kriticky hľadiť na dospelých. Najlepšia situácia bola zaznamenaná u deviatakov, kde stúpol počet žiakov, ktorí si s rodičmi rozumeli a znížil sa počet opýtaných, ktorí deklarovali zlé rodinné vzťahy.

Tabuľka 12

Ročník	2009			2016			2018		
	dobré	zlé	iné	dobré	zlé	iné	dobré	zlé	iné
7. ročník ZŠ	97,8	2,2	0	95,7	4,3	0	92,8	6,2	1,0
8. ročník ZŠ	96,6	2,4	1,0	94,6	5,4	0	94,0	5,6	0,4
9. ročník ZŠ	86,8	12,6	0,6	94,2	5,8	0	93,3	5,9	0,8
1. ročník SŠ	88,5	9,4	2,1	94,3	5,7	0	92,9	6,5	0,6
2. ročník SŠ	89,5	7,2	3,3	95,0	5,0	0	90,0	9,6	0,4
3. ročník SŠ	90,0	9,0	1,0	91,3	8,7	0	91,6	7,5	0,9

U opýtaných žijúcich v najmenších obciach a v najväčších mestách bol zaznamenaný nižší počet žiakov, ktorí si s rodičmi rozumeli, zatiaľ čo u respondentov s trvalým bydliskom v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 bolo zistené ich zvýšenie. Situácia sa nezmenila len u žiakov základných a stredných škôl žijúcich v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Počet opýtaných, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, sa nezmenil len u respondentov z najmenších obcí, pričom ich výraznejší pokles bol zaregistrovaný v skupine žiakov s trvalým bydliskom v obciach s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov. Zvýšenie opýtaných, ktorí nemali doma vytvorené pozitívne rodinné vzťahy bol zaznamenaný u respondentov žijúcich vo väčších aglomeračných jednotkách. Z prezentovaných zistení je zrejmé, že za celé sledované obdobie najlepšie hodnotili rodinné vzťahy žiaci žijúci v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, ich výraznejšie zhoršenie bolo evidované u opýtaných pochádzajúcich z najväčších miest.

Tabuľka 13

Bydlisko	2009			2016			2018		
	dobré	zlé	iné	dobré	zlé	iné	dobré	zlé	iné
menej než 2000	93,5	6,2	0,3	96,0	4,0	0	92,7	6,4	0,9
od 2 do 10 000	88,7	9,4	1,9	93,3	6,7	0	93,4	6,0	0,6
od 10 001 do 50 000	93,3	5,8	0,9	93,4	6,6	0	93,1	6,4	0,5
od 50 001 do 100 000	87,2	9,3	3,5	95,1	4,9	0	88,3	11,5	0,2
viac ako 100 000	92,3	6,0	1,7	90,4	9,6	0	87,9	11,7	0,4

Od roku 2009 bol v Bratislavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Banskobystrickom a v Košickom kraji evidovaný vyšší počet respondentov, ktorí mali v rodinách dobré vzťahy, zatiaľ čo v Trnavskom, Žilinskom a v Prešovskom kraji bolo zaznamenané ich zníženie. Vyšší počet žiakov, ktorí nemali doma vybudované dobré vzťahy, bol evidovaný v Trnavskom, Žilinskom a v Prešovskom kraji, pričom v Trenčianskom a v Nitrianskom kraji bol zaregistrovaný ich výraznejší pokles. V Bratislavskom, Banskobystrickom a v Košickom kraji sa nezmenil počet opýtaných, ktorí si s rodičmi nerozumeli. Zistené údaje potvrdili, že najlepšia situácia bola evidovaná v Trenčianskom a v Nitrianskom kraji, zatiaľ čo najvýraznejší pokles počtu opýtaných, ktoré hodnotili rodinné vzťahy pozitívne a stúpajúci počet žiakov, ktorí si s rodičmi nerozumeli, bol zaznamenaný u respondentov s trvalým bydliskom v Žilinskom kraji.

Tabuľka 14

Kraj	2009			2016			2018		
	dobré	zlé	iné	dobré	zlé	iné	dobré	zlé	iné
BA	92,3	5,8	1,9	91,9	8,1	0	94,2	5,4	0,4
TT	92,0	8,0	0	91,8	8,2	0	88,4	10,0	1,6
TN	88,1	11,1	0,8	95,2	4,8	0	93,6	5,8	0,6
NR	88,7	10,3	1,0	94,3	5,7	0	93,3	6,1	0,6
ZA	93,8	5,4	0,8	95,5	4,5	0	90,7	9,0	0,3
BB	90,8	6,6	2,6	95,5	4,5	0	92,9	6,5	0,6
PO	97,6	1,6	0,8	95,3	4,7	0	95,4	4,4	0,2
KE	89,2	8,1	2,7	92,3	7,7	0	90,5	8,5	1,0

U žiakov základných škôl sa od roku 2009 nezmenil počet opýtaných, ktorí hodnotili rodinné vzťahy pozitívne, zatiaľ čo u stredoškôľakov bolo evidované ich zvýšenie. V skupine respondentov, ktorí hodnotili vzťahy v rodine negatívne, bolo u žiakov základných škôl zaznamenané mierne zvýšenie, pričom u stredoškôľakov sa ich počet znížil. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že žiaci základných škôl boli s kvalitou vzťahov v rodine spokojnejší, stredoškôľáci mali kritickejší postoj.

Tabuľka 15

Typ školy	2009			2016			2018		
	dobré	zlé	iné	dobré	zlé	iné	dobré	zlé	iné
ZŠ	94,0	5,5	0,5	95,7	4,3	0	93,3	6,4	0,3
SŠ	89,2	8,6	2,2	93,5	6,5	0	91,5	7,8	0,7

3. Kamaráti, ktorí patria k extrémistom

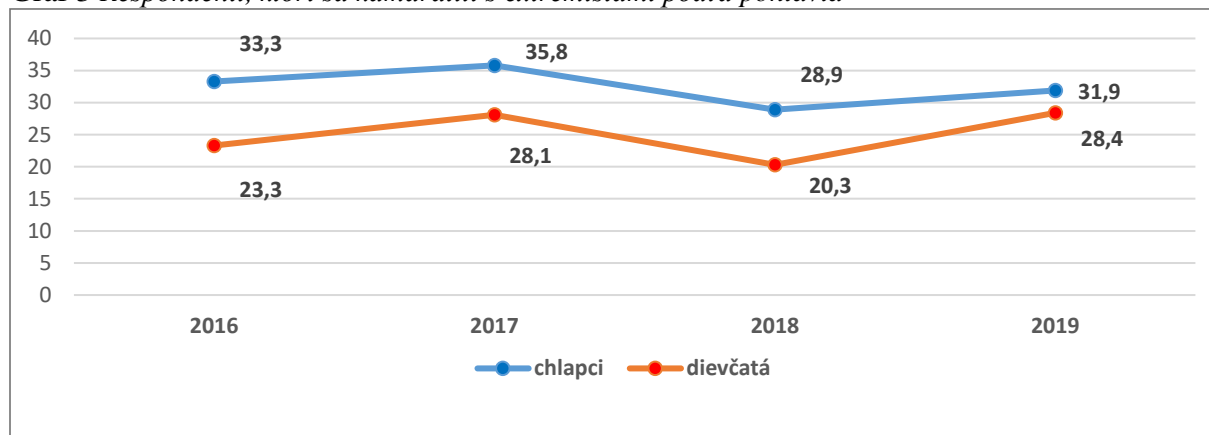
V dôsledku nerovnomerného spoločensko-ekonomického vývoja dochádza v našej spoločnosti k nárastu negatívnych javov. Prekonávanie osobných kríz, dysfunkcia rodiny a neschopnosť adaptovať sa na nové prostredie spôsobujú, že niektorí mladí ľudia sa nedokážu vhodným spôsobom zaradiť do spoločnosti. Sociálna neistota a pocit neúspešnosti ich často vedie k vytváraniu a zapájaniu sa do rôznych extrémistických hnutí, pretože východisko zo svojej situácie vidia v zmene spoločnosti.⁵ Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 mierne stúpol počet respondentov, ktorí sa s extrémistami kamarátili a klesol počet opýtaných, ktorí priateľov s týmito nebezpečnými názormi nemali. Z prezentovaných dát je zrejme, že najlepšia situácia bola zistená v roku 2018.

Tabuľka 16

Kamaráti patria k extrémistom	2016	2017	2018	2019
áno	28,5	31,8	24,4	30,1
nie	71,5	68,2	75,6	69,9

U chlapcov bol zistený najvyšší počet opýtaných, ktorí sa priatelili s takými rovesníkmi v roku 2017, zatiaľ čo u dievčat bola táto situácia evidovaná v rokoch 2017 a 2019. Od roku 2009 mierne klesol počet chlapcov, ktorí udržiavali kamarátske kontakty s extrémistami, avšak u dievčat bolo zaznamenané ich zvýšenie. Zo zistení je zrejme, že s osobami, ktoré si osvojili extrémistické názory sa za celé sledované obdobie častejšie priatelili chlapci než dievčatá.

Graf 3 Respondenti, ktorí sa kamarátili s extrémistami podľa pohlavia

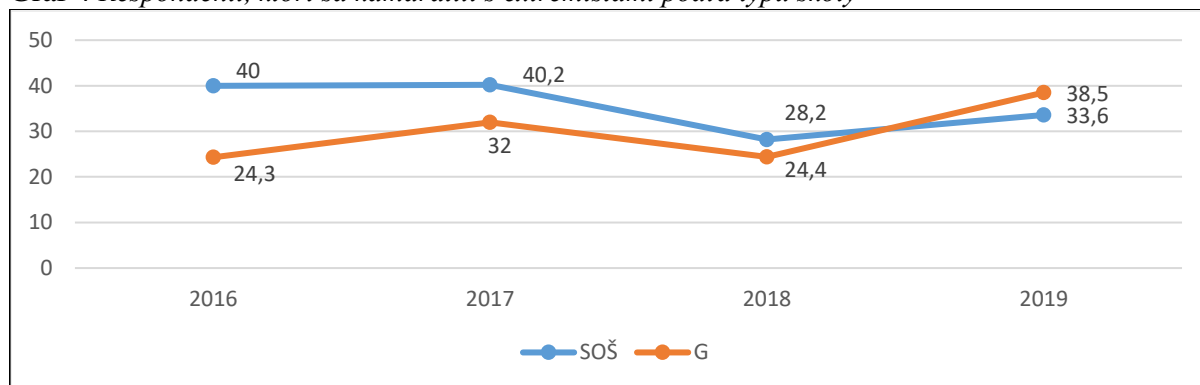

Poznámka: V grafe sú znázornené kladné odpovede respondentov.

Od roku 2016 sa v skupine žiakov stredných odborných škôl situácia zlepšila, ale u gymnazistov sa počet opýtaných, ktorí sa priatelili s extrémistami výraznejšie zvýšil. U žiakov stredných odborných škôl bola najhoršia situácia v rokoch 2016 a 2017, u gymnazistov v roku 2019. Možno konštatovať, že preventívne opatrenia je potrebné realizovať v oboch typoch stredných škôl, avšak vo vyššej miere v gymnáziách.

⁵ Hlaváčová, S.: Skúsenosti z dobrej praxe s dysfunkčnými rodinami bez domova s využitím modelu stretnutia rodinného kruhu. In: Človek na periférii spoločnosti. Ružomberok : Verbum, 2016. ISBN 978-80-89232-56-7, s. 113.

Graf 4 Respondenti, ktorí sa kamarátili s extrémistami podľa typu školy

Poznámka: V grafe sú znázornené kladné odpovede respondentov.

Kamarátov, ktorí si osvojili extrémistické názory mali v roku 2016 najčastejšie žiaci 1. ročníkov stredných škôl, v rokoch 2017 až 2019 sa s týmito rovesníkmi priatelili najmä tretiaci. V roku 2016 s takýmito osobami udržiavali kamarátske kontakty v najnižšej miere žiaci 8. ročníkov základných škôl, zatiaľ čo v rokoch 2017 až 2019 uvádzali v najnižšom počte tieto negatívne kontakty siedmci. Porovnanie ukázalo, že za sledované obdobie klesol počet opýtaných, ktorí sa priatelili s extrémistami v skupine žiakov 7. a 9. ročníkov základných škôl a 2. ročníkov stredných škôl. Zvýšenie počtu opýtaných, ktorí udržiavali takéto kontakty bol zaregistrovaný u žiakov 8. ročníkov základných škôl a 2. a 3. ročníkov stredných škôl.

Tabuľka 17

Ročník	2016	2017	2018	2019
7. ročník ZŠ	24,8	22,1	17,4	23,1
8. ročník ZŠ	22,8	26,4	25,4	26,1
9. ročník ZŠ	27,5	28,7	20,2	25,8
1. ročník SŠ	42,9	38,0	26,5	36,6
2. ročník SŠ	26,2	32,9	26,4	29,5
3. ročník SŠ	34,1	41,8	28,5	39,0

Poznámka: V tabuľke sú uvedené kladné odpovede respondentov.

Priateľov, ktorí si osvojili extrémistické názory mali v rokoch 2016 až 2018 najmä respondenti z najväčších miest. V roku 2019 udržiavali s extrémistami kamarátske vzťahy najčastejšie opýtaní v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. S členmi extrémistických skupín sa v roku 2016 v najnižšom počte kamarátili žiaci v najmenších obciach, zatiaľ čo v roku 2019 bola najlepšia situácia zaznamenaná v skupine respondentov z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Porovnanie zistení ukázalo, že za sledované obdobie bol nárast počtu opýtaných, ktorí sa kamarátili s extrémistami zistený v aglomeračných jednotkách s počtom obyvateľov nižším než 100 000, pričom zvýšenie počtu oslovených žiakov, ktorí mali vybudované tieto negatívne priateľské kontakty, vykazovali len respondenti s trvalým bydliskom v najväčších mestách.

Tabuľka 18

Bydlisko	2016	2017	2018	2019
menej než 2 000	21,2	30,7	25,7	29,9
od 2001 do 10 000	29,9	28,8	21,1	31,9
od 10 001 do 50 000	23,4	30,2	26,4	27,7
od 50 001 do 100 000	29,3	27,7	22,4	31,4
viac ako 100 000	33,7	37,4	29,0	28,5

Poznámka: V tabuľke sú uvedené kladné odpovede respondentov.

Priateľov, ktorí si osvojili extrémistické názory, mali v roku 2016 najčastejšie respondenti žijúci v Bratislavskom kraji. V rokoch 2017 a 2019 sa s týmito rovesníkmi priatelili v najvyššej miere opýtaní s trvalým bydliskom v Banskobystrickom kraji a v roku 2018 žiaci žijúci v Košickom kraji. S takýmito osobami udržiavali kamarátske vzťahy v rokoch 2016 a 2017 v najnižšom počte opýtaní z Trenčianskeho kraja. V roku 2018 uvádzali v najnižšej miere tieto negatívne kontakty respondenti z Prešovského kraja, pričom v roku 2019 bola najlepšia situácia zaznamenaná v skupine opýtaných s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji. Porovnanie ukázalo, že za sledované obdobie výraznejšie stúpol počet opýtaných, ktorí sa priatelili s extrémistami v skupine žiakov základných a stredných škôl pochádzajúcich z Trnavského, Trenčianskeho, Žilinského a z Banskobystrického kraja. Klesol počet opýtaných, ktorí udržiavali tieto negatívne kamarátske kontakty v Bratislavskom a v Prešovskom kraji, pričom daná situácia sa za sledované obdobie nezmenila iba v Košickom kraji.

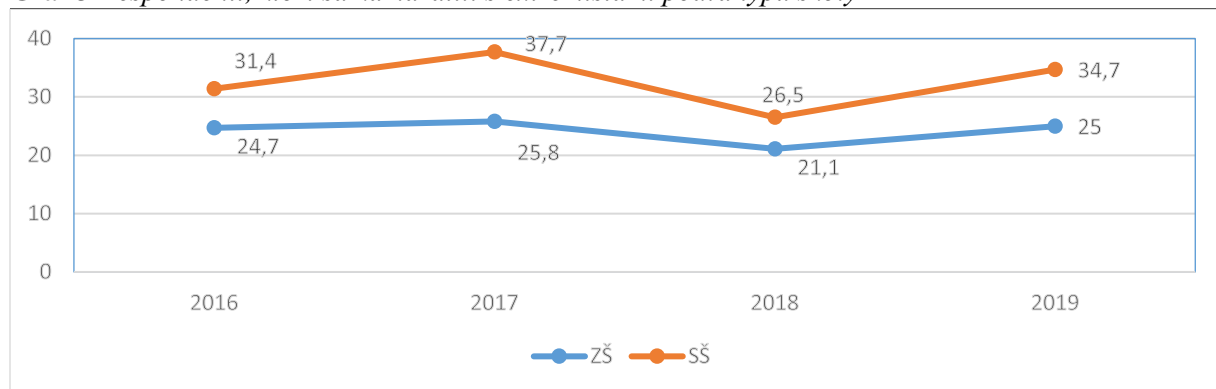
Tabuľka 19

Kraj	2016	2017	2018	2019
BA	39,9	37,0	28,5	31,5
TT	25,4	29,7	27,0	32,6
TN	22,0	26,2	21,4	29,8
NR	37,2	30,3	22,8	25,4
ZA	24,5	34,4	23,5	28,7
BB	24,6	38,8	24,8	36,1
PO	34,1	29,2	19,5	28,9
KE	27,0	27,2	28,8	27,4

Poznámka: V tabuľke sú uvedené kladné odpovede respondentov.

Kamarátov extrémistov mali za sledované obdobie častejšie stredoškólači než žiaci základných škôl. V obidvoch skupinách žiakov bol najvyšší počet opýtaných, ktorí sa priatelili s rovesníkmi s osvojenými nebezpečnými názormi, zistený v roku 2017. Od roku 2016 sa v skupine stredoškólačov zvýšil počet opýtaných, ktorí sa kamarátili s extrémistami, pričom v skupine žiakov základných škôl situácia stagnovala. Výsledky výskumu ukázali, že v súčasnosti má takýchto kamarátov viac než tretina stredoškólačov a asi štvrtina žiakov základných škôl. Mnohí mladí ľudia sú názormi svojich priateľov negatívne ovplyvňovaní, čo sa prejavuje nielen v ich výzore a v spôsobe obliekania, ale najmä v ich správaní, myslení a v rebríčku uznávaných hodnôt. Domnievame sa, že najúčinnějšíou oblasťou pri minimalizovaní výskytu rizikového správania, teda aj extrémizmu, je účinná a efektívna prevencia, realizovaná predovšetkým v školskom a v rodinnom prostredí. v danej oblasti Preto je potrebné zamerať pozornosť na rozvoj osobnosti jednotlivcov, upevnenie hodnôt a postoja k životu, rozvíjať ich komunikačné zručnosti, naučiť ich budovať zdravé medziľudské vzťahy a rozvinúť kritické myslenie, čo pomôže budovať ich odolnosť voči extrémizmu a jeho prejavom.

Graf 5 Respondenti, ktorí sa kamarátili s extrémistami podľa typu školy

Poznámka: V grafe sú znázornené kladné odpovede respondentov.

4. Prejavy extrémizmu vyskytujúce sa v školskom prostredí

4.1 Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov

Prejavy extrémizmu sú čoraz častejším spoločenským fenoménom, pričom narúšajú najmä hodnoty ľudských práv a slobôd. Medzi najčastejšie formy extrémizmu patrí xenofóbia, rasizmus, intolerancia, antisemitizmus, náboženský fanatizmus a nacionalizmus, pričom každý z nich má svoje špecifiká. Patria sem rôzne verbálne i neverbálne prejavy: nadávky, urážky, vyhrážanie, vykrikovanie fašistických hesiel, ale i fyzické útoky, negatívne výroky o určitých skupinách ľudí, rasistické vyjadrenia na rôznych diskusných internetových fórach, ničenie osobného majetku iných osôb, vydávanie časopisov s extrémistickou tematikou, vylepovanie plagátov, organizovanie rôznych aktivít, pochodov, demonštrácií, hudobných koncertov, používanie symbolov, hesiel, pozdravov, kódov, skratiek, a špecifických značiek oblečenia, ktorými vyjadrujú verejne svoje presvedčenie.⁶ Respondentom bola ponúknutá škála 9 najčastejších prejavov extrémizmu (negatívne výroky o rase, národe, etnických skupinách..., prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb (Rómovia, Židia, homosexuáli...), agresívne správanie s extrémistickým charakterom, nosenie oblečenia a symbolov propagujúcich extrémizmus, zviditeľňovanie extrémizmu prostredníctvom tlačovín (letáky, časopisy, CD, internetové stránky...), propagácia rôznych extrémistických aktivít (pochody, demonštrácie...), účasť na aktivitách, ktoré organizovali extrémisti a nosenie rôznych nebezpečných vecí (nože, pálky, boxery....). Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 výrazne stúpol počet respondentov, ktorí počuli od spolužiakov negatívne výroky o rase, národe a etnických skupinách, stretli sa s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, zaznamenali rôzne prejavy nenávisti voči určitým skupinám osôb, videli u rovesníkov oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus, stretli sa s propagovaním ich tlačovín a aktivít. Zvýšil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí v triednom kolektíve videli u spolužiakov rôzne nebezpečné veci, symboly propagujúce extrémistické hnutie a zaznamenali aj ich účasť na aktivitách, ktoré tieto skupiny organizovali. Prezentované zistenia potvrdili, že od roku 2016 sa zvýšil počet respondentov, ktorí sa v triednom kolektíve stretli so všetkými uvedenými extrémistickými prejavmi, čo je hodnotené negatívne a bolo by potrebné túto situáciu zmeniť.

Tabuľka 20

Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov	2016	2017	2018	2019
negatívne vyjadrenia o rase, národe...	49,4	62,9	49,7	70,0
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám	50,2	68,5	44,2	64,2
agresívne správanie s extrém. charakterom	38,2	57,8	44,5	60,6
oblečenie propagujúce extrémizmus	13,0	26,4	9,9	26,6
propagácia extrémistických tlačovín	8,4	13,2	11,2	14,9
propagácia extrémistických aktivít	11,7	15,6	20,4	17,0
nosenie nebezpečných vecí	25,2	33,0	17,4	32,1
účasť na extrémistických aktivitách	10,4	13,3	16,1	15,1
symboly propagujúce rasizmus	15,6	29,4	9,3	26,0

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Od roku 2016 stúpol počet respondentov – chlapcov, ktorí počuli od spolužiakov negatívne výroky o rase, národe a etnických skupinách, stretli sa s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, videli, že ich spolužiaci nosili oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus, mali pri sebe rôzne nebezpečné veci a symboly propagujúce toto hnutie. Znížil sa počet chlapcov, ktorí sa v triednych kolektívoch stretli s propagáciou extrémistických tlačovín, aktivít a s priamou účasťou rovesníkov na týchto podujatiach. Na rovnakej úrovni

⁶ Kol. autorov: Symbolika využívaná extrémistickými a radikálnymi skupinami. Bratislava : MV SR, 2016. Publikácia vydaná v rámci programu EK *Predchádzanie a boj proti trestnej činnosti*. In: www.minv.sk.

zostal počet opýtaných, ktorí zaznamenali v triedach rôzne prejavy nenávisti voči určitým skupinám osôb. U dievčat bolo evidované zvýšenie počtu všetkých prejavov extrémizmu. Najviac sa zvýšil počet oslovených žiačok, ktoré sa v triednom kolektíve stretli s negatívnymi výrokmi o rase, národe a etnických skupinách, s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb, s agresívnym správaním s extrémistickým zameraním, s oblečením a so symbolmi zviditeľňujúcimi extrémizmus a rasizmus. Respondentky v nižšej miere zažili aj propagovanie tlačovín, aktivít, účasť rovesníkov na týchto akciách a videli u spolužiakov rôzne nebezpečné veci. Prezentované zistenia potvrdili, že medzi najfrekventovanejšie prejavy extrémizmu v základných a stredných školách patrili negatívne vyjadrenia mladých ľudí o rase, národe a etnických skupinách, rôzne prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb a agresívne správanie s extrémistickým charakterom. Od roku 2016 sa zvýšil počet respondentov, ktorí sa v triednom kolektíve stretli s niektorými extrémistickými prejavmi (negatívne vyjadrenie, agresívne správanie, oblečenie a nosenie nebezpečných vecí), čo je hodnotené negatívne. Ako citlivejšie sa ukázali dievčatá, pretože v tejto skupine opýtaných bolo zistené zvýšenie vo všetkých uvedených prejavoch. Príčinou týchto zistení je skutočnosť, že dievčatá mali viac poznatkov o extrémizme a skôr zaznamenali tieto prejavy než chlapci, ktorí mohli byť voči nim tolerantnejší a nepripisovali im potrebnú dôležitosť.

Tabuľka 21

Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov	Chlapci		Dievčatá	
	2016	2019	2016	2019
negatívne vyjadrenia o rase, národe...	56,3	62,9	49,9	76,7
prejavy nenávisti voči skupinám	56,1	56,3	53,2	71,7
agresivita s extrém. charakterom	27,9	56,1	36,7	64,6
oblečenie propagujúce extrémizmus	15,3	27,9	10,1	25,3
propagácia extrémistických tlačovín	16,8	15,3	4,1	14,5
propagácia extrémistických aktivít	35,0	16,8	7,6	17,3
nosenie nebezpečných vecí	15,1	35,0	22,8	29,4
účasť na extrémistických aktivitách	24,9	15,1	5,2	15,0
symboly propagujúce rasizmus	18,1	24,9	12,8	27,0

Poznámka: V tabuľke sú uvedené kladné odpovede respondentov.

V skupine žiakov základných škôl sa od roku 2016 zvýšil počet respondentov, ktorí sa u svojich spolužiakov stretli s negatívnymi výrokmi o rase, národe a etnických skupinách, s prejavmi nenávisti voči určitým skupinám osôb, videli u rovesníkov oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus, stretli sa s propagovaním ich tlačovín a aktivít. Stúpol aj počet žiakov základných škôl, ktorí videli u spolužiakov rôzne nebezpečné veci a zaznamenali ich účasť na aktivitách, ktoré tieto skupiny organizovali. V nižšom počte sa stretli iba s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, pričom v rovnakej miere videli symboly propagujúce extrémizmus. U stredoškolákov bolo zistené zvýšenie počtu všetkých prejavov extrémizmu, najviac sa zvýšil počet opýtaných, ktorí sa u rovesníkov v triedach stretli s negatívnymi výrokmi o rase, národe a etnických skupinách, s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb, s propagovaním extrémistických tlačovín, aktivít, s účasťou spolužiakov na týchto podujatiach. Opýtaní v nižšom počte videli u rovesníkov rôzne nebezpečné veci, stretli sa so symbolmi propagujúcimi extrémizmus a rasizmus, zažili ich agresívne správanie a videli ich nosiť oblečenie, ktoré propagovalo toto nebezpečné hnutie. Prezentované zistenia potvrdili, že medzi najfrekventovanejšie prejavy extrémizmu v základných a stredných školách patrili negatívne vyjadrenia mladých ľudí o rase, národe a etnických skupinách, rôzne prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb a agresívne správanie s extrémistickým charakterom. Opýtaní v najnižšom počte zaznamenali u spolužiakov propagáciu extrémistických tlačovín a ich účasť na podujatiach, ktoré tieto skupiny organizovali. Z uvedeného vyplynulo, že od roku 2016 sa zvýšil počet respondentov, ktorí v základných aj stredných školách videli v triednom

kolektíve viaceré prejavy extrémizmu. Uvedené údaje zároveň potvrdili, že tieto negatívne prejavy sa častejšie vyskytovali v stredných školách, preto považujeme za potrebné venovať sa daným témam najmä v tomto type škôl. Je dôležité venovať potrebnú pozornosť nielen realizácii preventívnych opatrení, ale aj rozhovorom so žiakmi na triednických hodinách a v rámci iných predmetov, aby mali pedagógovia prehľad o názoroch, vyjadreniach a postojoch žiakov k extrémizmu a v prípade potreby ich mohli spoločne s rodičmi korigovať.

Tabuľka 22

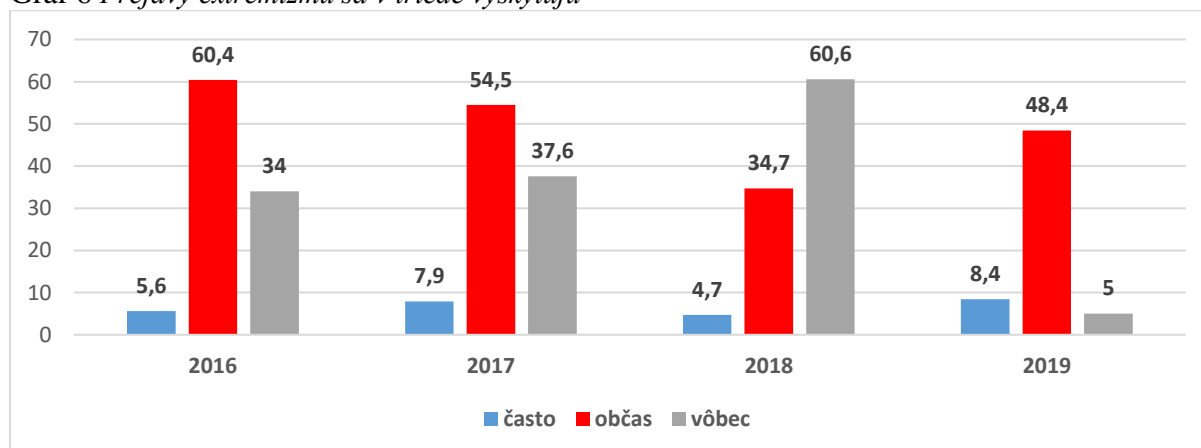
Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov	Základná škola		Stredná škola	
	2016	2019	2016	2019
negatívne vyjadrenia o rase, národe...	42,9	54,6	64,3	75,2
prejavy nenávisťi voči skupinám	46,2	53,2	60,2	67,8
agresivita s extrém. charakterom	45,1	32,8	58,4	62,6
oblečenie propagujúce extrémizmus	10,6	14,8	24,9	28,1
propagácia extrémistických tlačovín	6,6	9,7	11,0	18,4
propagácia extrémistických aktivít	10,9	12,3	12,4	21,2
nosenie nebezpečných vecí	23,0	26,9	27,7	36,1
účasť na extrémistických aktivitách	9,2	11,4	11,3	18,3
symboly propagujúce rasizmus	15,2	15,9	19,2	32,2

Poznámka: V tabuľke sú uvedené kladné odpovede respondentov.

4.2 Frekvencia výskytu prejavov extrémizmu

Oproti zisteniam z roku 2016 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí videli v škole časté prejavy extrémizmu. Výraznejšie klesol počet respondentov, ktorí sa s nimi stretli občas a zvýšil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí ich nezažili vôbec. Zaujímavé je zistenie, že v rokoch 2016, 2017 a 2019 prevládal počet respondentov, ktorí prejavy extrémizmu zažili občas, zatiaľ čo v roku 2017 viac ako 60,0 % opýtaných tieto negatívne skúsenosti nemalo. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že oproti zisteniam z roku 2016 bol zaznamenaný nižší počet žiakov, ktorí mali skúsenosti s prejavmi extrémizmu. Situáciu však nemôžeme hodnotiť kladne, pretože aj v súčasnosti mala tieto negatívne skúsenosti viac ako polovica opýtaných. Eliminovať výskyt tohto javu by pomohla lepšia informovanosť detí a mladých ľudí o extrémizme, jeho ideológii a prejavoch, čo by prispelo k ich väčšej ochrane pred týmto nebezpečným javom.

Graf 6 Prejavy extrémizmu sa v triede vyskytujú

Od roku 2016 sa zvýšil počet chlapcov aj dievčat, ktorí videli v škole časté prejavy extrémizmu. Občas ich v roku 2019 zažil nižší počet respondentov než v roku 2016, a to v obidvoch sledovaných skupinách. Vo veľkej miere sa zvýšil počet chlapcov aj dievčat, ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali. V obidvoch skupinách bol zaznamenaný rovnaký jav:

v sledovanom období sa zvýšil počet opýtaných, ktorí mali skúsenosti s častými prejavmi extrémizmu, prípadne ich nezažili vôbec a znížil sa počet respondentov, ktorí sa s nimi stretli len občas. Najvyšší počet chlapcov aj dievčat, ktoré mali skúsenosti s častými prejavmi extrémizmu, bol zaznamenaný v roku 2019, zatiaľ čo najlepšia situácia bola u dievčat evidovaná v roku 2016 a u chlapcov v roku 2018.

Tabuľka 23

Prejavy extrémizmu v triede	2016		2017		2018		2019	
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
často	8,3	2,7	10,3	5,5	6,0	3,6	11,2	5,8
občas	55,9	65,2	53,6	55,5	36,9	32,8	47,4	49,3
vôbec	35,8	32,1	36,1	39,0	57,1	63,6	41,4	44,9

V skupine žiakov stredných škôl bol zistený klesajúci počet opýtaných, ktorí sa stretli s častými aj s občasnými prejavmi extrémizmu, pričom u gymnazistov sa počet respondentov, ktorí mali tieto skúsenosti zvyšoval. V skupine žiakov stredných odborných škôl sa zvýšil od roku 2016 počet respondentov, ktorí sa s prejavmi extrémizmu ešte nikdy nestretli, zatiaľ čo u gymnazistov ich počet klesol. U žiakov stredných odborných škôl bola najhoršia situácia zaznamenaná v roku 2016, avšak u gymnazistov kulminoval počet opýtaných, ktorí sa stretli s častými aj s občasnými extrémistickými prejavmi v roku 2019. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že časté aj občasné prejavy extrémizmu za celé sledované obdobie zažili v triedach vo vyššej miere žiaci stredných odborných škôl než gymnazisti. Stúpajúci nárast prejavov extrémizmu bol od roku 2016 evidovaný najmä v gymnáziách, preto je potrebné venovať prevencii tohto negatívneho javu pozornosť najmä v tomto type strednej školy.

Tabuľka 24

Prejavy extrémizmu v triede	2016		2017		2018		2019	
	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ
často	3,5	10,2	9,1	9,1	4,2	5,8	9,2	9,6
občas	58,8	60,5	54,3	57,5	35,2	34,5	60,1	52,5
vôbec	37,7	29,3	36,6	33,4	60,6	59,7	30,7	37,9

V roku 2016 sa s častými prejavmi extrémizmu stretli najmä žiaci 3. ročníkov stredných škôl. V nižšej miere ich zažili aj druháci a žiaci 9. ročníkov základných škôl. Najmenej týchto negatívnych skúseností mali siedmci, ôsmaci a prváci. Občasné prejavy extrémizmu videli v triedach najmä ôsmaci a druháci, pričom siedmci, deviataci a tretiaci sa s nimi stretli v približne rovnakom počte. Z komparácie zistení je zrejmé, že v skupine oslovených žiakov 8. a 9. ročníkov základných škôl a 2. a 3. ročníkov stredných škôl bol evidovaný nárast počtu opýtaných, ktorí sa s prejavmi extrémizmu stretli často a nižší počet respondentov, ktorí ich zažili občas. V skupine siedmakov sa nezmenil počet opýtaných, ktorí mali osobné skúsenosti s častými prejavmi extrémizmu, avšak klesol počet respondentov, ktorí uvádzali občasné skúsenosti. U žiakov 1. ročníkov stredných škôl bol evidovaný nárast počtu opýtaných, ktorí sa v triednych kolektívach stretli s častými, aj s občasnými extrémistickými prejavmi. Zároveň bol u všetkých žiakov základných škôl, aj u druhákov a tretiakov, evidovaný nižší počet opýtaných, ktorí nemali s prejavmi extrémizmu žiadne skúsenosti. Iba u žiakov 1. ročníkov stredných škôl sa počet týchto respondentov znížil. Z uvedeného vyplynulo, že vo všetkých sledovaných ročníkoch, okrem siedmakov, bol v rokoch 2016 a 2019 zaregistrovaný vyšší počet opýtaných, ktorí v triedach zažili časté extrémistické prejavy. Najvýraznejší nárast bol evidovaný u ôsmakov. Znížil sa počet respondentov, ktorí sa s nimi v tomto prostredí stretli len niekedy. Zároveň stúpol počet oslovených žiakov (okrem žiakov 1. ročníkov stredných škôl), ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali.

Tabuľka 25

Ročník	2016			2017			2018			2019		
	Č	O	V	Č	O	V	Č	O	V	Č	O	V
7. ročník ZŠ	3,8	59,6	36,6	4,6	54,9	40,5	3,7	35,3	61,0	3,1	40,0	56,9
8. ročník ZŠ	3,2	63,5	33,3	7,1	54,7	38,2	3,8	34,1	62,1	10,2	40,7	49,1
9. ročník ZŠ	6,2	59,6	34,2	7,8	52,0	40,2	4,9	33,5	61,6	8,1	44,4	47,5
1. ročník SŠ	4,1	54,0	41,9	6,8	53,6	39,6	4,0	28,2	67,8	6,0	55,4	38,6
2. ročník SŠ	6,4	63,4	30,2	9,8	56,0	34,2	5,3	36,2	58,5	9,3	53,4	37,3
3. ročník SŠ	8,4	59,4	32,2	10,4	56,0	33,6	6,0	37,1	56,9	12,0	54,6	33,4

Poznámka: Č – často, O – občas, V – vôbec

V skupine opýtaných žijúcich v najmenších obciach a mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 a od 50 001 do 100 000 bol zistený výrazne vyšší počet opýtaných, ktorí v triedach zažili časté prejavy extrémizmu. U žiakov z väčších obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 bola evidovaná stagnácia sledovaného javu, zatiaľ čo u opýtaných z veľkomiest bol zaznamenaný nižší počet žiakov, ktorí uvádzali časté skúsenosti s týmto negatívnym javom. U respondentov pochádzajúcich z menších aj z väčších aglomeračných jednotiek bol evidovaný výrazne nižší počet oslovených žiakov, ktorí zažili občasné prejavy extrémizmu. Oproti daným zisteniam bol zaznamenaný nárast v skupine respondentov, ktorí tieto negatívne skúsenosti vôbec nemali. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že u všetkých respondentov, okrem žiakov pochádzajúcich z najväčších miest, bol evidovaný vyšší počet opýtaných, ktorí zažili v triedach časté prejavy extrémizmu. Klesol počet respondentov, ktorí zažili tieto negatívne skúsenosti len niekedy, prípadne sa s nimi nestretli vôbec. Iba u žiakov s trvalým bydliskom vo veľkomestách bola zistená najlepšia situácia, pretože tu klesol počet respondentov, ktorí videli u spolužiakov časté, aj občasné prejavy extrémizmu.

Tabuľka 26

Bydlisko	2016			2017			2018			2019		
	Č	O	V	Č	O	V	Č	O	V	Č	O	V
menej než 2 000	3,8	62,4	33,8	7,0	54,8	38,2	4,8	34,8	60,4	9,0	47,0	44,0
od 2 001 do 10 000	6,4	59,3	34,3	7,2	58,2	34,6	3,7	33,1	63,2	6,1	50,9	43,0
od 10 001 do 50 000	3,8	63,7	32,5	7,3	55,8	36,9	5,0	37,9	57,1	7,7	49,2	43,1
od 50 001 do 100 000	6,5	58,6	34,9	8,1	46,3	45,6	4,0	29,8	66,2	9,7	45,5	44,8
viac ako 100 000	11,1	55,1	33,8	12,5	48,9	38,6	8,1	33,6	58,3	10,3	48,8	40,9

Poznámka: Č – často, O – občas, V – vôbec

V skupine opýtaných žijúcich v Bratislavskom, Trnavskom, Trenčianskom, Žilinskom a v Banskobystrickom kraji bol zistený výrazne vyšší počet respondentov, ktorí v triedach zažili časté prejavy extrémizmu. V skupine žiakov z Prešovského a z Košického kraja bola evidovaná stagnácia sledovaného javu, zatiaľ čo iba u opýtaných v Nitrianskom kraji bol zaznamenaný nižší počet žiakov, ktorí uvádzali časté skúsenosti s týmto negatívnym javom. Zaujímavé je zistenie, že u všetkých respondentov bol evidovaný výrazne nižší počet žiakov, ktorí ich v triednych kolektívach zažili občas. V Bratislavskom, Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Banskobystrickom, Prešovskom a v Košickom kraji bol evidovaný nárast počtu opýtaných, ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali, iba v Žilinskom kraji sa situácia za sledované obdobie nezmenila. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že najhoršia situácia bola zaznamenaná u respondentov pochádzajúcich z Trnavského, Trenčianskeho, Žilinského a z Banskobystrického kraja, kde bol zistený výrazne vyšší počet žiakov, ktorí sa v triednych kolektívach stretli s častými prejavmi extrémizmu. Zníženie počtu opýtaných, ktorí sa stretli s častými aj s občasnými extrémistickými prejavmi a nárast počtu žiakov, ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali, bol evidovaný iba v Nitrianskom kraji.

Tabuľka 27

Kraj	2016			2017			2018			2019		
	Č	O	V	Č	O	V	Č	O	V	Č	O	V
BA	10,4	57,0	32,6	11,5	54,3	34,2	5,4	38,1	56,5	11,3	48,8	39,9
TT	4,3	60,0	35,7	6,4	54,5	39,1	2,9	38,2	58,9	12,0	44,0	44,0
TN	3,2	58,0	38,8	8,1	55,3	36,6	3,4	33,3	63,3	9,2	46,8	44,0
NR	9,7	61,5	28,8	4,2	55,1	40,7	5,6	31,2	63,2	4,6	54,3	41,1
ZA	3,2	54,5	42,3	8,7	51,3	40,0	5,5	39,2	55,3	8,7	48,9	42,4
BB	2,8	62,1	35,1	9,5	56,7	33,8	3,7	33,9	62,4	9,7	52,6	37,7
PO	4,7	63,8	31,5	7,0	52,9	40,1	5,6	31,7	62,7	5,0	44,9	50,1
KE	6,8	65,4	27,8	7,0	55,0	38,0	5,5	31,0	63,5	6,7	48,7	44,6

Poznámka: Č – často, O – občas, V – vôbec

Počet žiakov základných škôl aj stredoškolákov, ktorí v škole zažili časté prejavy extrémizmu sa od roku 2016 zvýšil. Občas sa s nimi stretol nižší počet respondentov v oboch sledovaných skupinách. Vo veľkej miere sa zvýšil počet žiakov základných aj stredných škôl, ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali. Zistené údaje potvrdili, že v oboch typoch škôl bol evidovaný rovnaký jav: zvýšil sa počet opýtaných, ktorí mali skúsenosti s častými prejavmi extrémizmu, prípadne ich nezažili vôbec a znížil sa počet žiakov, ktorí sa s nimi stretli len niekedy. Najvyšší počet opýtaných zo základných aj stredných škôl, ktorí mali skúsenosti s častými prejavmi extrémizmu, bol v roku 2019, najlepšia situácia bola evidovaná v roku 2016. Túto negatívnu situáciu by mohla eliminovať lepšia informovanosť detí a mladých ľudí o extrémizme, jeho ideológii a prejavoch, čo by prispelo k ich väčšej ochrane pred týmto nebezpečným javom.

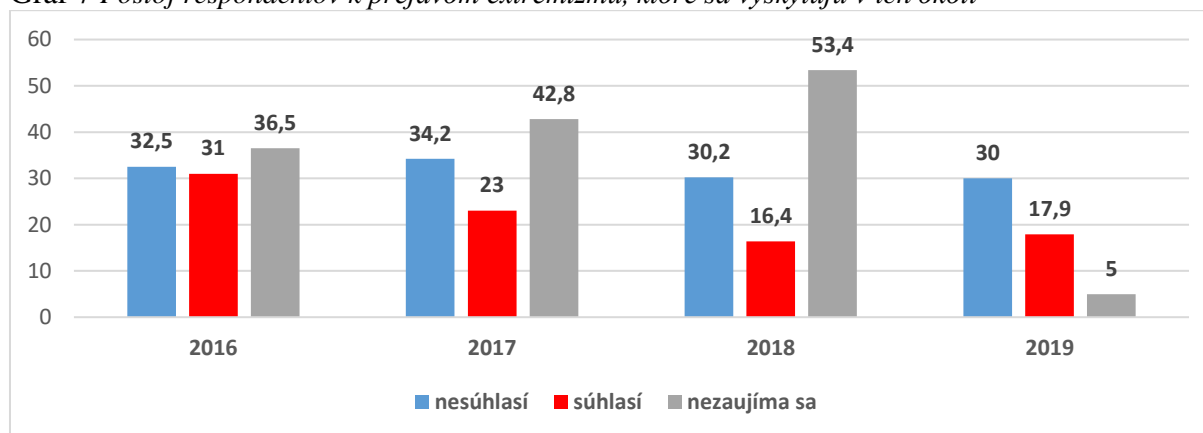
Tabuľka 28

Prejavy extrémizmu	2016		2017		2018		2019	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
často	3,2	6,6	6,6	9,2	4,2	5,3	7,2	9,5
občas	61,6	59,5	53,8	55,0	35,5	33,7	41,8	54,3
vôbec	35,2	33,9	39,6	35,8	60,3	61,0	51,0	36,2

4.3 Vnímanie prejavov extrémizmu vyskytujúcich sa v okolí

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí sa o extrémistické prejavy nezaujímal. Výrazne sa znížil aj počet respondentov, ktorí s nimi súhlasili. Mierne klesol aj počet respondentov základných a stredných škôl, ktorí s prejavmi extrémizmu nesúhlasili.

Graf 7 Postoj respondentov k prejavom extrémizmu, ktoré sa vyskytujú v ich okolí

Z prezentovaných údajov vyplynulo, že situácia sa od roku 2016 výrazne zlepšila, pretože bol zaznamenaný výrazne nižší počet respondentov, ktorí s prejavmi extrémizmu súhlasili a znížil sa aj počet tých, ktorí sa k týmto negatívnym prejavom stavali kriticky. Zároveň sa vo vyššej

miere zvýšil počet opýtaných, ktorí sa o prejavy extrémizmu vo svojom okolí nezaujímal. Príčinou môže byť súčasná, nie veľmi dobrá ekonomická situácia v spoločnosti, negatívne skúsenosti detí a mladých ľudí s osobami inej rasy alebo etnika, ale i nedostatok informácií a vytváranie neopodstatnených predsudkov voči týmto skupinám osôb.

Od roku 2016 klesol počet chlapcov aj dievčat, ktorí s prejavmi extrémizmu vo svojom okolí nesúhlasili. V oboch skupinách sa znížil počet respondentov, ktorí deklarovali súhlasné postoje. Oproti tomu sa výrazne zvýšil počet chlapcov aj dievčat, ktorí sa o prejavy extrémizmu nezaujímal. V oboch skupinách respondentov bola zaznamenaná rovnaká situácia: výrazne sa zvýšil počet opýtaných, ktorí nejavili o tieto negatívne prejavy záujem a znížil sa počet respondentov, ktorí deklarovali nielen súhlasné, ale i nesúhlasné stanovisko. Najvyšší počet chlapcov aj dievčat, s pozitívnym postojom k prejavom extrémizmu, bol zaznamenaný v roku 2016, zatiaľ čo najviac respondentov, ktorí s nimi nesúhlasili bolo evidovaných v roku 2017. V rokoch 2018 a 2019 sa viac než polovica oslovených žiakov v oboch skupinách o tieto negatívne prejavy nezaujímal. Dievčatá za sledované obdobie častejšie s prejavmi extrémizmu nesúhlasili a v nižšej miere vyjadrovali aj svoje kladné postoje. Zaujímavé je zistenie, že o tieto negatívne prejavy sa nezaujímal približne rovnaký počet chlapcov, aj dievčat.

Tabuľka 29

Postoj k prejavom extrémizmu	2016		2017		2018		2019	
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
nesúhlasí	28,8	36,4	30,0	38,1	28,6	31,6	26,2	33,7
súhlasí	30,8	23,7	28,1	18,1	19,7	13,5	21,4	14,6
nezaujíma sa	40,4	39,9	41,9	43,8	51,7	54,9	52,4	51,7

Poznámka: CH – chlapci, D – dievčatá

Od roku 2016 sa zvýšil počet žiakov stredných odborných škôl aj gymnázií, ktorí s prejavmi extrémizmu vo svojom okolí nesúhlasili. Zároveň sa zvýšil aj počet opýtaných z oboch typov škôl, ktorí sa o tieto negatívne prejavy nezaujímal. Oproti tomu klesol počet žiakov stredných odborných škôl aj gymnázií, ktorí s extrémistickými prejavmi súhlasili. Najvyšší počet stredoškôľakov s kladným postojom k týmto prejavom bol evidovaný v roku 2016, zatiaľ čo najviac opýtaných, ktorí na ne hľadeli kriticky bolo zaznamenaných v roku 2019. Gymnazisti za sledované obdobie vo vyššom počte s prejavmi extrémizmu nesúhlasili, pričom v skupine žiakov stredných odborných škôl bol zistený vyšší počet respondentov, ktorí deklarovali nielen súhlasné stanovisko, ale i nezaujím.

Tabuľka 30

Postoj k prejavom extrémizmu	2016		2017		2018		2019	
	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G
nesúhlasí	26,1	35,9	28,7	36,3	27,4	44,3	29,6	44,5
súhlasí	36,7	32,8	28,7	23,2	17,5	15,5	20,7	19,5
nezaujíma sa	37,2	31,3	42,6	40,5	55,1	40,2	49,7	36,0

V roku 2016 nesúhlasili s prejavmi extrémizmu najmä siedmci, ôsmaci a druháci. V nižšej miere ich odsudzovali aj žiaci 9. ročníkov základných škôl, 1. a 3. ročníkov stredných škôl. Súhlasné postoje si k nim vytvorili v najvyššej miere druháci a tretiaci. Nezaujím o danú problematiku deklarovali najčastejšie žiaci 7. a 8. ročníkov základných škôl, pričom v skupine žiakov 2. a 3. ročníkov stredných škôl rovnako odpovedala len necelá tretina opýtaných.

Na základe zistených údajov možno konštatovať, že i keď boli v daných ročníkoch zistené výraznejšie rozdiely, za celé sledované obdobie bol najnižší počet opýtaných, ktorí s prejavmi extrémizmu súhlasili zistený u siedmakov a zároveň so zvyšujúcim vekom sa ich počet zvyšoval. Z uvedeného je zrejmé, že za sledované obdobie si mnohí žiaci základných

a stredných škôl uvedomili nebezpečenstvo, ktoré extrémizmus predstavuje, začali jeho ideológiu viac odsudzovať a menej sa k nej prikláňať. Na druhej strane výrazne stúpol počet oslovených žiakov, ktorí sa o tieto negatívne prejavy prestali zaujímať.

Tabuľka 31

Ročník	2016			2017			2018			2019		
	Nes	S	Nez	Nes	S	Nez	Nes	S	Nez	Nes	S	Nez
7. ročník ZŠ	35,8	15,4	48,8	44,7	14,5	40,8	30,5	15,8	53,7	22,8	14,9	62,3
8. ročník ZŠ	35,0	24,2	40,8	32,1	21,8	46,1	25,0	17,8	57,2	25,7	16,2	58,1
9. ročník ZŠ	30,0	26,7	43,3	35,9	19,5	44,6	27,3	14,1	58,6	31,0	14,3	54,7
1. ročník SŠ	29,4	30,7	39,9	31,5	20,2	48,3	30,3	15,0	54,7	34,8	18,6	46,6
2. ročník SŠ	34,9	36,3	28,8	28,5	31,3	40,2	32,7	18,1	49,2	31,8	20,9	47,3
3. ročník SŠ	29,3	43,5	27,2	32,9	29,6	37,5	35,1	16,4	48,5	33,6	21,0	45,4

Poznámka: Nes – nesúhlasí, S – súhlasí, Nez – nezaujíma sa

V skupine opýtaných žijúcich v najmenších obciach, v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 a od 50 001 do 100 000 bol v roku 2019 zistený nižší počet opýtaných, ktorí s prejavmi extrémizmu nesúhlasili. V skupine žiakov z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 bola evidovaná stagnácia sledovaného javu, zatiaľ čo u respondentov s trvalým bydliskom vo veľkomestách bol zaznamenaný vyšší počet opýtaných, ktorí extrémistické javy odsudzovali. U všetkých žiakov výrazne klesol počet respondentov, ktorí s prejavmi extrémizmu súhlasili. Oproti daným zisteniam bol u opýtaných, ktorí sa o tieto negatívne prejavy nezaujíмали zaznamenaný pomerne výraznejší nárast a to opäť vo všetkých sledovaných aglomeračných jednotkách.

Z prezentovaných zistení vyplynulo, že u oslovených žiakov základných a stredných škôl bol evidovaný vyšší počet opýtaných, ktorí sa o prejavy extrémizmu nezaujíмали. V roku 2016 sa takto vyjadřila asi tretina respondentov, pričom v roku 2019 rovnako odpovedala viac než polovica žiakov.

Tabuľka 32

Bydlisko	2016			2017			2018			2019		
	Nes	S	Nez	Nes	S	Nez	Nes	S	Nez	Nes	S	Nez
menej než 2 000	33,5	29,8	36,7	36,1	20,8	43,1	27,9	14,7	57,4	30,4	16,1	53,5
od 2 001 do 10 000	30,2	31,0	38,8	39,2	23,5	37,3	30,1	17,5	52,4	29,1	18,6	52,3
od 10 001 do 50 000	33,7	31,3	35,0	32,8	24,1	43,1	33,1	15,4	51,5	29,8	19,7	50,5
od 50 001 do 100 000	34,0	31,7	34,3	32,0	17,8	50,2	32,5	15,0	52,5	30,8	15,3	53,9
viac ako 100 000	28,3	33,2	38,5	24,0	29,1	46,9	26,6	20,2	53,2	30,9	18,3	50,8

Poznámka: Nes – nesúhlasí, S – súhlasí, Nez – nezaujíma sa

V skupine opýtaných žijúcich v Trnavskom, Žilinskom, Banskobystrickom, Prešovskom a v Košickom kraji bol zistený nižší počet žiakov, ktorí s prejavmi extrémizmu nesúhlasili, v skupine respondentov pochádzajúcich z Trenčianskeho a z Nitrianskeho kraja bola evidovaná stagnácia sledovaného javu. Iba u opýtaných s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji bol zaznamenaný vyšší počet žiakov, ktorí s týmito negatívnymi prejavmi nesúhlasili. Zaujímavé je zistenie, že od roku 2016 bol evidovaný výrazne nižší počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa s prejavmi extrémizmu stotožnili. V Bratislavskom, Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Banskobystrickom, Žilinskom, Prešovskom a v Košickom kraji bol zaregistrovaný výrazný nárast počtu respondentov, ktorí sa o tieto negatívne prejavy nezaujíмали.

Tabuľka 33

Kraj	2016			2017			2018			2019		
	Nes	S	Nez	Nes	S	Nez	Nes	S	Nez	Nes	S	Nez
BA	29,1	28,2	42,7	30,4	26,8	42,8	30,4	18,3	51,3	31,7	16,9	51,4
TT	36,3	23,5	40,2	35,3	19,5	45,2	30,7	16,9	52,4	26,9	18,1	55,0
TN	29,3	35,7	35,0	39,3	22,8	37,9	37,2	11,7	51,1	30,5	15,7	53,8
NR	35,6	38,5	25,9	40,8	18,6	40,6	36,4	13,0	50,6	35,2	17,0	47,8
ZA	31,1	31,9	37,0	34,9	19,7	45,4	27,7	17,9	54,4	29,0	18,6	52,4
BB	37,1	28,3	34,6	32,1	26,7	41,2	28,2	16,9	54,9	35,5	19,7	44,8
PO	28,9	29,0	42,1	35,1	22,0	42,9	25,8	16,1	58,1	24,6	17,6	57,8
KE	33,0	33,0	34,0	27,2	26,9	45,9	26,6	19,9	53,5	29,9	20,1	50,0

Poznámka: Nes – nesúhlasí, S – súhlasí, Nez – nezaujíma sa

Od roku 2016 klesol počet žiakov základných škôl, ktorí s prejavmi extrémizmu v ich okolí nesúhlasili, zatiaľ čo počet stredoškôľakov sa v malej miere zvýšil. V oboch typoch škôl sa znížil počet respondentov, ktorí extrémistické prejavy schvaľovali. Oproti tomu sa výrazne zvýšil počet žiakov základných aj stredných škôl, ktorí sa o tieto negatívne javy nezaujímal. V roku 2016 bol zaznamenaný najvyšší počet oslovených žiakov z oboch typov škôl, ktorí si k prejavom extrémizmu vytvorili kladné postoje. Nesúhlasné stanovisko vyjadrili žiaci základných škôl najmä v roku 2017, pričom v skupine stredoškôľakov bol zistený najvyšší počet týchto opýtaných v rokoch 2016 a 2019. V rokoch 2018 a 2019 sa viac než polovica žiakov základných škôl o extrémistické prejavy nezaujímal, pričom u stredoškôľakov kulminoval počet týchto respondentov v roku 2018.

Tabuľka 34

Postoj k prejavom extrémizmu	2016		2017		2018		2019	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
nesúhlasí	33,5	31,5	37,5	31,1	27,4	32,7	26,6	33,1
súhlasí	23,1	34,4	18,7	27,0	16,0	16,8	15,1	20,4
nezaujíma sa	43,4	34,1	43,8	41,9	56,6	50,5	58,3	46,5

4.4 Osobné skúsenosti žiakov základných a stredných škôl s prejavmi extrémizmu

Prejavy extrémizmu sa môžu odohrávať v rôznom prostredí. Od roku 2016 klesol počet opýtaných, ktorí nemali žiadne skúsenosti s prejavmi extrémizmu a zvýšil sa počet respondentov, ktorí sa na tieto situácie nepamätali. Oproti zisteniam z roku 2016 sa znížil počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí zažili extrémistické prejavy v rovesníckej skupine, doma, na ulici alebo ich videli v televíznom vysielaní. Veľmi výrazne sa zvýšil počet oslovených žiakov, ktorí sa s prejavmi extrémizmu stretli na internete a na sociálnych sieťach a na približne rovnakej úrovni zostal počet opýtaných, ktorí videli tieto negatívne javy v škole. Z uvedených zistení vyplynulo, že klesol počet opýtaných, ktorí zažili prejavy extrémizmu v najbližšom prostredí – doma, v rovesníckej skupine a na ulici, avšak výrazne stúpol počet žiakov, ktorí sa s týmto negatívnym javom stretli na internete a na sociálnych sieťach. Nebezpečenstvo extrémizmu sa môže ukázať na rôznych portáloch, webových stránkach extrémistických organizácií alebo na rôznych internetových fórach prezentujúcich násilie a agresivitu namierenú voči niektorým náboženským, rasovým, etnickým alebo politickým skupinám. Výhodou internetu je obojstranný komunikačný tok, avšak medzi jeho najväčšie nevýhody patrí pomerne veľká absencia kontroly ponúknutých príspevkov a komentárov. Úlohou rodičov a pedagógov je ukázať deťom a mládeži nebezpečenstvo číhajúce z internetu a zo sociálnych sietí, naučiť ich kriticky myslieť, rozoznať legitímnu kritiku niektorých politických rozhodnutí od potlačania ľudských práv a porušovania princípov demokracie.⁷

⁷ Štefančík, R.: Pravicový extrémizmus a mládež na Slovensku. Brno : Tribun Eu. 2013. ISBN 978-80-263-0516-3, s. 35.

Tabuľka 35

Miesta, kde sa žiaci stretli s prejavmi extrémizmu	2016	2017	2018	2019
škola	20,2	18,7	11,2	19,1
rovesnícka skupina	14,9	14,4	8,8	13,4
doma	5,2	3,6	2,2	3,3
ulica	25,6	24,2	18,6	22,7
internet	16,6	32,3	20,6	30,2
TV, médiá	30,5	28,6	37,5	26,2
nikde	22,4	20,8	23,3	17,0
nevie	0,5	0,6	0,8	1,9

Od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet chlapcov aj dievčat, ktorí prejavy extrémizmu videli prostredníctvom televízneho vysielania. Obe skupiny opýtaných v nižšej miere zažili tieto negatívne prejavy doma, na ulici, na internete a na sociálnych sieťach. Približne rovnaký počet chlapcov aj dievčat videl extrémistické prejavy v škole. Znížil sa počet chlapcov, ktorí sa s týmito negatívnymi prejavmi stretli v skupine rovesníkov, avšak v skupine dievčat bol evidovaný ich nárast. Chlapci v približne rovnakom počte ako v roku 2016 extrémistické prejavy nikdy nezažili, zatiaľ čo dievčatá ich videli vo výrazne nižšom počte. V podsúbore respondentov, ktorí si na tieto situácie nevedeli spomenúť, bolo v oboch skupinách zaznamenané zvýšenie.

Prezentované zistenia potvrdili, že žiaci základných a stredných škôl sa s prejavmi extrémizmu stretli najmä na internete a na sociálnych sieťach, videli ich v televíznom vysielaní alebo ich zažili na ulici a v školskom prostredí.

Tabuľka 36

Miesta, kde sa žiaci stretli s prejavmi extrémizmu	Chlapci		Dievčatá	
	2016	2019	2016	2019
škola	20,2	19,5	20,0	20,2
rovesnícka skupina	17,7	14,1	11,7	12,8
doma	5,7	4,0	5,3	2,5
ulica	27,8	23,4	23,2	22,1
internet	44,4	29,2	38,6	31,0
TV, médiá	7,7	23,7	9,2	28,5
nikde	18,8	18,0	26,3	16,0
nevie	0,6	2,0	0,4	1,6

V skupine žiakov základných a stredných škôl sa výraznejšie zvýšil počet respondentov, ktorí sa s prejavmi extrémizmu stretli v televíznom vysielaní. V obidvoch typoch škôl sa znížil počet opýtaných, ktorí tieto negatívne prejavy zažili v domácom prostredí, na ulici a na internete. V školskom prostredí sa s extrémistickými prejavmi stretol približne rovnaký počet žiakov základných škôl aj stredných škôl. V rovesníckej skupine videl tieto negatívne javy nižší počet žiakov stredných škôl, pričom v skupine žiakov základných škôl sa situácia za dané obdobie nezmenila. Obidve skupiny opýtaných sa v nižšej miere s prejavmi extrémizmu nikde nestretli, pričom na tieto situácie si nevedeli častejšie spomenúť žiaci základných, aj stredných škôl.

Prezentované zistenia potvrdili, že stredoškólači sa s extrémistickými prejavmi stretli vo vyššej miere v škole, v partii rovesníkov, doma, na ulici a najmä na internete a na sociálnych sieťach. Žiaci základných škôl ich častejšie videli prostredníctvom televízneho vysielania. Viac skúseností s týmito negatívnymi prejavmi mali žiaci stredných škôl, ktorí si zároveň častejšie nevedeli na tieto nepríjemné situácie spomenúť.

Tabuľka 37

Miesta, kde sa žiaci stretli s prejavmi extrémizmu	ZŠ		SŠ	
	2016	2019	2016	2019
škola	18,5	18,2	21,5	21,4
rovesnícka skupina	11,3	11,5	17,6	15,1
doma	4,2	2,6	6,0	3,8
ulica	21,4	18,6	28,9	26,5
internet	43,2	24,7	40,4	35,1
TV, médiá	7,9	28,4	9,3	24,2
nikde	26,3	22,4	19,4	12,2
nevie	0,8	1,3	0,2	2,3

5. Informovanosť žiakov základných a stredných škôl o extrémizme

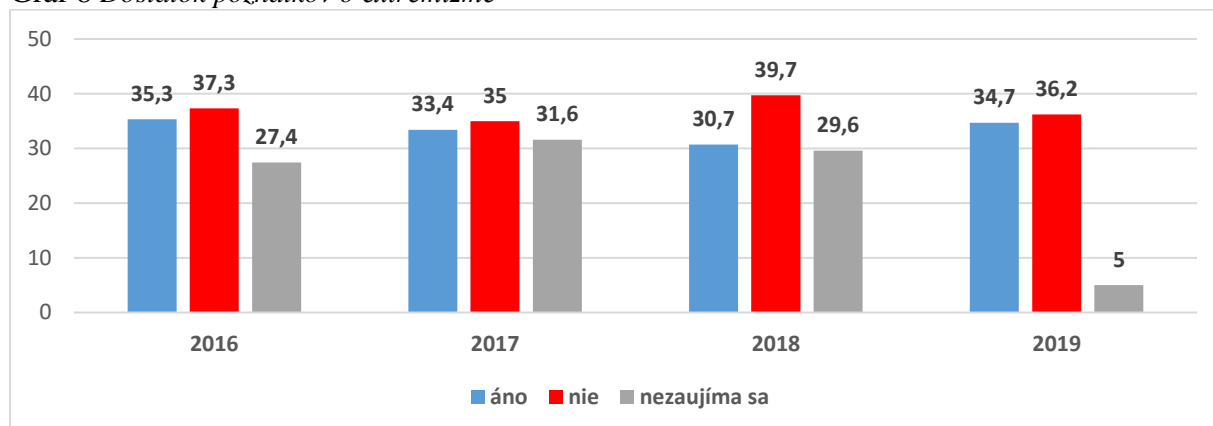
5.1 Dostatok informácií o prejavoch extrémizmu na Slovensku

Vytvorenie správnych názorov a postojov mladých ľudí je často podmienené získaním dostatočného množstva objektívnych informácií. Významnou úlohou školy je odovzdať mladých ľuďom dostatok poznatkov o histórii, naučiť ich analyzovať myšlienky, ktoré extrémizmus hlása a propaguje, vštepiť im morálne hodnoty spojené s toleranciou a pochopením pre iné kultúry a naučiť ich kriticky myslieť. Je potrebné vybaviť ich dostatočnými vedomosťami o tom, ako sa dá overiť pravdivosť informácií rozširovaných cez internet, vedieť si vytvoriť vlastný názor, prezentovať ho a nepreberať nekriticky všetko, čo je im z týchto zdrojov podsúvané. Je potrebné si uvedomiť, že vo výskumoch bol zisťovaný subjektívny názor detí a mladých ľudí o miere informovanosti o prejavoch extrémizmu. Je dôležité, aby žiaci základných a stredných škôl mali dostatok informácií o činnosti týchto skupín, poznali platnú legislatívu a vedeli o tom, že prejavy extrémizmu sú podľa nej trestné.

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 len veľmi mierne klesol počet opýtaných, ktorí boli s mierou informovanosti o extrémizme spokojní. Zároveň sa znížil aj počet respondentov, ktorí pociťovali v tejto oblasti určitý deficit a mierne stúpol počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa o extrémizmus nezaujímal.

Zistené údaje potvrdili, že oproti roku 2016 sa situácia zmenila len vo veľmi malej miere, ale zvýšil sa počet respondentov, ktorí sa o tento negatívny jav nezaujímal. V tejto oblasti majú ešte pomerne veľké rezervy pedagógovia, ktorí by sa mohli danej problematike venovať v rámci vyučovania. Dôležité je, aby vedeli žiakov zaujať, spestrili výučbu rôznymi novými formami, ktoré by si vyžadovali aktívnu účasť žiakov. Len takto je možné adolescentom, ktorí sa o extrémizmus nezaujímajú vysvetliť nebezpečenstvo, ktoré tento negatívny jav predstavuje.

Graf 8 Dostatok poznatkov o extrémizme

Od roku 2016 klesol počet chlapcov, ktorí mali dostatok poznatkov o extrémizme, zatiaľ čo počet dievčat sa zvýšil. Znížil sa počet dievčat, ktoré v danej oblasti pociťovali určitý deficit, pričom u chlapcov sa situácia za dané obdobie nezmenila. Zaujímavé je zistenie, že od roku 2016 sa zvýšil počet chlapcov, ktorí sa o extrémizmus nezaujímal, zatiaľ čo u dievčat bolo zistené zníženie. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že dievčatá boli s mierou informovanosti o tomto negatívnom jave spokojnejšie než chlapci, ktorí sa častejšie o takéto nezaujímal.

Tabuľka 38

Dostatok informácií	2016		2017		2018		2019	
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
áno	44,4	25,7	39,7	27,6	34,6	27,3	38,5	31,1
nie	27,3	48,1	28,2	41,3	32,8	45,8	27,2	44,7
nezaujíma sa	28,3	26,2	32,1	31,1	32,6	26,9	34,3	24,2

V skupine žiakov stredných odborných škôl bol od roku 2016 zistený výraznejší pokles počtu opýtaných, ktorí boli s mierou informovanosti o extrémizme spokojní, u gymnazistov bolo evidované ich zvýšenie. Deficit v týchto poznatkoch pociťovali skôr žiaci stredných odborných škôl, u gymnazistov ostala situácia rovnaká. V skupine stredoškôľakov, ktorí sa o extrémizmus nezaujímal, bol u žiakov stredných odborných škôl evidovaný nárast, avšak u gymnazistov počet týchto opýtaných klesol. Prezentované zistenia ukázali, že gymnazisti boli o tejto závažnej problematike lepšie informovaní než žiaci stredných odborných škôl, ktorí vo vyššej miere deklarovali nielen nespokojnosť, ale i nezujem. Z uvedených dôvodov považujeme za potrebné venovať pozornosť prevencii extrémizmu najmä v tomto type strednej školy.

Tabuľka 39

Dostatok informácií	2016		2017		2018		2019	
	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G
áno	44,6	38,6	33,8	42,9	28,5	38,4	33,0	40,1
nie	34,2	39,6	33,0	37,6	42,4	43,0	37,3	40,3
nezaujíma sa	21,2	21,8	33,2	19,5	29,1	18,6	29,7	19,6

Od roku 2016 bol v skupine respondentov spokojných s mierou informovanosti o extrémizme zistený vyšší počet siedmakov a deviatakov. Zníženie počtu opýtaných, ktorí mali dostatok poznatkov o tomto sa znížil u žiakov 8. ročníkov a u všetkých stredoškôľakov. V skupine siedmakov, deviatakov a druhákov klesol počet opýtaných, ktorí v danej oblasti pociťovali určitý deficit, pričom u ôsmakov a prvákov bol evidovaný nárast počtu respondentov. U žiakov 3. ročníkov stredných škôl bola zaznamenaná rovnaká situácia ako v roku 2016. Je zaujímavé, že u všetkých stredoškôľakov výrazne stúpol počet respondentov, ktorí sa o extrémizmus nezaujímal. V podsúbore žiakov základných škôl sa u siedmakov a ôsmakov situácia nezmenila, zatiaľ čo u deviatakov bol zistený omnoho nižší počet opýtaných, ktorým bol extrémizmus ľahostajný. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že s mierou informovanosti o extrémizme boli najspokojnejší siedmáci a deviatáci, u stredoškôľakov bol evidovaný výrazný nárast počtu opýtaných, ktorí sa o tento sociálno-patologický jav prestali zaujímať.

Tabuľka 40

Ročník	2016			2017			2018			2019		
	Áno	Nie	Nez	Áno	Nie	Nez	Áno	Nie	Nez	Áno	Nie	Nez
7. ročník ZŠ	27,8	39,5	32,7	24,5	40,7	34,8	32,4	34,9	32,7	35,5	32,4	32,1
8. ročník ZŠ	28,6	35,4	36,0	30,4	34,4	35,2	32,3	37,1	30,6	27,0	36,5	36,5
9. ročník ZŠ	26,2	40,0	33,8	35,4	31,0	33,6	23,8	36,6	39,6	41,6	33,4	25,0
1. ročník SŠ	37,9	37,1	25,0	32,0	34,9	33,1	29,2	44,7	26,1	30,0	42,9	27,1
2. ročník SŠ	40,3	38,9	20,8	38,6	37,3	24,1	32,3	40,8	26,9	33,5	37,7	28,8
3. ročník SŠ	44,9	35,4	19,7	39,8	31,6	28,6	34,4	41,5	24,1	38,9	35,4	25,7

Poznámka: Nez – nezaujíma sa

V skupine respondentov žijúcich v malých aglomeračných jednotkách sa od roku 2016 nezmenil počet opýtaných, ktorí mali dostatok poznatkov o extrémizme. U žiakov pochádzajúcich z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 bolo zaregistrované zvýšenie, zatiaľ vo väčších mestách a vo veľkomestách počet spokojných opýtaných klesol. Deficit v týchto poznatkoch pociťovali v nižšej miere žiaci základných a stredných škôl žijúci v obciach a v mestách s počtom obyvateľov nižším než 50 000. V skupine opýtaných s trvalým bydliskom vo veľkých mestách a vo veľkomestách sa ich počet zvýšil. V podsúbore respondentov, ktorí sa o extrémizmus nezaujímali, bol od roku 2016 evidovaný nárast u žiakov pochádzajúcich z obcí a miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. U opýtaných s trvalým bydliskom v najväčších mestách bolo zistené ich zníženie, v podsúbore oslovených žiakov základných a stredných škôl žijúcich v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 sa situácia nezmenila.

Prezentované zistenia ukázali, že respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 boli s mierou informovanosti o extrémizme najspokojnejší. Zníženie počtu spokojných žiakov, nárast počtu nespokojných opýtaných a tých, ktorí sa o extrémizmus nezaujímali, bol evidovaný v skupine respondentov s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. Z uvedeného dôvodu považujeme za dôležité, aby bol kladený dôraz na prevenciu extrémizmu najmä v školách, ktoré sídlia vo veľkých mestách a vo veľkomestách.

Tabuľka 41

Bydlisko	2016			2017			2018			2019		
	Áno	Nie	Nez	Áno	Nie	Nez	Áno	Nie	Nez	Áno	Nie	Nez
menej než 2 000	30,2	41,2	28,6	30,2	36,6	33,2	27,4	41,7	30,9	31,0	37,8	31,2
od 2 001 do 10 000	33,8	39,7	26,5	34,2	31,7	34,1	30,2	41,4	28,4	33,3	37,1	29,6
od 10 001 do 50 000	33,8	40,9	25,3	33,1	38,2	28,7	33,1	38,4	28,5	39,0	35,9	25,1
od 50 001 do 100 000	42,5	29,1	28,4	37,7	31,5	30,8	32,9	34,3	32,8	34,6	31,2	34,2
viac ako 100 000	42,2	27,7	30,1	38,5	32,4	29,1	35,0	35,9	29,1	35,4	36,0	28,6

Poznámka: Nez – nezaujímajú sa

U respondentov žijúcich v Trnavskom, Banskobystrickom a v Prešovskom kraji bol zistený vyšší počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí mali dostatok poznatkov o extrémizme. V podsúbore opýtaných pochádzajúcich z Bratislavského, Trenčianskeho a z Nitrianskeho kraja bola evidovaná stagnácia sledovaného javu, zatiaľ čo u respondentov s trvalým bydliskom v Žilinskom a v Košickom kraji bol zaznamenaný nižší počet žiakov, ktorí boli s mierou informovanosti o tomto sociálno-patologickom jave spokojní. V skupine opýtaných z Trnavského, Banskobystrického, Prešovského a z Košického kraja bol zistený nižší počet žiakov, ktorí pociťovali v danej oblasti určitý deficit, pričom v Bratislavskom a v Žilinskom kraji sa ich počet za sledované obdobie zvýšil. Situácia sa nezmenila len u opýtaných v Trenčianskom a v Nitrianskom kraji. V Bratislavskom, Trenčianskom a v Nitrianskom kraji bol evidovaný nižší počet respondentov, ktorí sa o extrémizmus nezaujímali. V Trnavskom, Žilinskom, Banskobystrickom, Prešovskom a v Košickom kraji bol zistený nárast počtu oslovených žiakov, ktorí nemali o informácie tohto negatívneho javu záujem.

Uvedené údaje ukázali, že zvýšený počet žiakov, ktorí boli s mierou informovanosti spokojní, bol zaznamenaný v Trnavskom, Banskobystrickom a v Prešovskom kraji, pričom zníženie počtu opýtaných, ktorí boli spokojní a vyšší počet respondentov, ktorí pociťovali v danej oblasti určitý deficit, prípadne sa o extrémizmus nezaujímali, bol zaregistrovaný v podsúbore žiakov základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Žilinskom kraji.

Tabuľka 42

Kraj	2016			2017			2018			2019		
	Áno	Nie	Nez	Áno	Nie	Nez	Áno	Nie	Nez	Áno	Nie	Nez
BA	36,1	31,0	32,9	43,4	27,8	28,8	37,4	32,3	30,3	35,4	37,7	26,9
TT	33,0	41,6	25,4	31,5	32,0	36,5	26,2	39,4	34,4	35,1	31,9	33,0
TN	38,3	34,1	27,6	30,0	47,1	22,9	27,2	43,4	29,4	38,5	35,0	26,5
NR	41,8	35,1	23,1	29,0	40,5	30,5	36,9	36,3	26,8	42,2	36,0	21,8
ZA	36,6	34,2	29,2	28,8	31,8	39,4	33,0	41,1	25,9	28,7	37,4	33,9
BB	36,7	38,7	24,6	41,5	28,2	30,3	30,7	35,6	33,7	39,2	34,0	26,8
PO	25,5	46,8	27,7	30,5	36,2	33,3	23,4	47,2	29,4	28,5	40,6	30,9
KE	35,6	36,1	28,3	32,6	37,2	30,2	34,5	39,3	26,2	33,6	34,1	32,3

Poznámka: Nez – nezaujíma sa

Od roku 2016 sa zvýšil počet žiakov základných škôl, ktorí mali dostatok poznatkov o extrémizme, zatiaľ čo počet stredoškôľakov sa znížil. Zaujímavé je zistenie, že v roku 2019 vyjadril spokojnosť s mierou informovanosti o extrémizme približne rovnaký počet respondentov z oboch typov škôl. Za dané obdobie sa znížil počet žiakov základných škôl, ktorí pocítovali určité nedostatky v miere svojej informovanosti o extrémizme, zatiaľ čo u stredoškôľakov sa situácia nezmenila. Žiaci základných škôl sa o začali o extrémizmus viac zaujímať, pričom v skupine stredoškôľakov uviedol vyšší počet opýtaných, že daná problematika je im ľahostajná. Zistené údaje potvrdili, že žiaci základných škôl boli s mierou svojej informovanosti o extrémizme spokojnejší a o danú problematiku sa zaujímali viac než stredoškôľáci. Je dôležité, aby mali mladí ľudia dostatok informácií o činnosti týchto skupín, mali k dispozícii pravdivé informácie a vedeli si vytvoriť vlastný názor. Zároveň je potrebné, aby poznali platnú legislatívu a vedeli o tom, že prejavy extrémizmu sú podľa nej trestné.

Tabuľka 43

Dostatok informácií	2016		2017		2018		2019	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
áno	27,7	41,4	30,4	36,7	29,8	31,7	34,8	34,7
nie	37,6	37,1	35,0	34,5	36,3	42,6	34,1	38,0
nezaujíma sa	34,7	21,5	34,6	28,8	33,9	25,7	31,1	27,3

5.2 Zdroje informovanosti žiakov ZŠ a SŠ o extrémistických skupinách

Medzi dôležité preventívne činitele patrí informovanosť mladých ľudí. V tejto oblasti zastávajú významnú úlohu médiá, ktoré sú nielen významným zdrojom informácií, ale i sugestívnym nástrojom manipulácie a dezinformácie, pričom výrazne vplyvajú na psychiku detí a mládeže. Úlohou rodičov je oslabiť ich negatívne pôsobenie, vedieť, čo ich deti v televízii a na internete sledujú, s kým na sociálnych sieťach komunikujú a naučiť ich posúdiť vierohodnosť získaných poznatkov.

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 výrazne stúpol počet opýtaných, ktorí sa o extrémizmus nezaujíмали. Klesol počet respondentov, ktorí potrebné informácie získali z televízie a z rozhlasu, z internetu alebo z rôznych alternatívnych médií. Výrazne sa zvýšil počet oslovených žiakov, ktorým poznatky o extrémizme odovzdali učitelia a zvýšil sa aj počet opýtaných, ktorým ich sprostredkovali rodičia, kamaráti, prípadne si ich prečítali v novinách a v časopisoch, alebo použili iné zdroje. Zo zistených výsledkov výskumu vyplynulo, že od roku 2016 sa výrazne znížil záujem žiakov základných a stredných škôl o extrémizmus, pričom najviac stúpol počet opýtaných, ktorým potrebné poznatky odovzdali učitelia. Toto zistenie je pozitívne, pretože predpokladáme, že informácie o extrémizme, ktoré žiaci získali od svojich pedagógov, sú omnoho pravdivejšie a objektívnejšie než tie, ktoré si prečítali na internete alebo im ich sprostredkovali kamaráti.

Tabuľka 44

Zdroje informovanosti o extrémizme	2016	2017	2018	2019
televízia a rozhlas	32,8	33,7	31,5	25,7
internet	31,1	25,5	18,5	25,5
učitelia	6,8	9,0	11,7	12,2
rodičia	2,7	4,0	8,6	4,9
kamaráti	4,1	5,8	4,8	6,9
noviny a časopisy	2,8	3,7	9,4	4,2
alternatívne médiá	4,0	1,7	1,8	2,2
iné	0	1,2	0	0,6
o extrémizmus sa nezaujíma	15,7	15,4	13,7	29,3

Od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet chlapcov aj dievčat, ktoré sa o extrémizmus nezaujíмали. V oboch skupinách respondentov sa znížil počet opýtaných, ktorí získali tieto poznatky z televízie, rozhlasu a z internetu. Výrazne sa zvýšil počet oslovených žiakov, ktorým poznatky o extrémizme odovzdali učitelia, rodičia, kamaráti, prečítali si ich v novinách a v časopisoch alebo si zabezpečili iné zdroje. Z rôznych alternatívnych médií čerpali informácie v nižšej miere chlapci, pričom u dievčat sa situácia nezmenila.

Zo zistených výsledkov výskumu vyplynulo, že od roku 2016 sa záujem chlapcov aj dievčat o extrémizmus výrazne znížil, pričom najviac stúpol počet opýtaných, ktorým tieto poznatky odovzdali učitelia. Zaujímavé je zistenie, že chlapci najčastejšie čerpali potrebné informácie z internetu, pričom dievčatá výrazne preferovali poznatky sprostredkované cez televíziu a rozhlas.

Tabuľka 45

Zdroje informovanosti o extrémizme	Chlapci		Dievčatá	
	2016	2019	2016	2019
televízia a rozhlas	29,2	21,5	34,7	29,8
internet	33,7	25,0	26,5	25,9
učitelia	4,1	10,5	9,6	13,8
rodičia	2,0	5,1	3,4	4,8
kamaráti	4,9	6,6	2,4	7,0
noviny a časopisy	2,5	3,7	3,0	4,7
alternatívne médiá	6,3	3,1	1,5	1,4
iné	0	0,9	0	0,4
o extrémizmus sa nezaujíma	17,3	34,5	19,0	24,4

Od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa o extrémizmus nezaujíмали. Výrazne sa zvýšil aj počet respondentov z oboch typov škôl, ktorým poznatky o extrémizme odovzdali učitelia, kamaráti, prečítali si ich v novinách a v časopisoch, alebo ich získali z iných zdrojov. Klesol počet opýtaných, ktorým potrebné informácie sprostredkovala televízia, rozhlas, internet a sociálne siete. Zaujímavé je zistenie, že s rodičmi sa o extrémizme častejšie rozprávali stredoškóľáci, pričom u žiakov základných škôl sa situácia za dané obdobie nezmenila. O poznatky z rôznych alternatívnych médií prejavili nižší záujem stredoškóľáci, zatiaľ čo žiaci základných škôl z nich čerpali informácie v rovnakej miere.

Zo zistených výsledkov výskumu vyplynulo, že od roku 2016 sa respondenti o extrémizmus zaujíмали v omnoho nižšej miere, pričom u žiakov základných škôl sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorým tieto poznatky odovzdali učitelia. Títo respondenti čerpali vedomosti o extrémizme najmä z televízie a z rozhlasu, pričom stredoškóľáci výrazne preferovali informácie, ktoré našli na internete a na sociálnych sieťach.

Tabuľka 46

Zdroje informovanosti o extrémizme	ZŠ		SŠ	
	2016	2019	2016	2019
televízia a rozhlas	37,7	23,9	29,0	27,4
internet	26,4	21,7	34,9	28,8
učitelia	6,8	15,1	6,8	9,6
rodičia	4,3	4,5	2,2	5,5
kamaráti	2,5	6,2	5,4	7,5
noviny a časopisy	1,4	2,6	3,0	5,6
alternatívne médiá	1,3	2,0	6,1	2,5
iné	0	0,5	0	0,8
o extrémizmus sa nezaujíma	19,6	31,1	12,6	27,6

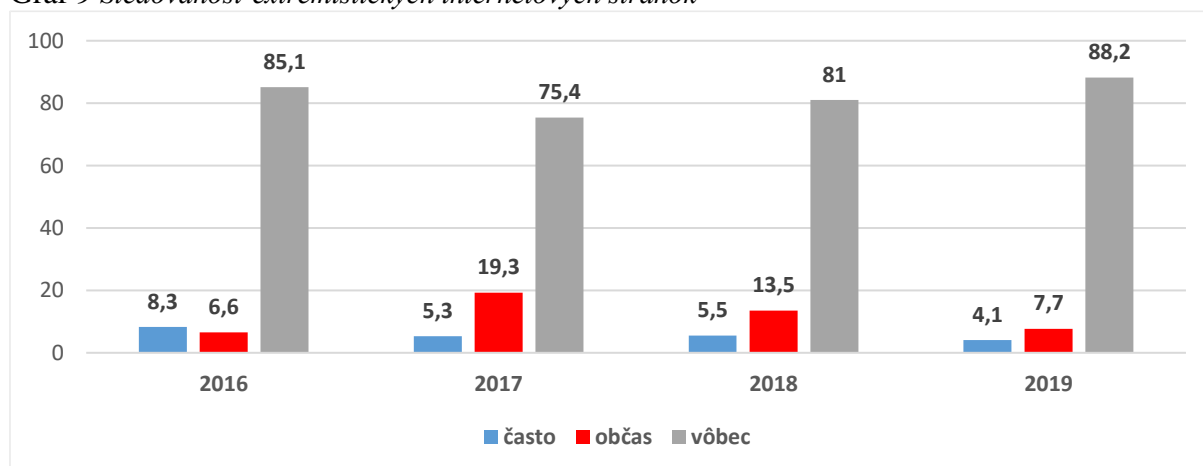
5.3 Sledovanosť internetových stránok o problematike extrémizmu

Internet v súčasnosti prenikol do vedy, techniky, kultúry a do každodenného života jedincov. Oslovil najmä mladých ľudí, ktorí trávajú v online priestore veľa času. V tejto oblasti disponujú omnoho lepšími vedomosťami a schopnosťami, avšak často si neuvedomujú riziká, ktoré táto práca prináša. Príťažlivosť internetu vychádza z jeho širokého dosahu, má relatívne nízke náklady, je vhodný na komunikáciu bez geografických bariér a veľmi často nie je cenzurovaný.

Výhody online prostredia objavili aj rôzne extrémistické skupiny, ktoré ho využívajú nielen na šírenie propagandy, ale i na získavanie informácií, vytváranie sietí, financovanie a nábor nových členov. Extrémisti na internete získavajú nielen svojich sympatizantov, ale prostredníctvom rôznych internetových komunít, webových stránok, blogov, četovacích miestností, diskusných fór a videohier obhajujú násilie, šíria nenávisťné správy a ovplyvňujú názory a správanie mladých ľudí. Situáciu im uľahčuje fakt, že deti a mládež trávajú veľa času na internete, vedia s ním lepšie pracovať ako staršie generácie a často nie sú pri tejto činnosti nikým kontrolovaní.⁸

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 výrazne klesol počet častých návštevníkov extrémistických internetových stránok, avšak mierne stúpol počet opýtaných, ktorí ich navštevovali len niekedy. Zvýšil sa počet respondentov, ktorí portály zamerané na extrémizmus nesledovali nikdy. Najhoršia situácia bola zaznamenaná v roku 2017, pričom v roku 2019 bol zistený výrazne nižší počet opýtaných, ktorí patrili k častým návštevníkom týchto portálov a najvyšší počet oslovených žiakov, ktorí na tieto internetové stránky vôbec nechodili.

Graf 9 Sledovanosť extrémistických internetových stránok

⁸ Tóthová, L.: Extrémizmus a online prostredie. In: Tóthová, L. – Šlosár, D.: Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch. Košice : UJPS, 2018. ISBN 978-80-8152-640-4, s. 70 –74.

Od roku 2016 výrazne klesol počet chlapcov aj dievčat, ktoré často navštevovali internetové stránky zamerané na extrémizmus. K ich občasným návštevníkom patrilo približne rovnaký počet chlapcov a vyšší počet dievčat. V skupine respondentov, ktorí extrémistické portály nesledovali vôbec, bolo zaznamenaných viac chlapcov a menej dievčat. Z uvedených zistení je zrejmé, že lepšia situácia bola evidovaná u chlapcov, kde sa výrazne znížil počet častých návštevníkov extrémistických internetových stránok, nezmenil sa počet opýtaných, ktorí na ne chodili niekedy a zvýšil sa počet opýtaných, ktorí ich nesledovali nikdy. U dievčat bol síce evidovaný vyšší počet žiačok, ktoré na tieto portály chodili občas a nižší počet opýtaných, ktoré ich vôbec nenavštevovali, pričom počet častých návštevníčok zostal rovnaký.

Tabuľka 47

Sledovanosť extrém. stránok	2016		2017		2018		2019	
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
často	12,8	3,5	6,9	3,8	7,3	3,9	5,4	2,7
občas	8,6	4,4	20,9	17,9	14,3	12,8	8,1	7,3
vôbec	78,6	92,1	72,2	78,3	78,4	83,3	86,5	90,0

V skupine žiakov stredných odborných škôl bol od roku 2016 zistený klesajúci počet opýtaných, ktorí internetové stránky s extrémistickým zameraním navštevovali často aj občas. U gymnazistov bol zistený nižší počet častých návštevníkov a vyšší počet opýtaných, ktorí na tieto portály chodili len niekedy. V skupine žiakov stredných odborných škôl aj gymnázií bol evidovaný vyšší počet respondentov, ktorí extrémistické internetové stránky nesledovali vôbec. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že v skupine žiakov stredných odborných škôl bola zistená lepšia situácia, pričom u gymnazistov bol evidovaný vyšší počet opýtaných, ktorí patrili k občasným návštevníkom internetových portálov venovaných extrémizmu. Domnievame sa, že prevencii tohto negatívneho javu je potrebné venovať pozornosť najmä na tomto type strednej školy.

Tabuľka 48

Sledovanosť extrém. stránok	2016		2017		2018		2019	
	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G
často	13,7	8,2	6,4	5,7	6,4	6,3	4,0	4,3
občas	10,5	6,6	18,7	21,9	14,1	18,1	7,6	9,5
vôbec	75,8	85,2	74,9	72,4	79,5	75,6	88,4	86,2

V skupine respondentov, ktorí patrili k častým návštevníkom extrémistických internetových stránok bolo u deviatakov, prvákov, druhákov a tretiakov zistené zníženie, u siedmakov a ôsmakov sa situácia od roku 2016 nezmenila. Zaujímavé je zistenie, že v podsúbore opýtaných, ktorí sledovali tieto portály občas, bolo najvýraznejšie zvýšenie evidované u siedmakov, ôsmakov a u prvákov. Pokles počtu občasných návštevníkov extrémistických internetových stránok bol evidovaný u druhákov, zatiaľ čo u deviatakov a u tretiakov sa situácia za dané obdobie nezmenila. V skupine oslovených žiakov, ktorí extrémistické webové stránky nenavštevovali vôbec, bolo u deviatakov, druhákov a u tretiakov zaznamenané zvýšenie, pričom siedmáci a ôsmáci ich sledovali v nižšom počte. U prvákov neboli zistené žiadne zmeny. Možno konštatovať, že od roku 2016 bola najlepšia situácia zaznamenaná u druhákov, kde bol zaregistrovaný nižší počet častých aj občasných návštevníkov extrémistických internetových stránok a zvýšil sa počet opýtaných, ktorí na ne nechodili vôbec. Oproti tomu bol u žiakov 7. a 8. ročníkov základných škôl zaznamenaný rovnaký počet častých návštevníkov extrémistických internetových stránok a vyšší počet tých, ktorí ich sledovali občas. V týchto dvoch ročníkoch sa znížil počet respondentov, ktorí na tieto portály nechodili vôbec. Z prezentovaných zistení je zrejmé, že vysvetliť nebezpečenstvo aké extrémizmus pre spoločnosť predstavuje potrebujú najmä najmladší opýtaní – teda siedmáci a ôsmáci.

Tabuľka 49

Ročník	2016			2017			2018			2019		
	Č	O	V	Č	O	V	Č	O	V	Č	O	V
7. ročník ZŠ	3,7	3,7	92,6	4,4	20,3	75,3	3,4	11,5	85,1	3,8	6,2	90,0
8. ročník ZŠ	4,8	3,4	91,8	5,4	21,9	72,7	4,4	10,1	85,5	4,5	9,5	86,0
9. ročník ZŠ	6,7	5,9	87,4	3,5	13,9	82,6	6,5	12,7	80,8	3,4	6,2	90,4
1. ročník SŠ	6,5	4,9	88,6	3,8	19,2	77,0	5,6	11,9	82,5	4,3	7,5	88,2
2. ročník SŠ	11,5	9,8	78,7	5,8	23,3	70,9	7,0	13,2	79,8	4,0	7,3	88,7
3. ročník SŠ	13,0	9,6	77,4	8,9	17,1	74,0	6,5	19,4	74,1	4,1	9,2	86,7

Poznámka: Č – často, O – občas, V – vôbec

U respondentov žijúcich v malých aj vo väčších aglomeračných jednotkách bol zistený znížený počet respondentov, ktorí uvádzali časté sledovanie extrémistických internetových stránok. Vyšší počet žiakov, ktorí sledovali tieto portály občas, bol zaznamenaný u opýtaných žijúcich v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 a od 50 001 do 100 000. Rovnaká situácia bola u respondentov s trvalým bydliskom v najmenších obciach a v najväčších mestách. Nižší počet občasných návštevníkov extrémistických stránok bol evidovaný iba u žiakov žijúcich v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000. Nárast počtu opýtaných, ktorí sa o tieto internetové stránky nezaujímal, bol u žiakov z obcí a miest s počtom obyvateľov nižším než 50 000 a z veľkomiest, zatiaľ čo len u respondentov s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 sa situácia od roku 2016 nezmenila. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že nižší počet opýtaných, ktorí sledovali extrémistické portály často aj občas a vyšší počet žiakov, ktorí ich nesledovali vôbec, bol evidovaný iba u opýtaných z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000. Najhoršia situácia bola zistená u žiakov základných a stredných škôl žijúcich v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000.

Tabuľka 50

Bydlisko	2016			2017			2018			2019		
	Č	O	V	Č	O	V	Č	O	V	Č	O	V
menej než 2000	7,8	7,0	85,2	5,5	16,7	77,8	5,2	11,4	83,4	3,6	7,7	88,7
od 2 001 do 10 000	5,9	9,1	79,0	5,0	20,4	74,6	4,6	11,6	83,8	4,2	7,4	88,4
od 10 001 do 50 000	8,1	4,3	87,6	6,6	21,0	72,4	5,9	18,9	75,2	2,9	7,9	89,2
od 50 001 do 100 000	9,2	6,5	84,3	4,2	21,3	74,5	6,0	12,9	81,1	5,4	9,4	85,2
viac ako 100 000	14,5	6,6	78,9	4,2	17,0	78,8	8,5	11,7	79,8	5,6	6,5	87,9

Poznámka: Č – často, O – občas, V – vôbec

Od roku 2016 bol u všetkých respondentov evidovaný výrazne nižší počet častých návštevníkov extrémistických internetových stránok. V skupine opýtaných z Bratislavského, Trnavského, Žilinského a z Prešovského kraja bol zistený vyšší počet opýtaných, ktorí sledovali tieto internetové portály len niekedy. V Košickom kraji bola evidovaná stagnácia daného javu, iba u opýtaných v Trenčianskom, Nitrianskom a v Banskobystrickom kraji bol zaznamenaný nižší počet žiakov, ktorí patrili k občasným návštevníkom týchto webových stránok. V Bratislavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Banskobystrickom a v Košickom kraji bol evidovaný nárast počtu žiakov, ktorí na tieto extrémistické portály nechodili vôbec, v Žilinskom a v Prešovskom kraji sa situácia za sledované obdobie nezmenila. Len v Trnavskom kraji bol evidovaný mierne nižší počet respondentov, ktorí sa o tieto stránky nezaujímal. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že za dané obdobie bol u opýtaných z Trenčianskeho, Nitrianskeho a z Banskobystrického kraja zistený nižší počet častých aj občasných návštevníkov extrémistických portálov a vyšší počet žiakov, ktorí ich nesledovali nikdy. Omnoho horšia situácia bola u mladých obyvateľov Žilinského a Prešovského kraja, kde klesol počet opýtaných, ktorí tieto stránky sledovali často, ale stúpol počet respondentov, ktorí na ne chodili občas a na približne rovnakej úrovni zostal počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí extrémistické portály nenavštevovali vôbec.

Tabuľka 51

Kraj	2016			2017			2018			2019		
	Č	O	V	Č	O	V	Č	O	V	Č	O	V
BA	12,6	4,5	82,9	5,2	18,1	76,7	7,0	11,2	81,8	5,9	7,7	86,4
TT	6,5	2,7	90,8	5,5	18,1	76,4	6,9	14,3	78,8	4,9	6,7	88,4
TN	12,0	9,3	78,7	7,1	24,0	68,9	5,5	12,8	80,2	4,6	7,7	87,7
NR	8,7	10,6	80,7	3,6	25,4	71,0	8,0	17,8	74,2	3,1	8,3	88,6
ZA	6,8	3,2	90,0	9,2	20,8	70,0	3,8	14,1	82,1	1,4	9,0	89,6
BB	8,1	8,5	83,4	6,1	14,5	79,4	4,0	11,3	84,7	6,1	6,5	87,4
PO	6,0	4,7	89,3	4,7	18,4	76,9	3,4	14,1	82,5	3,1	7,4	89,5
KE	6,3	9,2	84,5	1,7	16,8	81,5	6,7	11,5	81,8	3,1	8,9	88,0

Poznámka: Č – často, O – občas, V – vôbec

Od roku 2016 klesol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí internetové stránky venované extrémizmu sledovali často. Občas ich navštívil vyšší počet žiakov základných škôl a približne rovnaký počet stredoškôľakov. V skupine respondentov, ktorí extrémistické webové portály nesledovali nikdy, bol v skupine žiakov základných škôl zistený pokles, pričom u stredoškôľakov bolo evidované ich zvýšenie. Z uvedených zistení je zrejmé, že lepšia situácia bola zaznamenaná u žiakov stredných škôl, kde sa znížil počet častých návštevníkov a nezmenil sa počet opýtaných, ktorí na tieto portály chodili len občas. Zároveň stúpol počet stredoškôľakov, ktorí ich nesledovali vôbec. U žiakov základných škôl bolo evidované zvýšenie počtu opýtaných, ktorí extrémistické internetové stránky sledovali niekedy. Je zrejmé, že je potrebné venovať pozornosť týmto respondentom, pretože v ich veku sú ľahko ovplyvniteľní a často majú sklony preberať cudzie názory bez toho, že by nad nimi porozmýšľali a overili si pravdivosť informácií, ktoré si na internete prečítali.

Ako uvádza D. Milo (2014), radikálne extrémistické skupiny využívajú výhody internetu, napr. jednoduchosť šírenia informácií, dostupnosť, minimálne náklady a anonymitu od začiatku až dodnes. Toto dôležité médium poskytuje mladým ľuďom nielen veľké množstvo poznatkov a informácií, ale zároveň formuje aj ich názory, postoje a správanie. Mladí ľudia si často osvoja rôzne extrémistické názory, pričom ich preberanie a prezentovanie nepovažujú za neprípustné až trestné. Odborníci upozorňujú, že je potrebné venovať pozornosť nielen riešeniu rasovej nenávisťi, ktorá sa na internete šíri, ale je dôležité nájsť aj účinné prostriedky, napr. komentáre a články s takýmto obsahom rýchlo odstraňovať a ich autorov nahlasovať kompetentným orgánom.⁹

Tabuľka 52

Sledovanosť extrémistických stránok	2016		2017		2018		2019	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
často	5,2	10,7	4,4	6,2	5,0	6,1	3,9	4,1
občas	4,3	8,3	18,7	19,8	12,4	15,4	7,3	8,1
vôbec	90,5	81,0	76,9	74,0	82,6	78,5	88,8	87,8

⁹ Milo, D.: Nenávistné prejavy na internete ako nástroj radikalizácie a ich prevencia. In: Sociálna prevencia č. 1/2014. Bratislava, NOC. ISSN 1336-9679, s. 26.

6. Dôvody a príčiny prít'azlivosti extrémistických hnutí pre deti a mládež

6.1 Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu u mladých ľudí

Odborníci upozorňujú, že v ostatnom období sa na Slovensku začali vo vyššej miere objavovať extrémistické názory, ktoré sa snažia osloviť najmä mládež. Od roku 2016 sa zvýšil počet respondentov, ktorí považovali za dôležité nedostatočné vedomosti mladých ľudí z histórie, nevhodný spôsob výchovy detí a zlé vzťahy v rodine. Výrazne sa znížil počet opýtaných, ktorí pripisovali význam súčasnej politickej situácii vo svete, negatívnym dôsledkom transformácie Slovenska, strate ideálov a frustrácii, akceptovaniu násilia v médiách, strachu mládeže zo sociálneho vylúčenia, negatívnym osobným zážitkom, nedôvere občanov voči politickým stranám, dlhodobému zanedbávaniu chudoby obyvateľstva a nedostatku času u učiteľov venovať sa individuálne svojim žiakom. Zároveň sa výrazne zvýšil počet respondentov, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať.

Porovnanie zistení ukázalo, že za sledované obdobie považovali opýtaní za najdôležitejší dôvod nárastu extrémizmu súčasnú politickú situáciu vo svete. V roku 2016 oslovení žiaci pripisovali omnoho väčší význam negatívnym osobným zážitkom detí a mládeže, nedôvere občanov voči politickým stranám a dlhodobému zanedbávaniu problémov chudoby obyvateľstva. V roku 2019 považovali za dôležitejšie zlé rodinné vzťahy, nevhodný spôsob výchovy detí ako aj nedostatočné vedomosti z histórie. Je zrejmé, že kým v roku 2016 prevládali u opýtaných dôvody súvisiace so spoločenskou situáciou, v tomto roku mali výraznú prevahu motívy zamerané na rodinu a získanie poznatkov o historickom vývoji našej krajiny.

Tabuľka 53

Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu	2016		2017		2018		2019	
	%	poradie	%	poradie	%	poradie	%	poradie
súčasná politická situácia vo svete	52,7	1	45,7	1	54,4	1	48,6	1
negatívne dôsledky transformácie SR	24,4	9	23,0	9	17,9	9	16,3	10
strata ideálov spôsobujúca frustráciu	33,4	5	28,5	7	27,3	4	26,4	5
slabé vedomosti z oblasti histórie	22,0	10	23,7	8	25,9	5	25,5	6
zlé vzťahy v rodine	32,6	6	34,9	2	34,9	2	34,3	3
nevhodná výchova v rodine	34,1	4	33,7	3	32,1	3	37,6	2
akceptovanie násilia v médiách	27,3	7	29,2	6	25,6	6	24,4	7
strach mladých ľudí zo soc. vylúčenia	19,8	11	20,7	11	13,3	11	18,0	9
učitelia nemajú čas na činnosť	10,7	12	13,8	12	7,4	12	7,0	12
negatívne osobné zážitky	37,7	2	31,2	4	24,3	7	27,1	4
nedôvera voči politickým stranám	34,5	3	29,5	5	20,9	8	19,9	8
zanedbávanie problémov chudoby	26,9	8	21,0	10	13,8	10	13,1	11
iné	3,9		3,1		1,2		1,8	
nevie	6,7		1,2		19,3		11,6	

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Chlapci aj dievčatá za celé sledované obdobie považovali za najfrekvencovanejší dôvod nárastu prejavov extrémizmu súčasnú politickú situáciu vo svete. Od roku 2016 klesol počet respondentov, ktorí pripisovali význam nielen tomuto dôvodu, ale i negatívnym dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska, strate ideálov a frustrácii detí a mládeže, akceptovaniu násilia v médiách, negatívnym osobným zážitkom, nedôvere voči politickým stranám, dlhodobému zanedbávaniu chudoby a segregácie obyvateľstva a nedostatku času u učiteľov venovať sa svojim žiakom. Zvýšil sa počet chlapcov aj dievčat, ktoré považovali za dôležité nedostatočné vedomosti mladých ľudí z histórie a stúpol počet opýtaných, ktorí kritizovali nevhodný spôsob výchovy detí. Chlapci považovali za dôležitejší dôvod zlé vzťahy v rodine. Dievčatá venovali menej pozornosti strachu detí a mládeže zo sociálneho vylúčenia, pričom chlapci mu pripisovali rovnakú dôležitosť ako v roku 2016. V oboch skupinách

opýtaných sa zvýšil počet respondentov, ktorí nevedeli na danú otázku odpovedať. Toto zistenie korešponduje s údajmi získanými v predchádzajúcej otázke, z ktorej vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl sa o extrémizmus zaujímajú v omnoho nižšej miere než v roku 2016.

Tabuľka 54

Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu	Chlapci		Dievčatá	
	2016	2019	2016	2019
súčasná politická situácia vo svete	53,1	47,8	52,2	49,3
negatívne dôsledky transformácie SR	29,0	16,2	19,5	16,2
strata ideálov spôsobujúca frustráciu	36,0	23,0	33,8	29,5
slabé vedomosti z oblasti histórie	20,0	22,6	24,2	28,2
zlé vzťahy v rodine	24,3	30,0	41,4	38,5
nevhodná výchova v rodine	28,1	32,0	40,6	42,7
akceptovanie násilia v médiách	22,8	20,0	32,2	28,5
strach mladých ľudí zo soc. vylúčenia	15,5	15,1	24,3	20,7
učitelia nemajú čas na činnosť	13,0	7,3	11,5	6,6
negatívne osobné zážitky	33,9	21,7	41,9	32,3
nedôvera voči politickým stranám	28,7	20,0	29,9	19,9
zanedbávanie problémov chudoby	28,2	12,8	25,5	13,4
iné	4,9	2,2	2,8	1,5
nevie	6,7	12,5	6,8	10,6

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Aj žiaci základných a stredných škôl označovali za celé sledované obdobie za najfrekvencovanejší dôvod nárastu prejavov extrémizmu súčasnú politickú situáciu vo svete. Od roku 2016 sa znížil počet respondentov, ktorí pripisovali výrazný význam nielen spomenutému dôvodu, ale aj nedôvere voči politickým stranám, negatívnym dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska, strate ideálov a z toho vyplývajúcej frustrácii detí a mládeže, skutočnosti, že učitelia nemajú dostatok voľného času na to, aby sa individuálne venovali žiakom, negatívnym osobným zážitkom mladých ľudí a zanedbávaniu problému chudoby a segregácie obyvateľstva. V oboch podsúboroch sa zvýšil počet opýtaných, ktorí považovali za dôležité nedostatočné vedomosti detí a mládeže z histórie. Zaujímavé je zistenie, že žiaci základných škôl považovali za menej významnú príčinu nárastu extrémistických prejavov zlé vzťahy v rodine, nevhodný spôsob výchovy detí a strach zo sociálneho vylúčenia, pričom stredoškooláci dávali týmto dôvodom vyššiu dôležitosť. Žiaci základných škôl pripisovali nižší význam akceptovaniu násilia v médiách, zatiaľ čo stredoškooláci ho oceňovali rovnako ako v roku 2016. V oboch typoch škôl sa znížil počet žiakov, ktorí uvádzali inú možnosť, avšak výrazne sa zvýšil počet respondentov, ktorí nemali na tento problém vlastný názor. Bolo by potrebné, aby žiaci základných a stredných škôl získali viac pravdivých a objektívnych poznatkov o extrémizme a na ich základe si vedeli vytvoriť a obhájiť vlastný názor. Podľa H. Vykopalovej (2001) je nárast prejavov extrémizmu u mladých ľudí zapríčinený rôznymi makro spoločenskými javmi, napr. nezamestnanosť, dysfunkčné rodiny, nevhodné rovesnícke skupiny a pod. Mladí ľudia v tejto spoločenskej situácii často strácajú pocit istoty a sú frustrovaní. Príklonom k názorom niektorej extrémistickej skupine alebo aj začlenením sa do nej vyjadrujú svoj odpor voči autoritám, ktoré im neposkytli pocit istoty. V tejto skupine sa mladí ľudia snažia schovať svoj strach a získať anonymitu. Môžu tak uznávať ideológiu extrémistickej skupiny, i keď s ňou nesúhlasia. Je pre nich príznačné, že skôr či neskôr svoje rozhodnutie zmenia a skupinu opustia.¹⁰

¹⁰ Vykopalová, H.: Sociálne patologické jevy v súčasnej spoločnosti. Olomouc : Právnická fakulta, Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0337-4, s. 119

Tabuľka 55

Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu	ZŠ		SŠ	
	2016	2019	2016	2019
súčasná politická situácia vo svete	47,2	44,4	57,0	52,4
negatívne dôsledky transformácie SR	18,6	16,1	29,0	16,4
strata ideálov spôsobujúca frustráciu	29,6	24,4	36,4	28,2
slabé vedomosti z oblasti histórie	20,3	22,0	23,5	28,6
zlé vzťahy v rodine	39,7	33,0	27,0	35,5
nevhodná výchova v rodine	37,8	33,7	31,3	41,1
akceptovanie násilia v médiách	27,7	22,3	25,9	26,2
strach mladých ľudí zo soc. vylúčenia	23,9	16,2	16,5	19,6
učitelia nemajú čas na činnosť	11,1	6,5	10,8	7,4
negatívne osobné zážitky	37,4	25,2	37,9	28,9
nedôvera voči politickým stranám	26,4	14,3	40,7	25,1
zanedbávanie problémov chudoby	23,6	9,9	29,4	16,0
iné	4,0	1,3	3,8	2,3
nevie	9,3	14,7	4,7	8,7

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností

6.2 Príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistickými skupinami

Nárast rôznych foriem extrémizmu sa v súčasnosti šíri po celej Európe a výnimkou nie je ani Slovensko. Mladí ľudia sú často vystavení vplyvu dezinformačných kampaní zdieľaných najmä sociálnymi sieťami, kde sú im ponúkané rýchle možnosti seberealizácie. V dnešnej dobe, je preto dôležité venovať pozornosť zvyšovaniu povedomia verejnosti a mladých ľudí zvlášť o nebezpečenstve, ktoré extrémizmus prináša nielen pre nich, ale i pre celú spoločnosť.¹¹

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 sa zvýšil iba počet respondentov, ktorí považovali za príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami nedostatok poznatkov o dôsledkoch ich správania. Znížil sa počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí pripisovali význam potrebe byť členom rovesníckej skupiny, túžbe získať si rešpekt okolia, snahe oplatiť zlú skúsenosť, potrebe vzbudiť pozornosť dospelých, túžbe vybiť si zlosť a agresivitu a neschopnosti riešiť svoje problémy iným spôsobom. Za sledované obdobie sa nezmenil počet opýtaných, ktorí pripisovali význam predsudkom získaným v rodine. Zároveň klesol počet respondentov, ktorí odpovedali prostredníctvom inej možnosti a výrazne stúpol počet oslovených žiakov, ktorí na túto otázku nemali vytvorený vlastný názor.

Porovnanie zistení ukázalo, že v rokoch 2016 a 2017 považovali opýtaní za najdôležitejšiu príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami túžbu získať si rešpekt okolia, zatiaľ čo v roku 2018 a 2019 preferovali najmä nedostatok poznatkov o dôsledkoch ich správania sa. V roku 2016 pripisovali žiaci väčší význam neschopnosti mladých ľudí riešiť svoje problémy iným spôsobom a snahe vybiť si zlosť a agresivitu, zatiaľ čo v tomto roku považovali za dôležité predsudky získané v rodine a potrebu byť členom rovesníckej skupiny.

¹¹ Piliarová, M.- Lovašová, S.: Extrémizmus a jeho podoby. In: Tóthová, L.- Šlosár, D.: Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch. Košice : UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8152-640-4, s. 17

Tabuľka 56

Príčiny sympatizovania mládeže s extrémistami	2016		2017		2018		2019	
	%	poradie	%	poradie	%	poradie	%	poradie
nedostatok info o dôsledkoch správania	37,9	2	37,5	2	41,4	1	43,8	1
predsudky a názory získané v rodine	29,6	5	23,3	5	23,4	4	30,3	3
potreba byť členom skupiny	28,7	6	25,4	4	21,1	5	25,6	5
túžba získať si rešpekt okolia	42,5	1	39,6	1	35,2	2	39,5	2
snaha oplatiť zľú skúsenosť	25,0	7	22,6	6	20,8	6	20,9	7
potreba vzbudiť pozornosť dospelých	22,1	8	19,7	8	18,4	8	16,4	8
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	35,6	3	32,9	3	28,3	3	28,5	4
neschopnosť riešiť problémy	32,2	4	21,5	7	20,2	7	24,0	6
iné	3,5		2,2		1,1		1,1	
nevie	10,3		2,1		28,9		17,4	

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Od roku 2016 klesol počet chlapcov aj dievčat, ktoré považovali za príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami potrebu byť členom rovesníckej skupiny, snahu oplatiť zľú skúsenosť, potrebu vzbudiť pozornosť dospelých, snahu vybiť si zlosť a agresivitu a neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom. U chlapcov sa nezmenil počet respondentov, ktorí považovali za dôležité nedostatočné poznatky o dôsledkoch správania sa extrémistov, ktorým však dievčatá pripisovali omnoho väčší význam. Chlapci zároveň rovnako hodnotili túžbu získať si rešpekt okolia, pričom dievčatám sa tento dôvod zdal menej dôležitý. Dievčatá kritickejšie hodnotili skutočnosť, že mnohí mladí ľudia majú vytvorené predsudky voči niektorým skupinám osôb, ktoré získali vo vlastnej rodine. U chlapcov klesol počet respondentov, ktorí odpovedali prostredníctvom inej možnosti, zatiaľ čo u dievčat sa táto situácia od roku 2016 nezmenila. V obidvoch skupinách respondentov však výrazne stúpol počet oslovených žiakov, ktorí na túto otázku nemali vytvorený vlastný názor. Porovnanie zistení ukázalo, že chlapci pripisovali väčšine príčin nižší význam, prípadne niektoré hodnotili rovnako. U dievčat bolo evidované zvýšenie dôležitosti len pri nedostatku poznatkov o dôsledkoch správania sa extrémistov a pri existencii predsudkov voči niektorým skupinám osôb. Negatívne je hodnotený fakt, že v obidvoch podsúboroch výraznejšie sa zvýšil počet respondentov, ktorí i napriek skutočnosti, že majú viac možností dozvedieť sa o extrémistických skupinách v škole alebo na internete, nevedeli na danú otázku odpovedať.

Tabuľka 57

Príčiny sympatizovania mládeže s extrémistami	Chlapci		Dievčatá	
	2016	2019	2016	2019
nedostatok informácií o dôsledkoch	39,5	40,1	36,4	47,4
predsudky a názory získané v rodine	25,6	23,3	33,8	36,9
potreba byť členom rovesníckej skupiny	23,7	22,2	33,9	28,9
túžba získať si rešpekt okolia	37,1	37,8	48,4	41,1
snaha oplatiť zľú skúsenosť	26,7	22,2	24,3	19,7
potreba vzbudiť pozornosť dospelých	14,8	13,7	29,9	19,0
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	31,2	25,9	40,3	30,9
neschopnosť riešiť problémy	26,2	19,0	38,6	28,6
iné	5,6	1,6	1,2	0,6
nevie	12,0	19,3	8,6	15,7

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Od roku 2016 sa zvýšil iba počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí označili za dôležitý dôvod sympatizovania mladých ľudí s členmi extrémistických skupín nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania sa. V obidvoch typoch škôl sa znížil počet respondentov, ktorí považovali za príčinu tohto negatívneho javu snahu oplatiť zľú skúsenosť, potrebu vzbudiť pozornosť dospelých, túžbu vybiť si zlosť a neschopnosť riešiť svoje problémy iným

spôsobom. U žiakov základných škôl sa nezmenil počet respondentov, ktorí považovali za dôležitú existenciu predsudkov získaných v rodine, ktorým stredoškólači pripisovali väčší význam. Názor, že príčinou sympatizovania mladých ľudí s extrémistami je potreba byť členom rovesníckej skupiny, prezentoval nižší počet žiakov základných škôl, pričom v skupine stredoškólačov sa situácia od roku 2016 nezmenila. Žiaci základných škôl vo výrazne nižšom počte hodnotili túžbu získať si rešpekt okolia, zatiaľ čo stredoškólači ho považovali za dôležitejší než predtým. V oboch sledovaných podsúboroch klesol počet respondentov, ktorí odpovedali prostredníctvom inej možnosti. U žiakov základných škôl aj u stredoškólačov sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí na túto otázku nemali vytvorený vlastný názor.

Z prezentovaných údajov je zjavné, že žiaci základných škôl považovali za dôležitejší motív nárastu sympatií mladých ľudí k extrémistom iba nedostatok poznatkov o dôsledkoch ich správania. U stredoškólačov bolo zistené zvýšenie dôležitosti nielen pri tomto motíve, ale zvýšil sa aj počet tých, ktorí kriticky označili predsudky voči niektorým skupinám osôb a túžbu mladých ľudí získať si rešpekt okolia. Aj v tomto prípade je negatívne hodnotený výrazný nárast počtu žiakov základných a stredných škôl, ktorí k tomuto závažnému problému nemali vytvorený vlastný postoj. Mladí ľudia majú tendencie riešiť svoje problémy nekonvenčným spôsobom a často hľadajú aj nové spôsoby. Práve preto sa extrémistické skupiny snažia získať mladých ľudí a ovplyvniť ich názory a postoje svojimi myšlienkami. Zastaviť nárast sympatizantov extrémistických zoskupení v tejto vekovej skupine môže efektívna a systematická prevencia, ktorá ich naučí akceptovať multikulturalitu v spoločnosti, tolerovať a rešpektovať minoritné skupiny a bojkotovať všetky formy diskriminácie.¹²

Tabuľka 58

Príčiny sympatizovania mládeže s extrémistami	ZŠ		SŠ	
	2016	2019	2016	2019
nedostatok informácií o dôsledkoch	37,0	41,4	39,7	46,0
predsudky a názory získané v rodine	25,4	24,9	32,9	35,2
potreba byť členom rovesníckej skupiny	31,5	25,4	26,5	25,9
túžba získať si rešpekt okolia	47,9	38,0	37,3	40,8
snaha oplatiť zlé skúsenosti	24,4	17,3	26,5	24,1
potreba vzbudiť pozornosť dospelých	24,5	14,6	20,3	18,1
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	36,7	26,5	34,8	30,3
neschopnosť riešiť problémy	33,4	20,5	31,3	27,1
iné	1,7	1,0	4,7	1,2
nevie	11,5	20,4	9,4	14,8

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

7. Názory a postoje žiakov základných a stredných škôl k skupinám ľudí odlišujúcich sa od ostatných

7.1 Kamarátstvo s osobami inej rasy

V súvislosti s témami národnostných menšín, rasizmu, antisemitizmu a intolerancie sme u žiakov základných a stredných škôl zisťovali, či sa kamarátia s niekým, kto má inú farbu pleti a etnický pôvod. Je potrebné si uvedomiť, že nie každý, kto takéto osoby pozná, je ochotný prijať ich aj za kamarátov. Komparácia dát ukázala, že od roku 2009 mierne stúpol počet opýtaných, ktorí si našli kamarátov inej rasy alebo etnickej skupiny. Znížil sa počet respondentov, ktorí by sa s osobou inej rasy alebo etnika priatelili, avšak nepoznali ju a klesol aj počet oslovených žiakov, ktorí neboli ochotní naviazať s týmito osobami kamarátske

¹² Vegrichtová, B.: Extremismus a společnost. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o, 2013. ISBN 978-80-7380-427-5, s. 188 – 189.

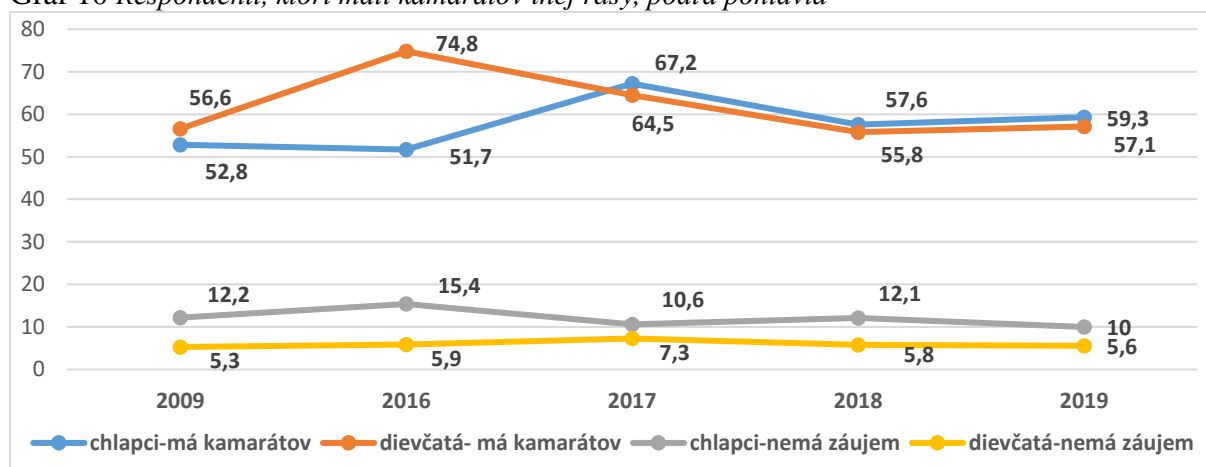
vzťahy. Len rokoch 2009 a 2019 bol zistený veľmi malý a zároveň aj klesajúci počet opýtaných, ktorí osoby odlišujúce sa farbou pleti od ostatných poznali, ale z rôznych dôvodov sa s nimi nekamarátili. Prezentované zistenia potvrdili, že i keď si viac než polovica opýtaných už vybuďovala priateľské kontakty s osobami odlišujúcimi sa od majoritnej skupiny ľudí na Slovensku, približne každý ôsmy oslovený žiak základných a stredných škôl mal určité výhrady voči osobám inej rasy a etnika. Z uvedeného je zrejmé, že od roku 2009 sa postupne zvyšoval počet respondentov, ktorí mali priateľov inej rasy alebo etnickej skupiny a mierne sa znížil počet opýtaných, ktorí sa k osobám odlišujúcim od majoritnej populácie stavali odmietavo, i keď najhoršia situácia bola zistená v roku 2016.

Tabuľka 59

Kamarát inej rasy, etnického pôvodu, náboženstva	2009	2016	2017	2018	2019
áno	54,4	59,4	65,4	56,7	58,2
nie, pretože takého osoby nepozná	34,2	29,7	25,6	34,6	33,1
nie, pretože o kamarátstvo nemá záujem	9,1	10,9	9,0	8,7	7,7
iné	2,3	0	0	0	1,0

Kamarátov inej rasy a etnika mali za sledované obdobie častejšie chlapci než dievčatá, u ktorých sa situácia od roku 2009 nezmenila. Znížil sa počet chlapcov, ktorí nemali záujem udržiavať kamarátske vzťahy s osobami odlišujúcimi sa od ostatných farbou pleti, avšak u dievčat bola zaznamenaná stagnácia sledovaného javu. Zaujímavé je zistenie, že za celé sledované obdobie bol počet chlapcov, ktorí mali výhrady voči osobám z minoritných skupín výrazne vyšší než u dievčat, ktoré sú v tejto oblasti tolerantnejšie.

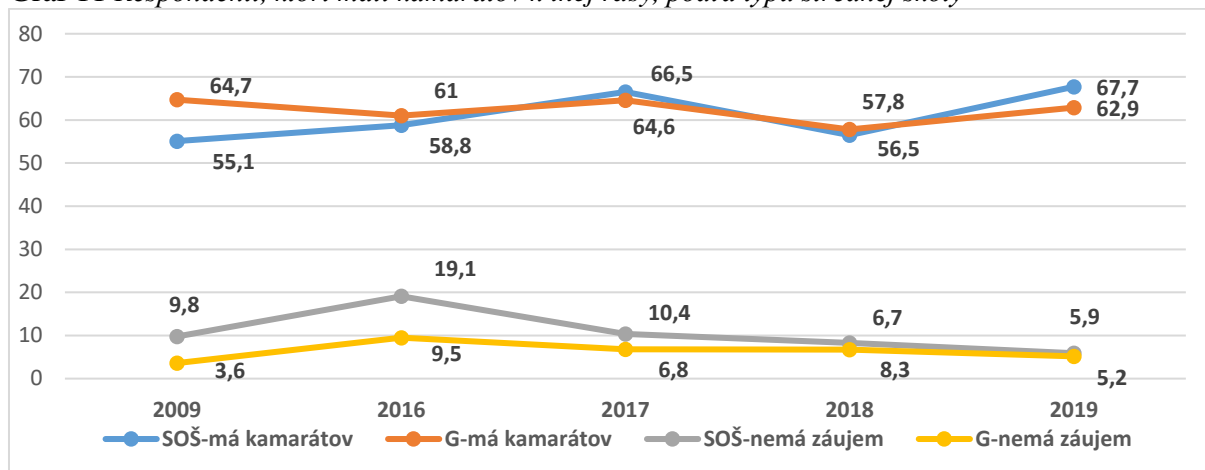
Graf 10 Respondenti, ktorí mali kamarátov inej rasy, podľa pohlavia

V skupine žiakov stredných odborných škôl bol evidovaný vyšší počet respondentov, ktorí mali kamarátov odlišujúcich sa od ostatných farbou pleti, zatiaľ čo u gymnazistov klesol počet opýtaných, ktorí sa priatelili s takými rovesníkmi. U žiakov stredných odborných škôl sa počet opýtaných, ktorí nemali záujem o priateľstvo s osobami patriacimi k inej etnicite znížil, zatiaľ čo u gymnazistov bolo evidované ich mierne zvýšenie.

Zistenia ukázali, že za celé obdobie žiaci stredných odborných škôl vo vyššej miere deklarovali nezáujem o kamarátstvo s osobami s inou farbou pleti. V oboch typoch stredných škôl bola najhoršia situácia zistená v roku 2016. Z prezentovaných zistení je zrejmé, že preventívne opatrenia je potrebné realizovať v oboch typoch stredných škôl.

Graf 11 Respondenti, ktorí mali kamarátov k inej rasy, podľa typu strednej školy

Od roku 2009 sa zvýšil počet respondentov, ktorí mali kamarátov s inou farbou pleti najmä u siedmakov, prvákov, druhákov a u triaťakov. U ôsmakov a deviatákov bol v roku 2019 zaznamenaný nižší počet týchto žiakov než v roku 2009. Počet opýtaných, ktorí nemali záujem o priateľstvo s osobami odlišujúcimi sa od ostatných stúpol najčastejšie u siedmakov a u ôsmakov, pričom u deviatákov a u všetkých stredoškôľakov bolo zistené ich zníženie. Komparácia zistení ukázala, že u triaťakov bol zaznamenaný najvyšší nárast počtu respondentov, ktorí sa kamarátili s osobami patriacimi k niektorej minoritnej skupine a v najvyššej miere klesol počet opýtaných, ktorí takéto priateľstvá odmietali. Oproti tomu u ôsmakov bola evidovaná najhoršia situácia, pretože tu bol zaznamenaný pokles počtu respondentov, ktorí mali kamarátov inej rasy a etnicity a najvýraznejšie sa zvýšil počet opýtaných, ktorí neboli ochotní sa s týmito rovesníkmi priateľiť.

Tabuľka 60

Ročník	2009		2016		2017		2018		2019	
	áno	nemá	áno	nemá	áno	nemá	áno	nemá	áno	nemá
7. ročník ZŠ	51,4	6,4	57,1	8,1	65,5	9,4	52,9	12,5	52,6	12,2
8. ročník ZŠ	47,7	9,2	62,7	7,7	59,0	8,7	56,0	9,7	44,5	11,4
9. ročník ZŠ	51,1	9,5	53,5	5,4	69,9	7,8	58,5	7,0	49,3	6,9
1. ročník SŠ	55,8	7,3	58,9	10,9	74,1	4,2	61,9	5,0	66,3	4,1
2. ročník SŠ	58,6	10,0	61,0	14,0	59,8	12,9	52,2	10,8	61,5	6,5
3. ročník SŠ	60,0	12,6	60,0	15,9	63,5	10,6	58,8	7,4	72,0	5,9

Poznámka: V tabuľke sú uvedené odpovede respondentov, ktorí odpovedali kladne alebo deklarovali nezaujím.

Za sledované obdobie sa zvýšil počet opýtaných, ktorí mali kamarátov s inou farbou pleti najmä v skupine respondentov žijúcich v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 a vo veľkomestách. Znížil sa počet respondentov pochádzajúcich z najmenších obcí a na rovnakej úrovni zostal počet žiakov základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. Za sledované obdobie klesol počet respondentov, ktorí odmietali nadviazať priateľské vzťahy s odlišnými rovesníkmi najmä v skupine opýtaných pochádzajúcich z obcí a miest s počtom do 50 000 obyvateľov. Nárast týchto respondentov bol evidovaný v skupine opýtaných z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, zatiaľ čo v skupine žiakov žijúcich vo veľkomestách sa situácia nezmenila. Porovnanie zistení ukázalo, že za sledované obdobie bol evidovaný nárast počtu opýtaných, ktorí sa kamarátili s osobami odlišujúcimi sa od majoritnej skupiny v aglomeračných jednotkách do 50 000 obyvateľov, pričom zvýšenie počtu oslovených žiakov, ktorí odmietali kamarátstvo s týmito osobami bolo zistené najmä u žiakov žijúcich v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov.

Tabuľka 61

Bydlisko	2009		2016		2017		2018		2019	
	áno	nemá	áno	nemá	áno	nemá	áno	nemá	áno	nemá
menej než 2 000	55,4	9,0	62,8	10,8	63,1	7,0	56,5	9,0	54,5	7,5
od 2001 do 10 000	52,2	11,7	59,6	10,3	66,1	9,6	55,0	7,3	57,8	7,6
od 10 001 do 50 000	51,5	9,0	58,1	10,0	64,6	10,3	57,5	8,3	58,9	7,3
od 50 001 do 100 000	55,3	6,5	58,3	11,1	66,9	6,2	52,5	11,0	54,7	10,4
viac ako 100 000	57,8	7,4	57,2	14,5	70,7	9,6	67,3	11,2	67,7	7,2

Poznámka: V tabuľke sú uvedené odpovede respondentov, ktoré odpovedali kladne alebo deklarovali nezáujem.

Od roku 2009 sa zvýšil počet respondentov, ktorí mali kamarátov inej farby pleti najmä u opýtaných žijúcich v Bratislavskom, Trnavskom a v Banskobystrickom kraji. U žiakov z Trenčianskeho, Nitrianskeho, Prešovského a z Košického kraja bolo evidované zníženie. Iba u opýtaných zo Žilinského kraja sa za obdobie desiatich rokov nezmenil počet respondentov, ktorí sa priatelili s osobami inej farby pleti. Počet oslovených žiakov, ktorí nemali záujem o priateľstvo s týmito osobami klesol najmä u opýtaných žijúcich v Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom a v Žilinskom kraji, zatiaľ čo u respondentov s trvalým bydliskom v Banskobystrickom a v Prešovskom kraji bolo zistené ich zvýšenie. U žiakov pochádzajúcich z Bratislavského a z Košického kraja sa situácia od roku 2009 nezmenila. Porovnanie zistení potvrdilo, že u mladých obyvateľov Trnavského kraja bol zaznamenaný najvyšší nárast počtu respondentov, ktorí sa kamarátili s osobami s inou farbou pleti a v najvyššej miere klesol počet opýtaných, ktorí takéto priateľstvá odmietali. Oproti tomu u žiakov základných a stredných škôl žijúcich v Prešovskom kraji bola evidovaná najhoršia situácia, pretože tu bolo zistené zníženie počtu respondentov, ktorí mali kamarátov inej rasy a etnicity a najviac sa zvýšil počet opýtaných, ktorí neboli ochotní sa s týmito rovesníkmi priateliť. Z uvedeného je zrejmé, že problematika rasovej diskriminácie a predsudky najviac pretrvávajú u týchto respondentov a bolo by potrebné venovať tejto téme pozornosť najmä v Prešovskom kraji.

Tabuľka 62

Kraj	2009		2016		2017		2018		2019	
	áno	nemá	áno	nemá	áno	nemá	áno	nemá	áno	nemá
BA	61,0	7,4	61,0	16,1	77,9	7,6	74,6	6,7	70,6	7,2
TT	52,4	12,4	52,4	9,7	68,5	6,1	60,8	10,4	60,2	8,1
TN	54,3	9,5	54,3	10,1	60,1	6,4	44,1	5,2	49,5	5,2
NR	65,2	11,3	65,2	14,5	70,1	6,6	60,6	8,6	62,4	7,1
ZA	49,1	10,1	49,1	10,9	58,2	10,0	42,0	9,3	49,7	5,2
BB	61,7	5,3	61,7	10,1	68,0	8,7	56,1	9,5	68,7	8,1
PO	59,0	6,5	59,0	6,8	58,9	11,5	51,7	9,5	49,8	10,9
KE	71,4	9,6	71,4	8,7	60,7	14,0	66,8	10,2	54,9	10,0

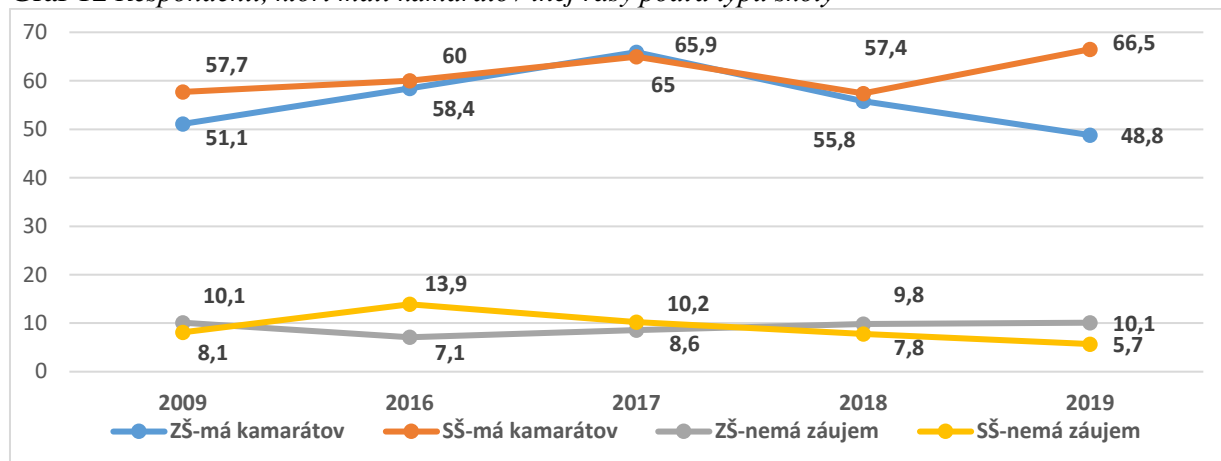
Poznámka: V tabuľke sú uvedené odpovede respondentov, ktoré odpovedali kladne alebo deklarovali nezáujem.

U stredoškôľakov stúpol počet opýtaných, ktorí mali kamarátov inej farby pleti, u žiakov základných škôl sa ich počet znížil. Od roku 2009 klesol u stredoškôľakov počet respondentov, ktorí odmietli priateľstvo s osobami inej rasy a etnika, zatiaľ čo v skupine žiakov základných škôl táto situácia stagnovala. Zo zistených údajov vyplynulo, že v stredných školách bola zistená lepšia situácia než v základných školách. Rovesnícke skupiny majú pre socializáciu dieťaťa zrejme veľký význam. Je dôležité, aby skupina kamarátov pozitívne ovplyvňovala jeho vývoj, pomáhala mu osvojiť si komunikačné zručnosti, sociálne skúsenosti, priateľské vzťahy a naučila ho realizovať svoje záujmy. Homogenita rovesníckych skupín nebýva vyhranená a ukázalo sa, že hľadanie nových, pestrých podnetov, fungovanie vo veku, etnicky, jazykovo a kultúrne nesúrodých skupinách býva pre adolescentov veľkým prínosom.¹³

¹³ Procházka, M.: Sociální pedagogika. Praha : Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5, s. 120 – 121.

Graf 12 Respondenti, ktorí mali kamarátov inej rasy podľa typu školy

7.2 Názory mladých ľudí na rasovú nadradenosť

V zákone č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (tzv. antidiskriminačný zákon) sa v Základnom ustanovení § 2/1 uvádza, že dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia. Aj keď je na Slovensku platný zákon, ktorý diskrimináciu zakazuje, je možné, že niektorí ľudia ešte stále nepovažujú osoby s inou farbou pleti za rovnocenné.¹⁴ Od roku 2009 výrazne klesol počet opýtaných, ktorí súhlasili s myšlienkou nadradenosti bielej rasy a veľmi sa zvýšil počet respondentov, ktorí na túto otázku odpovedali záporne. Vo veľkej miere klesol aj počet oslovených respondentov, ktorí nemali na tento problém vytvorený vlastný názor. Zistené údaje ukázali, že výrazná väčšina žiakov základných a stredných škôl si osvojila správny názor. Je však potrebné vysvetliť túto závažnú skutočnosť aj opýtaným, ktorí ešte stále zastávajú nesprávny názor a poučiť tých žiakov, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať. Z uvedených údajov zároveň vyplynulo, že situácia v rasovej nadradenosti je v súčasnej dobe omnoho lepšia než v roku 2009. Je zrejmé, že prezentovanie tohto páľčivého problému v médiách a poskytovanie potrebných poznatkov deťom a mládeži v škole a v rodine prispelo k výraznému zníženiu počtu opýtaných, ktorí si osvojili nesprávny názor. Bolo by však potrebné, aby žiaci základných a stredných škôl tieto názory uplatňovali aj v praktickom živote a vzdali sa predsudkov, ktorí mnohí ešte vo vzťahu k rovesníkom s inou farbou pleti majú.

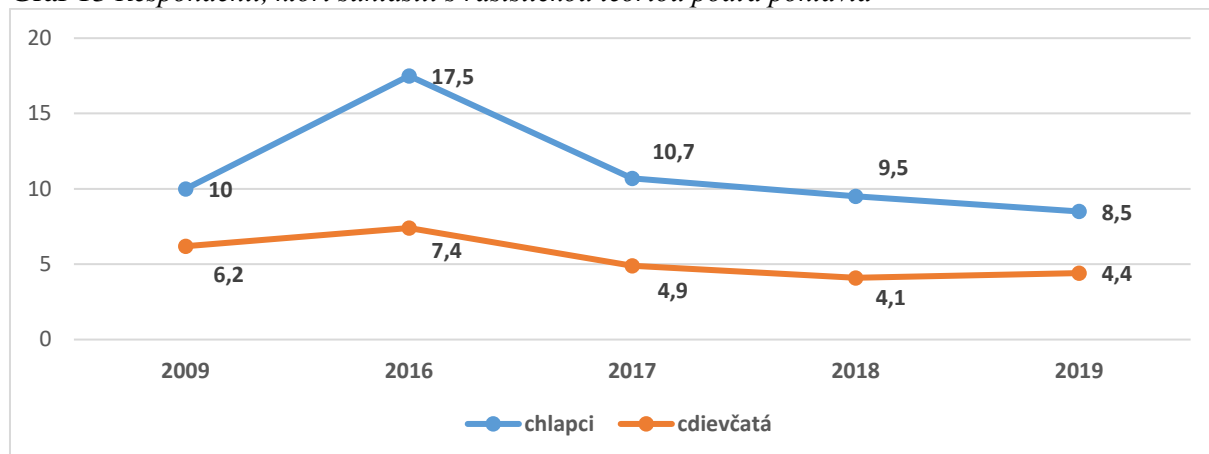
Tabuľka 63

Názor na teóriu nadradenosti bielej rasy	2009	2016	2017	2018	2019
súhlasí	8,2	12,6	7,8	6,6	6,4
nesúhlasí	77,3	86,2	90,6	92,4	93,2
nevie	14,5	1,2	1,6	1,0	0,4

Od roku 2009 klesol počet chlapcov aj dievčat, ktorí sa stotožnili s rasistickou teóriou. Zistené dáta poukázali na fakt, že za celé sledované obdobie chlapci častejšie než dievčatá súhlasili s myšlienkou nadradenosti bielej rasy. V roku 2016 bol v oboch skupinách evidovaný najvyšší počet opýtaných, ktorí si osvojili tieto nesprávne názory. U chlapcov bola najlepšia situácia zaznamenaná v roku 2019 a u dievčat v roku 2018.

¹⁴ www.diskriminacia.sk

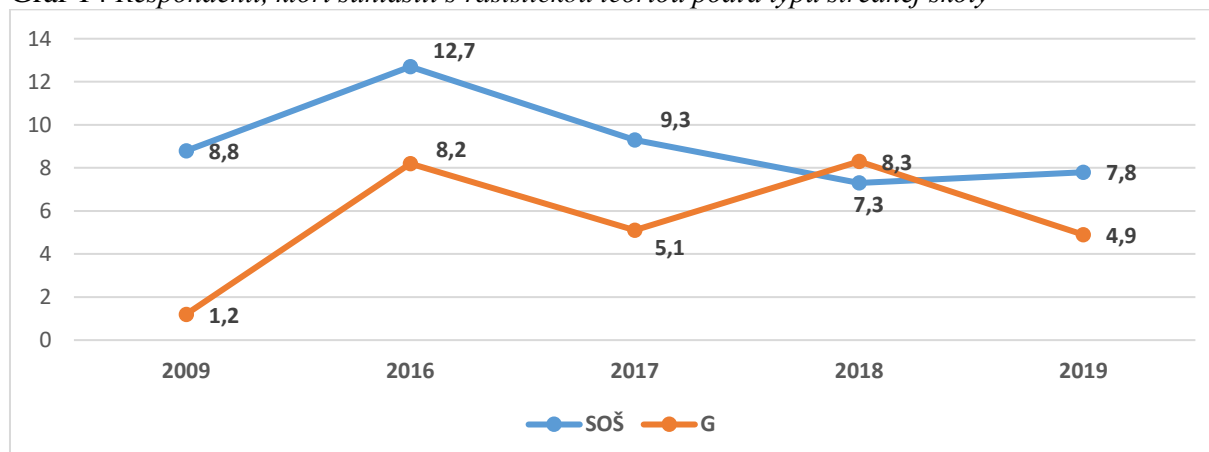
Graf 13 Respondenti, ktorí súhlasili s rasistickou teóriou podľa pohlavia

Poznámka: V grafe sú znázornené kladné odpovede respondentov.

V skupine žiakov stredných odborných škôl sa situácia od roku 2009 zlepšila, zatiaľ čo u gymnazistov sa zvýšil počet opýtaných, ktorí súhlasili s diskriminačnou teóriou. U žiakov stredných odborných škôl bola najhoršia situácia zistená v roku 2016, pričom u gymnazistov kulminoval počet respondentov, ktorí súhlasili s myšlienkou nadradenosti bielej rasy v rokoch 2016 a 2018. Z prezentovaných zistení je zrejmé, že v oboch typoch stredných škôl je potrebné realizovať preventívne opatrenia.

Graf 14 Respondenti, ktorí súhlasili s rasistickou teóriou podľa typu strednej školy

Poznámka: V grafe sú znázornené kladné odpovede respondentov.

Od roku 2009 klesol počet respondentov, ktorí si osvojili myšlienku rasovej diskriminácie najmä v skupine žiakov základných škôl – siedmakov, ôsmakov a deviatakov. U prvákov a treťakov sa situácia za sledované obdobie nezmenila, avšak u druhákov stúpol počet oslovených žiakov, ktorí súhlasili s myšlienkou rasovej nadradenosti.

Porovnanie zistení ukázalo, že za sledované obdobie klesol počet opýtaných, ktorí si osvojili diskriminačnú teóriu najmä u deviatakov, pričom v skupine žiakov 2. ročníkov stredných škôl bol evidovaný vyšší počet respondentov, ktorí si osvojili tieto nesprávne názory. Prezentované zistenia ukázali, že závažná problematika rasovej neznášanlivosti si vyžaduje omnoho viac pozornosti, než sa jej venovalo doteraz, pričom je potrebné klásť dôraz najmä na efektívnu a účinnú prevenciu.

Tabuľka 64

Ročník	2009	2016	2017	2018	2019
7. ročník ZŠ	5,8	9,3	4,1	2,2	4,3
8. ročník ZŠ	8,4	9,7	12,1	7,1	7,3
9. ročník ZŠ	15,2	12,9	6,5	6,7	5,1
1. ročník SŠ	7,6	12,1	4,4	5,4	7,2
2. ročník SŠ	6,5	15,1	10,5	8,5	8,2
3. ročník SŠ	6,0	15,3	9,1	8,9	5,9

Poznámka: V tabuľke sú uvedené kladné odpovede respondentov.

Od roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí súhlasili s myšlienkou nadradenosti bielej rasy v skupine respondentov žijúcich v obciach a v mestách s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, od 10 001 do 50 000 a vo veľkomestách. U respondentov pochádzajúcich z najmenších obcí a z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 zostala situácia rovnaká. Porovnanie zistení ukázalo, že za sledované obdobie bol zistený výraznejší pokles počtu opýtaných, ktorí si osvojili myšlienku rasovej nadradenosti v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 a v najväčších mestách, pričom zvýšenie počtu oslovených žiakov, ktorí prezentovali tieto nesprávne názory, nebol evidovaný v žiadnych aglomeračných jednotkách.

Tabuľka 65

Bydlisko	2009	2016	2017	2018	2019
menej než 2 000	6,4	12,5	6,4	5,2	6,4
od 2001 do 10 000	8,8	9,5	8,2	5,0	6,1
od 10 001 do 50 000	14,4	13,6	8,8	7,8	6,0
od 50 001 do 100 000	7,7	12,1	7,7	7,5	7,7
viac ako 100 000	16,3	18,1	9,3	11,7	6,5

Poznámka: V tabuľke sú uvedené kladné odpovede respondentov.

V Bratislavskom, Trnavskom, Nitrianskom a v Prešovskom kraji bol od roku 2009 zistený nižší počet opýtaných, ktorí prezentovali názor, že biela rasa je nadradená nad ostatnými. Za sledované obdobie sa situácia nezmenila u žiakov pochádzajúcich z Trenčianskeho a zo Žilinského kraja, v Banskobystrickom a v Košickom kraji sa zvýšil počet respondentov, ktorí prezentovali tieto nesprávne názory. Porovnanie zistení ukázalo, že za sledované obdobie sa výraznejšie zvýšil počet opýtaných, ktorí súhlasili s teóriou nadradenosti bielej rasy iba v Banskobystrickom a v Košickom kraji, ale najvýraznejšie zníženie počtu týchto respondentov bolo evidované v Bratislavskom, Trnavskom a v Nitrianskom kraji. Je potrebné venovať viac pozornosti danej téme najmä u žiakov základných a stredných škôl v tomto kraji a podrobne im vysvetliť, aké nebezpečenstvo myšlienka rasovej neznášanlivosti pre celý svet predstavuje.

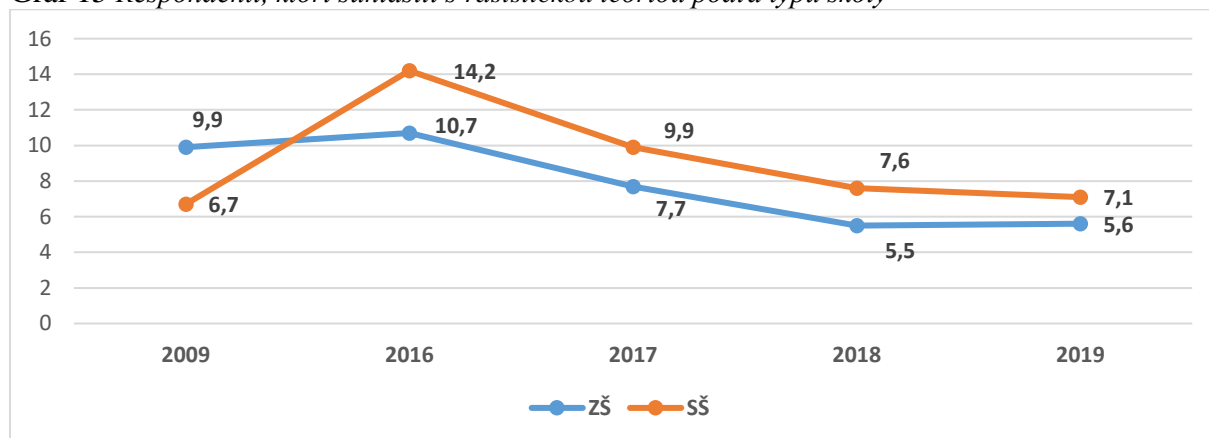
Tabuľka 66

Kraj	2009	2016	2017	2018	2019
BA	11,0	19,8	9,0	9,3	6,1
TT	12,2	7,0	5,3	7,9	7,5
TN	6,5	12,8	5,4	3,7	5,8
NR	10,3	16,3	6,0	3,4	4,2
ZA	5,2	6,8	6,7	5,7	5,7
BB	2,6	10,2	9,9	11,7	7,4
PO	10,9	12,0	12,7	6,3	7,8
KE	2,3	16,0	6,1	4,8	5,8

Poznámka: V tabuľke sú uvedené kladné odpovede respondentov.

Za celé sledované obdobie súhlasili s myšlienkou nadradenosti bielej rasy vo vyššej miere stredoškoláci. Od roku 2009 klesol počet žiakov základných škôl, ktorí si osvojili tieto nebezpečné teórie, u stredoškolákov sa situácia nezmenila. V roku 2016 bol v oboch typoch škôl evidovaný najvyšší počet opýtaných, ktorí prezentovali takéto názory. Zistené údaje dokumentujú, aké dôležité je venovať pozornosť tejto závažnej téme v školách i rodinách tak, aby sa u žiakov eliminovali rôzne predsudky, ktoré majú voči rovesníkom inej etnicity. Situáciu by pomohlo zlepšiť aj prezentovanie danej témy v médiách, napr. vysielaním programov, ktoré by poukázali na nebezpečenstvo fašizmu a šírenie rasistickej ideológie.

Graf 15 Respondenti, ktorí súhlasili s rasistickou teóriou podľa typu školy

Poznámka: V grafe sú znázornené kladné odpovede respondentov.

7.3 Skupiny ľudí ohrozujúce Slovensko

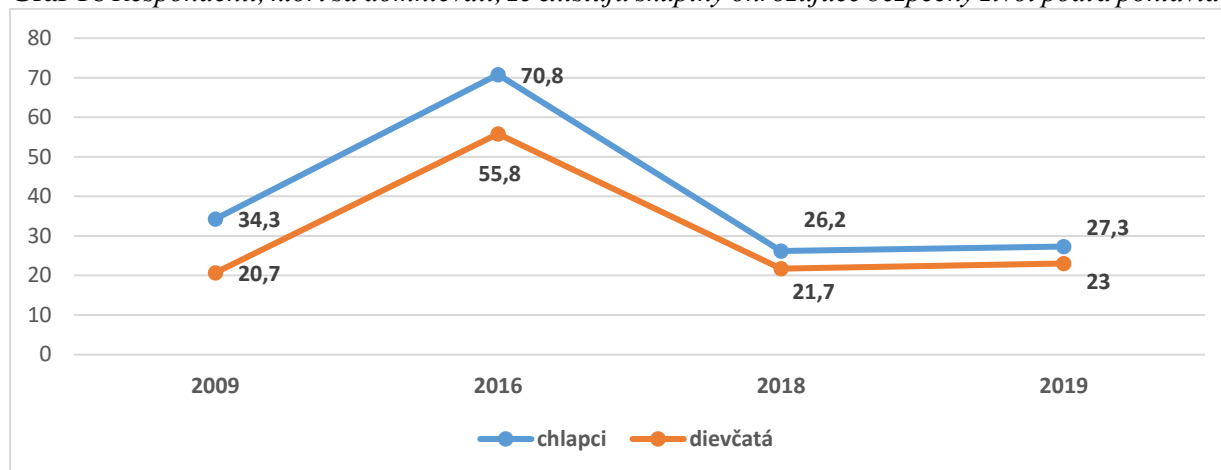
V súvislosti s hodnotením vzťahov žiakov základných a stredných škôl k vybraným skupinám osôb, bola v dotazníku aj otázka na zistenie existencie určitých ľudí, ktorí predstavujú hrozbu pre Slovensko. Komparácia dát potvrdila, že od roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí sa domnievali, že na Slovensku existujú takéto skupiny osôb. Počet respondentov, ktorí odpovedali záporne, zostal približne rovnaký, ale zvýšil sa počet respondentov, ktorí na tento problém nemali vytvorený vlastný názor. Tieto zistenia ukázali, že v súčasnosti sa deti a mládež cítia na Slovensku vo vyššej miere bezpečne. Zaujímavé je zistenie, že najhoršia situácia bola zistená v roku 2016, kedy najvyšší počet opýtaných vyjadril určité obavy, pričom v rokoch 2009, 2018 a 2019 nevedelo najviac žiakov na túto otázku odpovedať. Prezentované zistenia ukázali, že od roku 2016 klesol počet opýtaných, ktorí sa na Slovensku necítili bezpečne a mali strach z určitých skupín ľudí a zvýšil sa počet tých, ktorí nemali vytvorený vlastný názor. Príčina týchto obáv môže byť podmienená celkovou celosvetovou situáciou a v ostatnom čase si zrejme deti a mladí ľudia na pokojnejšiu politickú situáciu na Slovensku už zvykli a chápu, že nebezpečenstvo, ktoré často vidia v médiách sa našej krajiny bezprostredne netýka.

Tabuľka 67

Existencia skupín, ktoré ohrozujú Slovensko	2009	2016	2018	2019
áno	28,2	48,8	23,8	25,1
nie	17,7	15,4	17,2	16,2
nevie posúdiť	54,1	36,0	59,0	58,7

Názor, že existujú skupiny osôb (národnostné, rasové, náboženské...), ktoré ohrozujú pokojný život obyvateľov Slovenska prezentovali častejšie chlapci než dievčatá. Od roku 2009 sa znížil počet chlapcov s týmto názorom, počet dievčat sa zvýšil. V oboch skupinách opýtaných bol v roku 2016 zistený najvyšší počet žiakov, ktorí si mysleli, že na Slovensku je pokojný život ohrozený určitými skupinami osôb.

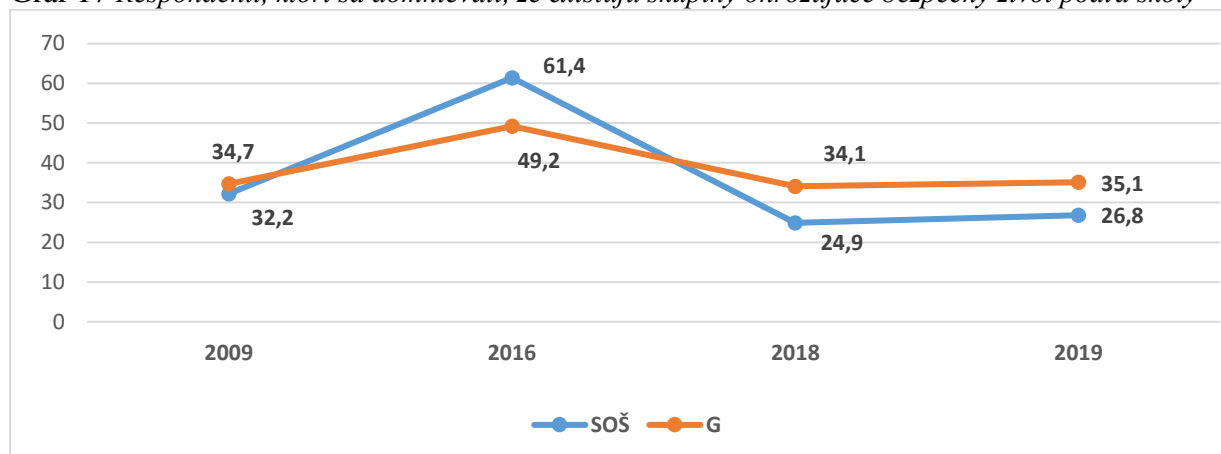
Graf 16 Respondenti, ktorí sa domnievali, že existujú skupiny ohrozujúce bezpečný život podľa pohlavia

Poznámka: V grafe sú znázornené kladné odpovede respondentov.

V skupine žiakov stredných odborných škôl sa znížil počet opýtaných, ktorí sa domnievali, že existujú skupiny osôb, ktoré ohrozujú pokojný život na Slovensku, zatiaľ čo u gymnazistov zastával tento názor približne rovnaký počet respondentov než v roku 2009. Najhoršia situácia bola v oboch skupinách stredoškôľakov zistená v roku 2016.

Graf 17 Respondenti, ktorí sa domnievali, že existujú skupiny ohrozujúce bezpečný život podľa školy

Poznámka: V grafe sú znázornené kladné odpovede respondentov.

Strach z ľudí ohrozujúcich bezpečný život na Slovensku deklarovali v roku 2019 častejšie žiaci 8. ročníkov základných škôl, v skupine siedmakov, deviatakov a druhákov prezentovalo tento názor menej opýtaných. U žiakov 1. a 3. ročníkov stredných škôl sa situácia za sledované obdobie nezmenila. Porovnanie zistení ukázalo, že od roku 2009 u žiakov 2. ročníkov stredných škôl výraznejšie klesol počet respondentov, ktorí sa obávali určitých skupín osôb (národnostných, rasových, náboženských...) ohrozujúcich pokojný život obyvateľov Slovenska a tieto obavy vo vyššej miere deklarovali iba žiaci 8. ročníkov základných škôl.

Tabuľka 68

Ročník	2009	2016	2018	2019
7. ročník ZŠ	18,9	36,0	15,3	16,6
8. ročník ZŠ	23,8	40,5	25,6	25,1
9. ročník ZŠ	26,0	44,6	15,5	20,9
1. ročník SŠ	30,0	43,3	26,0	30,4
2. ročník SŠ	39,7	59,8	25,8	23,6
3. ročník SŠ	32,4	58,0	31,8	33,0

Poznámka: V tabuľke sú uvedené kladné odpovede respondentov.

Hrozbu v existencii národnostných, rasových či náboženských skupín videli vo vyššej miere iba respondenti pochádzajúci z najmenších obcí, zatiaľ čo nižší počet oslovených žiakov bol evidovaný u opýtaných z obcí s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov, z veľkých miest a z veľkomiest. Rovnaká situácia ako v roku 2009 bola zaznamenaná u respondentov v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Porovnanie zistení ukázalo, že za sledované obdobie bol zistený nárast počtu opýtaných, ktorí sa obávali určitých skupín osôb len u žiakov z najmenších obcí. Najvýraznejšie zníženie počtu opýtaných, ktorí pociťovali tieto obavy bolo zaznamenané u respondentov z najväčších miest.

Tabuľka 69

Bydlisko	2009	2016	2018	2019
menej než 2 000	24,1	47,5	22,7	27,8
od 2001 do 10 000	27,8	49,7	22,4	23,3
od 10 001 do 50 000	24,6	49,5	28,2	23,9
od 50 001 do 100 000	32,6	50,0	22,4	26,8
viac ako 100 000	37,1	46,1	19,7	23,7

Poznámka: V tabuľke sú uvedené kladné odpovede respondentov.

Obavy z ľudí ohrozujúcich bezpečný život na Slovensku deklarovali v roku 2019 vo vyššej miere respondenti z Trenčianskeho a z Banskobystrického kraja. Nižší počet opýtaných, ktorí prezentovali tento názor, bol evidovaný v skupine žiakov v Bratislavskom, Trnavskom, Žilinskom, Prešovskom a v Košickom kraji. Iba v Nitrianskom kraji sa nezmenil počet opýtaných, ktorí sa obávali určitých skupín osôb. Porovnanie zistení ukázalo, že od roku 2009 výraznejšie stúpol počet žiakov, ktorí sa obávali určitých skupín osôb (národnostných, rasových, náboženských...) ohrozujúcich pokojný život obyvateľov Slovenska u mladých obyvateľov Trenčianskeho a Banskobystrického kraja, zatiaľ čo tieto obavy v nižšej miere deklarovali najmä respondenti s trvalým bydliskom v Košickom kraji.

Tabuľka 70

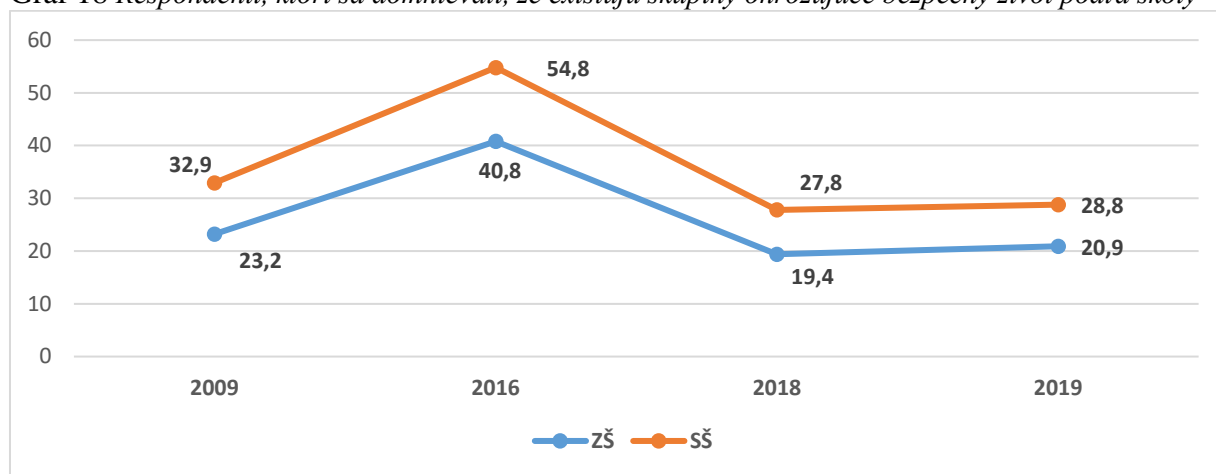
Kraj	2009	2016	2018	2019
BA	31,7	45,9	23,6	23,3
TT	30,0	49,2	20,6	22,8
TN	16,8	53,5	26,6	30,2
NR	27,5	53,4	26,2	27,5
ZA	30,2	51,1	22,6	24,0
BB	17,2	47,6	25,2	23,3
PO	26,8	48,9	24,3	25,8
KE	42,8	40,0	21,8	23,5

Poznámka: V tabuľke sú uvedené kladné odpovede respondentov.

Od roku 2009 klesol počet žiakov, ktorí zastávali názor, že existujú skupiny osôb, ktoré ohrozujú bezpečný život na Slovensku. Najvyšší počet opýtaných, ktorí prezentovali tento názor, bol v roku 2016 zistený v obidvoch skupinách. Zaujímavé je zistenie, že za celé

sledované obdobie ho deklarovali vo vyššom počte stredoškóoláci než žiaci základných škól. Príčinou môže byť skutočnosť, že od roku 2015 otriasla Európou séria teroristických útokov, ktoré mali na svedomí rôzne džihádistské skupiny. V roku 2014 boli zaznamenané 2 teroristické útoky, v roku 2015 ich bolo 17, v roku 2016 asi 13, v roku 2017 až 33 a v roku 2018 klesol ich počet na 24. Miestom útoku bolo najmä Francúzsko, Turecko, Nemecko, Belgicko, ale i Veľká Británia, Švédsko a Španielsko. Podľa Europolu boli tieto útoky spáchané nielen skupinami teroristov, ktoré vykonal alebo inšpiroval islamský štát, ale aj tzv. osamelými vlkmi, ktorí takto konali z vlastnej iniciatívy. Ich cieľom bolo zastrašovať civilné obyvateľstvo, neoprávnené naliehať na vládu alebo medzinárodnú organizáciu, aby vykonal alebo sa zdržala vykonania nejakého činu alebo vážne destabilizovať a poškodiť základné politické, ústavné, hospodárske alebo sociálne štruktúry krajiny, prípadne nejakej medzinárodnej organizácie.¹⁵

Graf 18 Respondenti, ktorí sa domnievali, že existujú skupiny ohrozujúce bezpečný život podľa školy

Poznámka: V grafe sú znázornené kladné odpovede respondentov.

7.4 Vzťah k osobám, ktoré sa odlišujú farbou pleti, národnosťou, náboženstvom a pod.

Na základe postoja majoritnej skupiny k prítomným menšinám rozlišujú niektorí odborníci spoločnosť s multikultúrnym a interkultúrnym charakterom. V multikultúrnej spoločnosti sú menšiny viac pasívne tolerované než oceňované a rovnoprávne akceptované. Viac než o interaktívnej komunikácii a vzájomnom preberaní skúsenosti sa hovorí o ich asimilácii a integrácii. Interkultúrna spoločnosť aktívne podporuje vzájomné vzťahy medzi majoritnou skupinou obyvateľstva a menšinami. Základom je rešpektovanie odlišností, vzájomná tolerancia, rovnosť, konštruktívne riešenie konfliktov a snaha vyvarovať sa negatívnym predsudkom a stereotypom.¹⁶

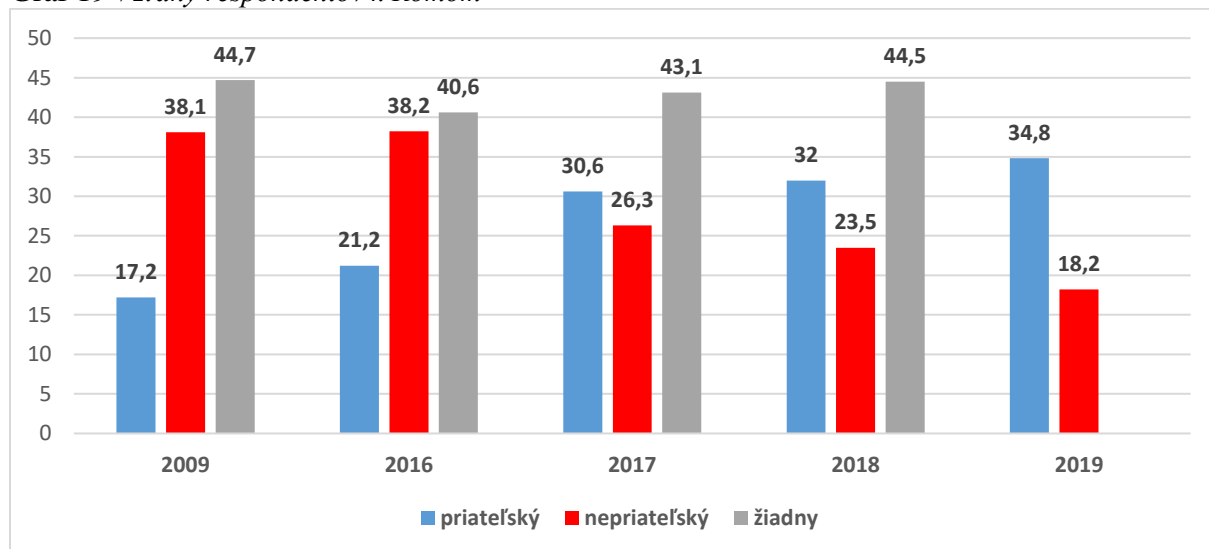
Rómovia

Od roku 2009 sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí si k Rómom vytvorili dobré vzťahy. Klesol počet respondentov, ktorí pociťovali voči nim nepriateľstvo. Zároveň stúpol počet žiakov základných a stredných škól, ktorí si k Rómom nevytvorili žiadny vzťah. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že za sledované obdobie sa vzťahy respondentov k Rómom výrazne zlepšili, pričom klesol počet opýtaných, ktorí voči nim cítili nepriateľstvo. Mierne sa zvýšil počet žiakov základných a stredných škól, ktorým boli tieto osoby ľahostajné.

¹⁵ www.irozhlaz.cz, www.europa.europol.eu

¹⁶ Šišková, T. a kol.: Výchova k tolerancii a proti rasizmu. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8, s. 33.

Graf 19 Vzťahy respondentov k Rómom

U chlapcov aj u dievčat sa od roku 2009 zvýšil počet opýtaných, ktorí si k Rómom vytvorili dobré vzťahy a zároveň klesol počet respondentov, ktorí voči nim pociťovali nepriateľstvo. Od roku 2009 sa znížil počet chlapcov aj dievčat, ktorí sa o Rómov nezaujímali. Z uvedeného vyplynulo, že dievčatá mali za dané obdobie častejšie vytvorené pozitívne vzťahy k Rómom a zároveň vo výrazne nižšom počte nejavili o tieto osoby záujem. Chlapci na rozdiel od dievčat vo vyššom počte deklarovali voči týmto ľuďom negatívne postoje.

Tabuľka 71

Vzťah k Rómom	2009		2016		2017		2018		2019	
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
priateľský	14,2	20,7	45,0	52,6	26,5	34,6	29,9	33,8	33,6	36,0
nepriateľský	39,4	25,6	15,8	7,0	33,7	19,0	28,0	19,7	22,6	14,1
žiadny	46,4	53,7	39,2	40,4	39,8	46,4	42,1	46,5	43,8	49,9

V skupine žiakov stredných odborných škôl aj gymnázií bol od roku 2009 zistený výraznejší nárast počtu opýtaných, ktorí mali k Rómom vytvorené pozitívne vzťahy. Zároveň u oboch skupín opýtaných klesol počet stredoškolákov, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo a zvýšil sa počet respondentov, ktorým boli členovia tejto minoritnej skupiny ľahostajní. Prezentované zistenia ukázali, že žiaci stredných odborných škôl za celé sledované obdobie vo vyššej miere deklarovali voči k Rómom lepšie vzťahy a zároveň ich častejšie považovali za svojich nepriateľov. Gymnazisti sa po celý čas vo vyššom počte o ľudí patriacich k rómskemu etniku nezaujímali.

Tabuľka 72

Vzťah k Rómom	2009		2016		2017		2018		2019	
	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G
priateľský	19,0	12,5	40,9	48,4	28,8	23,9	29,1	26,6	33,0	27,6
nepriateľský	40,0	33,3	18,2	10,1	28,7	27,1	23,4	29,3	19,5	17,0
žiadny	41,0	54,2	40,9	41,5	42,5	49,0	47,5	44,1	47,5	55,4

Od roku 2009 bol vo všetkých sledovaných ročníkoch evidovaný vyšší počet respondentov, ktorí si k Rómom vybudovali pozitívne vzťahy. Zároveň všetci opýtaní v nižšej miere uvádzali vo vzťahu k členom tejto minoritnej skupiny negatívne pocity. Zaujímavé je zistenie, že u všetkých žiakov základných škôl a u tretiaťakov bolo zistené zníženie počtu opýtaných, ktorí sa o Rómov nezaujímali, zatiaľ čo u prvákov a u druhákov ich počet stúpol. Z prezentovaných

zistení vyplynulo, že všetky skupiny respondentov zmenili svoje postoje voči Rómom. Je zrejmé, že u najstarších opýtaných stále existuje najvyšší počet žiakov, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo.

Tabuľka 73

Ročník	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
7. ročník ZŠ	14,0	38,0	48,0	33,3	23,5	43,2	42,0	19,2	38,8	36,9	16,8	46,3
8. ročník ZŠ	17,9	32,3	49,8	26,8	29,1	44,1	34,0	23,5	42,5	33,9	18,4	47,7
9. ročník ZŠ	19,8	36,2	44,0	17,6	41,0	41,4	32,8	21,4	45,8	41,0	16,7	42,3
1. ročník SŠ	21,6	39,7	38,7	19,1	37,2	43,7	30,8	24,8	44,4	36,9	15,1	48,0
2. ročník SŠ	16,3	37,3	46,4	17,3	45,8	36,9	24,2	26,6	49,2	28,8	18,5	52,7
3. ročník SŠ	11,3	40,8	47,9	18,0	44,9	37,1	30,3	24,0	45,7	33,6	22,2	44,2

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

U respondentov žijúcich v malých aglomeračných jednotkách sa od roku 2009 výraznejšie zvýšil počet opýtaných, ktorí mali k Rómom vytvorený pozitívny postoj. Zároveň bolo evidované zníženie počtu respondentov, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo. V skupine opýtaných, ktorí sa o Rómov nezaujímali, bol u žiakov z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov a z najväčších miest evidovaný nárast. Zníženie počtu týchto opýtaných bolo zaznamenané najmä v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, pričom u respondentov s trvalým bydliskom v menších aglomeračných jednotkách sa daná situácia nezmenila. Prezentované zistenia ukázali, že u opýtaných z obcí s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov a z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov sa pohľad žiakov na Rómov od roku 2009 zlepšil. Zhoršenie vzťahov k Rómom bolo evidované najmä u opýtaných v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 a vo veľkomestách.

Tabuľka 74

Bydlisko	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
menej než 2 000	21,2	33,0	45,8	42,6	11,5	45,9	36,0	21,5	42,5	36,2	17,9	45,9
od 2 001 do 10 000	18,8	34,4	46,8	49,4	8,4	42,2	30,3	22,5	47,2	35,2	17,4	47,4
od 10 001 do 50 000	17,5	35,4	47,1	48,4	11,5	40,1	29,9	25,2	44,9	33,6	18,3	48,1
od 50 001 do 100 000	11,6	32,6	55,8	56,7	13,0	30,3	31,3	22,9	45,8	27,9	22,9	49,2
viac ako 100 000	10,8	49,1	40,1	48,5	16,4	35,1	34,5	26,9	38,6	39,7	16,5	43,8

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

V Bratislavskom, Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Žilinskom, Banskobystrickom, Prešovskom a v Košickom kraji bol zistený vyšší počet žiakov, ktorí deklarovali priateľský vzťah k Rómom. V podsúbore všetkých respondentov bol zaznamenaný nižší počet žiakov, ktorí pociťovali voči Rómom nepriateľstvo. V skupine opýtaných z Bratislavského, Trenčianskeho a z Banskobystrického kraja bol zistený nižší počet žiakov, ktorí o túto skupinu osôb nezaujímali, pričom v Trnavskom, Nitrianskom, Žilinskom, Prešovskom a v Košickom kraji sa ich počet za sledované obdobie zvýšil. Prezentované zistenia ukázali, že najlepšia situácia bola evidovaná v Bratislavskom, Trnavskom a v Trenčianskom kraji, pričom výraznejšie zhoršenie bolo evidované u žiakov žijúcich v Banskobystrickom kraji.

Tabuľka 75

Kraj	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
BA	11,2	41,7	47,1	45,9	14,9	39,2	41,8	20,8	37,4	41,0	16,7	42,3
TT	16,4	36,5	47,1	48,1	7,0	44,9	30,0	27,0	43,0	37,3	18,9	43,8
TN	12,8	24,0	63,2	38,8	12,8	48,4	23,0	18,4	58,6	32,2	15,2	52,6
NR	18,4	36,2	45,4	55,8	13,5	30,7	28,9	27,1	44,0	30,9	19,8	49,3
ZA	14,0	41,0	45,0	55,5	10,9	33,6	24,8	25,9	49,3	29,0	23,0	48,0
BB	21,8	23,2	55,0	47,6	11,0	41,4	34,7	24,5	40,8	34,2	19,7	46,1
PO	15,4	46,3	38,3	51,9	9,8	38,3	40,0	21,7	38,3	38,1	16,3	45,6
KE	15,0	54,4	30,6	44,4	12,7	42,9	31,9	22,4	45,7	33,0	15,6	51,4

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

Od roku 2009 sa zvýšil počet žiakov základných aj stredných škôl, ktorí mali k Rómom vytvorené priateľské vzťahy. Zároveň sa znížil počet opýtaných, ktorí voči nim pociťovali nepriateľstvo. Od roku 2009 klesol počet žiakov základných škôl, ktorí si k členom rómskeho etnika nevytvorili žiadny vzťah, pričom u stredoškôlkov bolo zaznamenané ich zvýšenie. Z uvedeného vyplynulo, že negatívne vzťahy k Rómom mali častejšie vytvorené stredoškôláci, žiaci základných škôl ich vnímali pozitívnejšie.

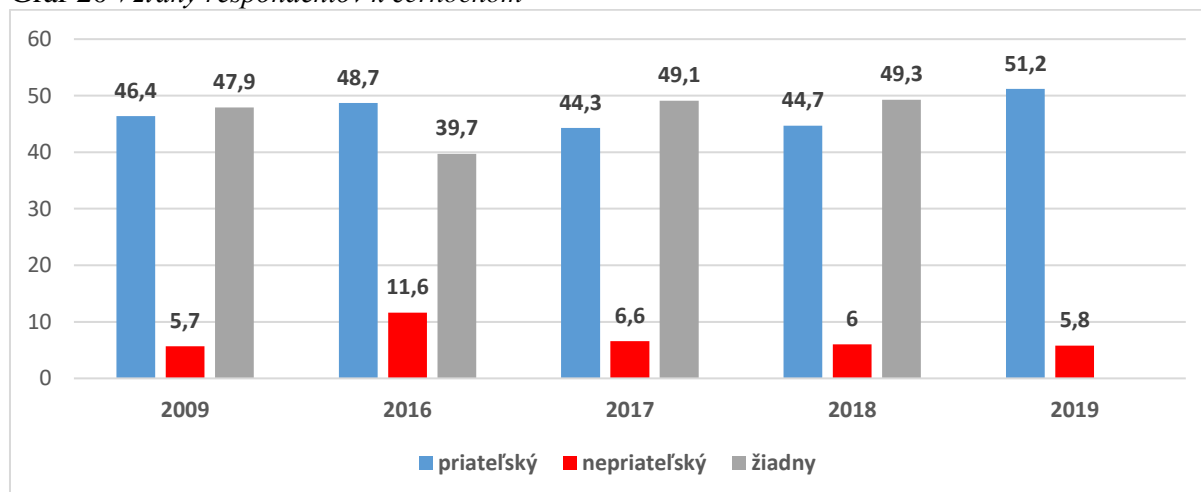
Tabuľka 76

Vzťah k Rómom	2009		2016		2017		2018		2019	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
priateľský	17,1	17,3	53,5	44,9	34,3	27,3	36,2	28,3	37,4	32,5
nepriateľský	35,9	38,1	8,8	13,8	24,3	28,2	21,5	25,3	17,3	19,1
žiadny	47,0	44,6	37,7	41,3	41,4	44,5	42,3	46,4	45,3	48,4

Černosi

Komparácia zistení potvrdila, že sa od roku 2009 zvýšil počet respondentov, ktorí mali vybudované dobré vzťahy k černochoom. Zároveň sa nezmenil počet oslovených žiakov, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo a klesol počet opýtaných, ktorí ich vnímali indiferentne. Prezentované zistenia ukázali, že vzťahy žiakov základných a stredných škôl k černochoom sa od roku 2010 zlepšili.

Graf 20 Vzťahy respondentov k černochoom

V skupine chlapcov aj dievčat bol od roku 2009 zistený vyšší počet opýtaných, ktorí si k černochoom vybudovali pozitívne vzťahy. U dievčat bol zistený vyšší počet opýtaných, ktoré voči týmto osobám pociťovali nepriateľstvo, u chlapcov sa situácia nezmenila. Od roku 2009

sa znížil počet chlapcov aj dievčat, ktoré si k černochoch nevytvorili žiadny vzťah. Z uvedeného vyplynulo, že dievčatá mali za celé sledované obdobie prijali černochoch pozitívnejšie, zatiaľ čo chlapci voči nim vo vyššej miere pociťovali nepriateľstvo, prípadne sa o nich nezaujímali.

Tabuľka 77

Vzťah k černochoch	2009		2016		2017		2018		2019	
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
priateľský	42,8	50,2	45,0	52,6	44,9	43,5	43,8	45,0	46,4	55,8
nepriateľský	8,4	2,8	15,8	7,0	8,0	6,7	7,7	4,5	7,8	3,7
žiadny	48,8	47,0	39,2	40,4	47,1	49,8	48,5	50,5	45,8	40,5

U žiakov stredných odborných škôl aj gymnázií bol od roku 2009 zistený výraznejší nárast počtu opýtaných, ktorí si k černochoch vybudovali dobré vzťahy. U žiakov stredných odborných škôl mierne klesol počet respondentov, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo, u gymnazistov bolo zaznamenané ich zvýšenie. V oboch skupinách stredoškolákov klesol počet opýtaných, ktorým boli černosí ľahostajní. Tieto údaje potvrdili, že gymnazistom boli po celé sledované obdobie viac sympatickí než žiakom stredných odborných škôl, ktorí voči nim vo vyššom počte pociťovali nepriateľstvo alebo nezujem.

Tabuľka 78

Vzťah k černochoch	2009		2016		2017		2018		2019	
	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G
priateľský	43,1	58,9	40,9	48,4	43,2	54,5	42,2	53,3	52,0	62,4
nepriateľský	7,6	2,4	18,2	10,1	8,3	3,8	6,2	5,5	6,7	4,3
žiadny	49,3	38,7	40,9	41,5	48,5	41,7	51,6	41,2	41,3	33,3

Od roku 2009 bol u deviatakov, prvákov, druhákov a tretíakov evidovaný vyšší počet respondentov, ktorí vo vzťahu k černochoch deklarovali pozitívne vzťahy, u siedmakov a ôsmakov bol evidovaný ich pokles. Vyšší počet žiakov, ktorí voči týmto osobám pociťovali nepriateľstvo, bol iba u najstarších respondentov, u deviatakov a u prvákov bolo zistené ich zníženie. U najmladších žiakov sa situácia za dané obdobie nezmenila. Vyšší počet opýtaných, ktorí sa o černochoch nezaujímali, bol evidovaný u siedmakov a u ôsmakov, zatiaľ čo u starších respondentov bolo zaznamenané ich zníženie. Najlepšia situácia bola teda zistená u deviatakov a u prvákov, kde bol zvyšujúci sa počet žiakov s priateľským postojom a klesajúci počet opýtaných, ktorí černochoch odmietali, alebo im boli ľahostajní. Vyšší počet respondentov, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo, bol zistený iba u tretíakov.

Tabuľka 79

Ročník	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
7. ročník ZŠ	49,2	6,4	44,4	58,0	8,0	34,0	41,0	6,6	52,4	44,8	5,8	49,4
8. ročník ZŠ	44,1	5,9	50,0	54,6	8,0	37,4	45,6	6,8	47,6	43,1	5,5	51,4
9. ročník ZŠ	43,2	6,4	50,4	48,8	10,4	40,8	43,5	4,4	52,1	54,5	4,9	40,6
1. ročník SŠ	51,1	5,6	43,2	46,0	12,5	41,5	53,3	5,2	41,5	61,3	4,7	34,0
2. ročník SŠ	44,1	4,5	51,4	48,2	13,2	38,6	37,6	8,6	53,8	46,5	5,1	48,4
3. ročník SŠ	40,2	6,0	53,8	41,2	15,4	43,4	46,8	3,3	49,9	58,5	8,2	33,3

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

U opýtaných žijúcich v obciach a v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov sa od roku 2009 zvýšil počet opýtaných, ktorí vnímali černochoch pozitívne. V skupine respondentov pochádzajúcich z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov bolo evidované výrazné zníženie, zatiaľ čo u žiakov s trvalým bydliskom vo veľkomestách sa situácia od roku 2009 nezmenila. Zníženie počtu opýtaných, ktorí k černochoch pociťovali

nepriateľstvo, bolo u opýtaných z veľkých a z najväčších miest. V skupine respondentov z najmenších obcí sa nezmenil počet žiakov, ktorí černochovom odmietali, zatiaľ čo u opýtaných s trvalým bydliskom v obciach s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov bol evidovaný nárast. U respondentov, ktorí sa o osoby s čiernou farbou pleti nezaujímali, bol od roku 2009 zistený výrazný pokles u žiakov z obcí a miest s počtom obyvateľov nižším než 50 000, ale u respondentov pochádzajúcich z veľkých a z najväčších miest bol zaznamenaný ich nárast. Z uvedených údajov vyplynulo, že vzťahy žiakov základných a stredných škôl k černochovom sa od roku 2009 zhoršili najmä v skupine respondentov s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Ich pozitívnejšie vnímanie bolo zaregistrované u opýtaných pochádzajúcich z obcí a miest s počtom od 2 001 do 50 000 obyvateľov.

Tabuľka 80

Bydlisko	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
menej než 2 000	43,4	5,9	50,7	42,6	11,5	45,9	44,9	6,0	49,1	53,4	5,2	41,4
od 2 001 do 10 000	39,2	5,7	55,1	49,4	8,4	42,2	43,6	4,7	51,7	48,8	7,4	43,8
od 10 001 do 50 000	46,0	2,7	51,3	48,4	11,5	40,1	46,8	6,3	46,9	50,7	5,0	44,3
od 50 001 do 100 000	54,7	8,1	37,2	56,7	13,0	30,3	44,3	6,0	49,7	46,5	5,4	48,1
viac ako 100 000	56,9	7,3	35,8	48,5	16,4	35,1	42,6	9,4	48,0	56,9	5,3	37,8

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

V Bratislavskom, Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Žilinskom, Banskobystrickom, Prešovskom a v Košickom kraji bol zistený vyšší počet žiakov s priateľským postojom k černochovom. V skupine opýtaných z Bratislavského, Trnavského, Prešovského a z Košického kraja bol zaznamenaný nižší počet žiakov, ktorí pociťovali voči nim nepriateľstvo, pričom u ich rovesníkov s trvalým bydliskom v Banskobystrickom, Trenčianskom, Nitrianskom a Žilinskom kraji sa počet zvýšil. V Bratislavskom, Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Žilinskom a v Banskobystrickom kraji bol zistený nižší počet žiakov, ktorí sa o túto skupinu osôb nezaujímali, v Prešovskom a v Košickom kraji sa ich počet za sledované obdobie nezmenil. Prezentované zistenia ukázali, že v Trenčianskom a v Žilinskom kraji sa od roku 2009 vzťahy žiakov základných a stredných škôl k černochovom zhoršili, pričom ich zlepšenie bolo evidované u opýtaných žijúcich v Bratislavskom a v Trnavskom kraji.

Tabuľka 81

Kraj	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
BA	55,8	7,8	36,4	45,9	14,9	39,2	49,5	5,1	45,4	58,1	6,2	35,7
TT	43,8	8,1	48,1	48,1	7,0	44,9	44,7	5,8	49,5	48,7	7,3	44,0
TN	41,3	2,4	56,3	38,8	12,8	48,4	52,0	3,4	44,6	54,5	6,8	38,7
NR	49,6	3,6	46,8	55,8	13,4	30,8	49,5	5,2	45,3	54,3	4,9	40,8
ZA	40,3	1,6	58,1	55,5	10,9	33,6	48,8	6,5	44,7	54,4	5,2	40,4
BB	45,0	6,0	49,0	47,5	11,0	41,5	38,6	8,0	53,4	46,1	7,1	46,8
PO	41,5	7,3	51,2	51,9	9,8	38,3	37,3	6,6	56,1	44,4	4,4	51,2
KE	47,6	7,5	44,9	44,4	12,7	42,9	37,9	7,1	55,0	50,3	4,0	45,7

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

Od roku 2009 sa zvýšil počet žiakov základných aj stredných škôl, ktorí si k černochovom vytvorili priateľské postoje. Zároveň sa v oboch podsúboroch nezmenil počet opýtaných, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo. Od roku 2009 klesol počet žiakov základných aj stredných škôl, ktorým boli osoby s čiernou farbou pleti ľahostajné. Z uvedeného vyplynulo, že žiaci stredných škôl si častejšie vybuodovali k černochovom lepšie vzťahy než žiaci základných škôl, ktorí sa o tieto osoby vo vyššej miere nezaujímali.

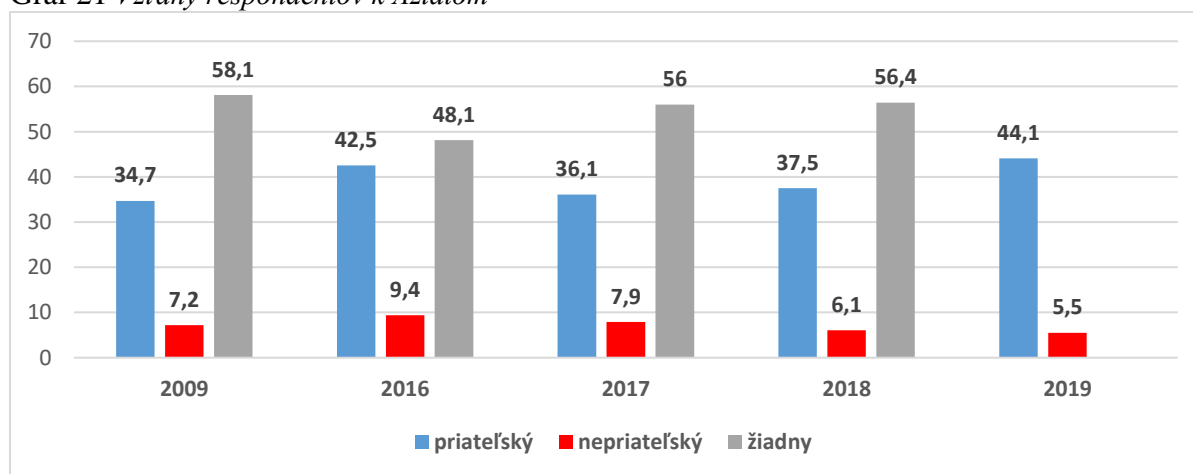
Tabuľka 82

Vzťah k černochoom	2009		2016		2017		2018		2019	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
priateľský	45,2	47,4	53,5	44,9	41,7	46,9	43,6	45,7	47,7	54,5
nepriateľský	5,2	6,2	8,8	13,8	6,3	6,8	6,0	5,9	5,3	6,1
žiadny	49,6	46,4	37,7	41,3	52,0	46,3	50,4	48,4	47,0	39,4

Aziati

Komparácia zistení potvrdila, že od roku 2009 sa zvýšil počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí si vytvorili priateľské vzťahy k Aziatom. Zároveň mierne klesol počet respondentov, ktorí vnímali túto skupinu osôb negatívne a znížil sa aj počet opýtaných, ktorí si k nim nevybudovali žiadny vzťah. Na základe zistených údajov možno konštatovať, že od roku 2010 sa vzťahy žiakov základných a stredných škôl k Aziatom výrazne zlepšili.

Graf 21 Vzťahy respondentov k Aziatom

Od roku 2009 sa zvýšil počet chlapcov aj dievčat, ktoré si vytvorili dobré vzťahy k Aziatom. Klesol počet chlapcov, ktorí voči tejto minoritnej skupine pociťovali nepriateľstvo, u dievčat sa situácia nezmenila. Od roku 2009 bol v oboch skupinách zistený nižší počet respondentov, ktorým boli Aziati ľahostajní. Z uvedeného vyplynulo, že dievčatá mali častejšie vytvorené pozitívne vzťahy k osobám so žltou farbou pleti, zatiaľ čo chlapci vo vyššom počte deklarovali voči týmto ľuďom negatívne postoje.

Tabuľka 83

Vzťah k Aziatom	2009		2016		2017		2018		2019	
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
priateľský	35,0	34,4	43,0	41,9	37,9	34,5	39,1	36,0	43,0	45,1
nepriateľský	10,0	3,8	10,4	8,2	9,4	6,2	7,4	5,0	6,9	4,0
žiadny	55,0	61,8	46,6	49,9	52,7	59,3	53,5	59,0	50,1	50,9

V skupine žiakov stredných odborných škôl aj gymnázií bol od roku 2009 zistený veľmi výrazný nárast počtu opýtaných, ktorí mali k Aziatom vybudované pozitívne vzťahy. U žiakov stredných odborných škôl klesol počet respondentov, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo, pričom u gymnazistov bolo zistené ich mierne zvýšenie. V oboch podsúboroch stredoškôľakov bol evidovaný výrazný pokles počtu opýtaných, ktorým boli členovia tejto minoritnej skupiny ľahostajní. Prezentované zistenia ukázali, že gymnazisti mali v celom sledovanom období vybudované lepšie vzťahy k Aziatom než žiaci stredných odborných škôl, ktorí túto skupinu osôb považovali za svojich nepriateľov, prípadne sa o nich nezaujímal.

Tabuľka 84

Vzťah k Aziatom	2009		2016		2017		2018		2019	
	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G
priateľský	33,6	48,8	39,2	45,8	35,0	50,3	36,8	47,6	47,2	59,2
nepriateľský	8,5	2,4	13,2	6,0	9,4	5,5	5,9	4,4	6,2	3,7
žiadny	57,9	48,8	47,6	48,2	55,6	44,2	57,3	48,0	46,6	37,1

Vo všetkých sledovaných ročníkoch základných a stredných škôl, okrem siedmakov, bol evidovaný vyšší počet respondentov, ktorí vnímali Aziatov pozitívne. Žiaci 8., 9. a 1. ročníkov pociťovali vo vzťahu k nim nepriateľstvo v nižšej miere, u siedmakov, druhákov a u trietiakov zostala situácia rovnaká. Zaujímavé je zistenie, že u ôsmakov, deviatakov a u všetkých žiakov stredných škôl bolo zistené zníženie počtu opýtaných, ktorí sa o Aziatov nezaujímali, zatiaľ čo u siedmakov ich počet stúpol. Z uvedeného je zrejmé, že Aziatov najnegatívnejšie vnímali siedmci, priateľské postoje k nim si vybuodovali najmä deviataci a prváci.

Tabuľka 85

Ročník	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
7. ročník ZŠ	35,8	6,7	57,5	45,1	12,3	42,6	32,4	7,4	60,2	32,3	6,7	61,0
8. ročník ZŠ	27,7	9,4	62,9	41,7	7,7	50,6	36,7	8,5	54,8	34,8	6,1	59,1
9. ročník ZŠ	32,0	5,0	63,0	40,8	10,4	48,8	33,7	4,4	61,9	44,3	3,2	52,5
1. ročník SŠ	33,9	7,7	58,4	42,7	9,7	47,6	43,3	4,8	51,9	52,0	4,4	43,6
2. ročník SŠ	39,9	6,5	53,6	44,1	8,4	47,5	35,8	7,3	56,9	46,5	5,9	47,6
3. ročník SŠ	39,3	6,8	53,9	41,0	10,2	48,8	41,6	3,8	54,6	52,6	6,1	41,3

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

U respondentov žijúcich v obciach, mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov a vo veľkomestách sa od roku 2009 výraznejšie zvýšil počet opýtaných, ktorí mali k Aziatom vybudovaný pozitívne vzťahy, iba u žiakov s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov bolo evidované ich zníženie. Zároveň bol u opýtaných pochádzajúcich z obcí a z najväčších miest zaznamenaný nižší počet respondentov, ktorí ich považovali za nepriateľov. U respondentov žijúcich v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov sa počet opýtaných s negatívnym postojom voči Aziatom zvýšil, zatiaľ čo u žiakov pochádzajúcich z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov sa situácia nezmenila. V skupine opýtaných, ktorí sa o Aziatov nezaujímali, bolo evidované zvýšenie u žiakov s trvalým bydliskom v obciach a mestách s počtom obyvateľov nižším než 50 000 a v najväčších mestách. Iba v podsúbore respondentov žijúcich v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov bolo zvýšenie. Z uvedených zistení vyplynulo, že k Aziatom si vytvorili pozitívne vzťahy najmä opýtaní z obcí s počtom obyvateľov nižším než 10 000 a z najväčších miest. Aziatov najnegatívnejšie vnímali žiaci žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000.

Tabuľka 86

Bydlisko	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
menej než 2 000	31,8	7,8	60,4	37,1	11,3	51,6	35,5	5,0	59,5	42,6	3,5	53,9
od 2 001 do 10 000	32,7	7,0	60,3	38,3	8,4	53,3	33,6	6,9	59,5	39,9	5,7	54,4
od 10 001 do 50 000	32,7	5,8	61,5	43,2	8,3	48,5	43,3	5,4	51,3	46,7	8,8	44,5
od 50 001 do 100 000	47,7	4,7	47,6	51,6	7,8	40,6	36,3	6,5	57,2	43,1	5,4	51,5
viac ako 100 000	38,8	8,6	52,6	46,7	13,3	40,0	42,2	8,5	49,3	49,7	6,8	43,5

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

V Bratislavskom, Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Žilinskom, Banskobystrickom, Prešovskom a v Košickom kraji bol zistený vyšší počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí voči Aziatom pociťovali priateľstvo. V podsúbore opýtaných z Trnavského, Nitrianskeho, Prešovského a z Košického kraja bol zaznamenaný nižší počet respondentov, ktorým neboli Aziati sympatickí. U žiakov žijúcich v Bratislavskom, Trenčianskom a v Banskobystrickom kraji sa počet týchto opýtaných za dané obdobie nezmenil, iba v Žilinskom kraji bol zaznamenaný ich nárast. Nižší počet respondentov, ktorým boli Aziati ľahostajní, bol evidovaný u všetkých oslovených žiakov. Prezentované zistenia ukázali, že od roku 2009 sa vzťahy opýtaných k Aziatom zhoršili najmä v Žilinskom kraji, zatiaľ čo ich zlepšenie bolo evidované u respondentov pochádzajúcich z Nitrianskeho a z Prešovského kraja.

Tabuľka 87

Kraj	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
BA	37,9	6,8	55,3	43,7	10,8	45,5	45,1	5,1	49,8	50,0	7,2	42,8
TT	35,6	10,6	53,8	42,2	8,6	49,2	39,4	4,5	56,1	43,3	5,4	51,3
TN	38,9	4,8	56,3	37,8	6,9	55,3	43,1	3,7	53,2	44,6	5,6	49,8
NR	38,6	7,9	53,5	49,5	11,6	38,9	43,7	5,5	50,8	54,7	3,7	41,6
ZA	27,9	3,9	68,2	46,4	5,9	47,7	39,1	6,8	54,1	39,2	6,3	54,5
BB	31,8	6,0	62,2	44,9	6,9	48,2	30,4	10,1	59,5	44,7	5,8	49,5
PO	29,3	7,3	63,4	39,3	11,5	49,2	28,9	7,1	64,0	36,9	3,7	59,4
KE	36,1	8,8	55,1	35,1	13,2	51,7	32,7	6,1	61,2	40,4	6,7	52,9

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

Od roku 2009 klesol počet žiakov základných škôl, ktorí mali k Aziatom vybudované priateľské vzťahy, pričom u stredoškôľakov bol zistený ich nárast. V obidvoch skupinách opýtaných sa znížil počet respondentov, ktorí si túto skupinu osôb neoblúbili. Od roku 2009 sa zvýšil počet žiakov základných škôl, ktorým boli Aziati ľahostajní, zatiaľ čo u stredoškôľakov bolo zaznamenané ich zníženie. Z uvedeného vyplynulo, že stredoškôľáci si vo vyššej miere vybuďovali k Aziatom pozitívne vzťahy, pričom žiaci základných škôl ich vnímali negatívnejšie.

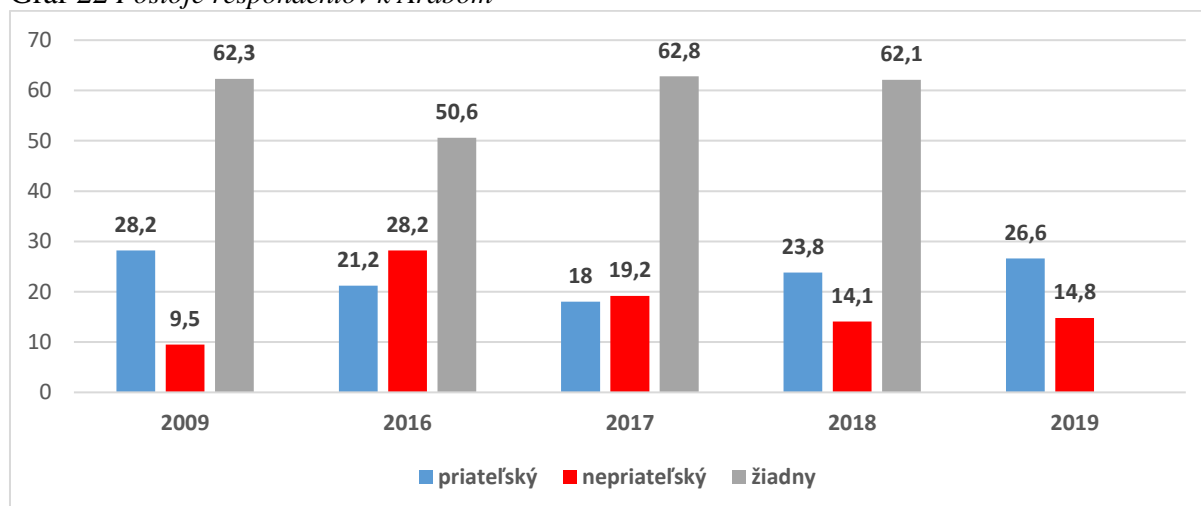
Tabuľka 88

Vzťah k Aziatom	2009		2016		2017		2018		2019	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
priateľský	41,4	43,0	40,2	42,7	32,3	39,9	34,5	40,2	37,3	50,1
nepriateľský	8,8	6,8	11,6	9,3	7,5	8,2	6,9	5,4	5,3	5,6
žiadny	49,8	50,2	48,2	48,0	60,2	51,9	58,6	54,4	57,4	44,3

Arabi

Zistené údaje ukázali, že od roku 2009 mierne klesol počet respondentov, ktorí prijali Arabov pozitívne a zvýšil sa počet opýtaných, ktorí ich považovali za nepriateľov. V sledovanom období sa znížil aj počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí o nich neprejavovali žiadny záujem. Prezentované výsledky potvrdili, že vzťahy respondentov voči Arabom sa od roku 2009 zhoršili, mierne zlepšenie je zaznamenané až od roku 2018. Domnievame sa, že príčinou týchto negatívnych zistení môže byť súčasná politická situácia vo svete, množstvo teroristických a samovražedných útokov, ktoré ľudia v danom období zažili a je zrejme, že Arabi predstavujú v očiach detí a mládeže pre Európanov pomerne veľkú hrozbu.

Graf 22 Postoje respondentov k Arabom

V skupine chlapcov aj dievčat bol od roku 2009 zistený nižší počet opýtaných, ktorí si k Arabom vytvorili pozitívne vzťahy. V obidvoch podsúboroch bol zaznamenaný výrazne vyšší počet respondentov, ktorí voči týmto osobám pociťovali nepriateľstvo. Od roku 2009 klesol počet chlapcov aj dievčat, ktorým boli Arabi ľahostajní. Z uvedeného vyplynulo, že chlapci mali za celé sledované obdobie k týmto osobám častejšie vytvorené negatívne vzťahy, zatiaľ čo dievčatá sa skôr nezaujímal.

Tabuľka 89

Vzťah k Arabom	2009		2016		2017		2018		2019	
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
priateľský	27,6	28,7	20,8	21,5	18,6	18,4	25,1	22,8	26,6	26,6
nepriateľský	13,6	6,1	34,0	22,0	23,5	14,7	16,9	11,6	17,3	12,4
žiadny	58,8	65,2	45,2	56,5	57,9	66,9	58,0	65,6	56,1	61,0

U gymnazistov bol od roku 2009 zaznamenaný nárast počtu opýtaných, ktorí Arabov vnímali pozitívne, zatiaľ čo u žiakov stredných odborných škôl bola evidovaná rovnaká situácia. Zároveň bol v obidvoch skupinách opýtaných zaregistrovaný vyšší počet respondentov, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo a klesol počet stredoškolačkov, ktorým boli Arabi ľahostajní. Prezentované zistenia ukázali, že gymnazisti mali za dané obdobie vo vyššej miere vybudované pozitívne vzťahy k Arabom, pričom žiaci stredných odborných škôl častejšie považovali túto skupinu osôb za svojich nepriateľov, prípadne sa o nich nezaujímal.

Tabuľka 90

Vzťah k Arabom	2009		2016		2017		2018		2019	
	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G
priateľský	26,6	36,3	15,7	23,7	17,4	20,9	23,3	27,8	27,1	39,9
nepriateľský	13,4	7,7	40,0	24,7	22,9	20,3	14,1	14,2	17,2	11,2
žiadny	60,0	56,0	44,3	51,6	59,7	58,8	62,6	58,0	55,7	48,9

Od roku 2009 bol u žiakov základných škôl evidovaný nižší počet respondentov, ktorí vnímali Arabov pozitívne, zatiaľ čo u všetkých stredoškolačkov bol zaznamenaný ich nárast. Vo všetkých ročníkoch bol zistený vyšší počet žiakov, ktorí voči týmto osobám pociťovali nepriateľstvo. Vyšší počet opýtaných, ktorí sa o Arabov nezaujímal, bol evidovaný iba u siedmakov, u starších respondentov bolo zistené ich výraznejšie zníženie. Z uvedeného je zrejme, že stredoškolači vnímali Arabov pozitívnejšie než všetci žiaci základných škôl.

Príčinou týchto zistení môže byť určitá xenofóbia, ktorú pociťujú voči Arabom mladší žiaci, pričom predpokladáme, že starší respondenti mali z televízie a z internetu viac poznatkov o tejto skupine osôb a o páchatel'och teroristických útokov, ktoré sa im pripisujú.

Tabuľka 91

Ročník	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
7. ročník ZŠ	31,8	10,1	58,1	21,4	25,4	53,2	21,6	14,5	63,9	19,8	14,2	66,0
8. ročník ZŠ	23,8	9,4	66,8	22,1	32,4	45,5	24,8	15,0	60,2	19,8	14,3	65,9
9. ročník ZŠ	30,0	9,6	60,4	16,9	35,8	47,3	21,5	12,2	66,3	27,9	12,7	59,4
1. ročník SŠ	29,3	10,3	60,4	19,8	24,7	55,5	23,3	15,1	61,6	32,6	13,4	54,0
2. ročník SŠ	20,7	12,5	66,8	25,6	23,1	51,3	24,4	14,5	61,1	26,4	15,7	57,9
3. ročník SŠ	30,1	9,5	60,4	19,6	24,6	55,8	26,5	12,2	61,3	32,8	17,2	50,0

Poznámka: P-priateľský, N-nepriateľský, Ž-žiadny

U opýtaných žijúcich v malých a vo väčších obciach sa od roku 2009 zvýšil počet opýtaných, ktorí mali vybudované pozitívne vzťahy k Arabom, pričom u respondentov s trvalým bydliskom v menších aj vo veľkých mestách bol zaznamenaný ich pokles. V skupine žiakov z obcí a miest s počtom vyšším než 2 001 obyvateľ'ov bolo evidované výrazné zvýšenie počtu opýtaných, ktorí považovali Arabov za nepriateľ'ov, zatiaľ čo u respondentov z najmenších obcí sa situácia od roku 2009 nezmenila. V podsúbore opýtaných, ktorí sa o tieto osoby nezaujímali, bol zistený výrazný pokles u respondentov žijúcich v obciach a mestách s počtom nižším než 50 000 obyvateľ'ov a vo veľkomestách. Iba u žiakov pochádzajúcich z veľkých miest bol zaznamenaný ich nárast. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že za celé sledované obdobie vnímali Arabov najhoršie respondenti s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľ'ov vyšším než 10 000, pričom najlepšia situácia bola evidovaná u opýtaných s trvalým bydliskom v obciach s počtom nižším než 2 000 obyvateľ'ov.

Tabuľka 92

Bydlisko	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
menej než 2 000	24,0	12,8	63,2	18,8	36,3	44,9	22,8	12,0	65,2	25,0	12,5	62,5
od 2 001 do 10 000	21,4	10,3	68,3	20,4	24,6	55,0	20,4	15,6	64,0	22,9	15,1	62,0
od 10 001 do 50 000	32,7	5,4	61,9	21,9	27,0	51,1	27,2	13,8	59,0	28,4	16,3	55,3
od 50 001 do 100 000	37,2	8,3	54,5	21,8	30,0	48,2	24,5	12,5	63,0	27,6	14,5	57,9
viac ako 100 000	35,1	10,4	54,5	24,9	31,9	43,2	31,6	14,1	54,3	32,1	15,9	52,0

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

V Bratislavskom, Trnavskom, Nitrianskom, Prešovskom a v Košickom kraji bol zistený nižší počet žiakov základných a stredných škôl s priateľským postojom k Arabom. V Žilinskom a v Banskobystrickom kraji bolo evidované ich zvýšenie, zatiaľ čo v skupine respondentov s trvalým bydliskom v Trenčianskom kraji sa situácia nezmenila. V podsúbore žiakov pochádzajúcich z Bratislavského, Trnavského, Trenčianskeho, Nitrianskeho, Žilinského, Banskobystrického a z Košického kraja bol zaznamenaný výrazne vyšší počet opýtaných, ktorí Arabov odmietali, pričom u ich rovesníkov žijúcich v Prešovskom kraji sa situácia od roku 2009 nezmenila. Nezaujím o Arabov vo vyššej miere deklarovali najmä mladí obyvatelia Prešovského a Košického kraja, zatiaľ čo v Bratislavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Žilinskom a v Banskobystrickom kraji bol zistený nižší počet žiakov, ktorým bola táto skupina osôb ľahostajná. Rovnaký nezájem prezentovali iba opýtaní pochádzajúci z Trnavského kraja. Uvedené údaje ukázali, že od roku 2009 sa vzťahy respondentov k Arabom zhoršili najmä v Bratislavskom a v Nitrianskom kraji, pričom ich zlepšenie bolo evidované v skupine žiakov základných a stredných škôl zo Žilinského a z Banskobystrického kraja.

Tabuľka 93

Kraj	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
BA	32,2	12,2	55,6	19,4	33,3	47,3	28,1	13,7	58,2	30,6	16,2	53,2
TT	29,4	12,5	58,1	22,2	23,2	54,6	24,1	13,3	62,6	26,2	15,1	58,7
TN	26,4	7,2	66,4	23,4	30,3	46,3	27,2	10,4	62,4	26,9	17,3	55,8
NR	30,9	5,8	63,3	23,6	35,1	41,3	24,6	15,1	60,3	28,5	16,1	55,4
ZA	21,7	8,5	69,8	18,2	25,9	55,9	26,0	16,1	57,9	25,5	15,1	59,4
BB	25,3	9,3	65,4	21,1	24,3	54,6	20,6	16,6	62,8	27,1	15,9	57,0
PO	27,6	10,6	61,8	21,3	28,5	50,2	19,1	16,6	64,3	24,4	9,8	65,8
KE	28,6	12,9	58,5	24,4	25,4	50,2	21,8	9,6	68,6	22,8	14,3	62,9

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

Od roku 2009 klesol počet žiakov základných škôl, ktorí mali k Arabom vybudované priateľské vzťahy, pričom u stredoškôľakov bolo zistené ich zvýšenie. V oboch skupinách respondentov výrazne stúpol počet opýtaných, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo. Od roku 2009 klesol počet žiakov z oboch typov škôl, ktorým boli Arabi ľahostajní. Z prezentovaných zistení je zrejmé, že stredoškôľáci si vo vyššej miere vybudovali k tejto skupine osôb dobré vzťahy, pričom žiaci základných škôl vnímali Arabov nielen omnoho negatívnejšie, ale častejšie sa o nich vôbec nezaujímali.

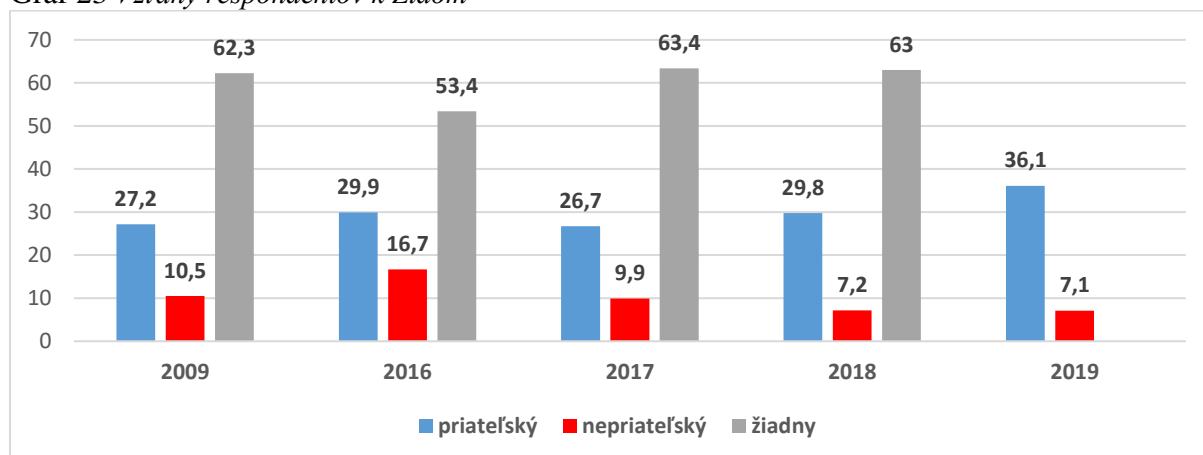
Tabuľka 94

Vzťah k Arabom	2009		2016		2017		2018		2019	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
priateľský	26,9	29,3	22,4	20,1	18,4	18,5	22,8	24,7	22,6	30,2
nepriateľský	8,2	11,9	23,9	31,7	15,1	22,1	14,0	14,2	13,7	13,8
žiadny	64,9	58,8	53,7	48,2	66,5	59,4	63,2	61,1	63,7	56,0

Židia

Zistené výsledky ukázali, že od roku 2009 sa zvýšil počet žiakov, ktorí si vybudovali k Židom priateľské vzťahy. Zároveň klesol počet respondentov, ktorí pociťovali voči tejto skupine osôb nevraživosť a znížil sa aj počet opýtaných, ktorým boli Židia ľahostajní. Z uvedeného je zrejmé, že vzťahy žiakov základných a stredných škôl k Židom sa od roku 2010 zlepšili, pričom ich pozitívnejšie vnímanie bolo evidované už od roku 2018.

Graf 23 Vzťahy respondentov k Židom

V oboch skupinách respondentov bol zistený vyšší počet opýtaných, ktorí si k Židom vytvorili dobré vzťahy. Výrazne klesol počet chlapcov, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo, pričom u dievčat sa situácia od roku 2009 nezmenila. Zároveň sa znížil počet

chlapcov aj dievčat, ktorým boli Židia ľahostajní. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že dievčatá vnímali Židov vo vyššej miere pozitívne, zatiaľ čo chlapci častejšie zaujali voči týmto osobám nepriateľské postoje.

Tabuľka 95

Vzťah k Židom	2009		2016		2017		2018		2019	
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
priateľský	26,1	28,1	29,2	30,5	26,1	27,0	29,1	28,7	34,4	37,8
nepriateľský	14,5	5,9	20,6	12,5	12,7	7,2	9,4	5,3	8,6	5,7
žiadny	59,4	66,0	50,2	57,0	61,2	65,8	61,5	66,0	57,0	56,5

V skupine žiakov stredných odborných škôl aj gymnázií bol od roku 2009 zistený veľmi výrazný nárast počtu opýtaných, ktorí vnímali Židov pozitívne. U žiakov stredných odborných škôl klesol počet respondentov, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo, pričom u gymnazistov sa situácia za dané obdobie nezmenila. V obidvoch podsúboroch stredoškôľakov bol zistený pokles počtu opýtaných, ktorí sa o Židov nezaujíjali. Uvedené údaje potvrdili, že gymnazisti mali od roku 2009 vytvorené lepšie vzťahy k Židom než žiaci stredných odborných škôl, ktorí túto skupinu osôb častejšie považovali za nepriateľov, prípadne im boli ľahostajní.

Tabuľka 96

Vzťah k Židom	2009		2016		2017		2018		2019	
	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G
priateľský	25,6	44,6	21,1	32,1	23,8	36,0	28,0	39,7	36,4	48,3
nepriateľský	13,4	4,2	26,8	13,0	14,3	7,4	6,9	5,2	9,6	4,3
žiadny	61,0	51,2	52,1	54,9	61,9	56,6	65,1	55,1	54,0	47,4

Od roku 2009 bol vo všetkých ročníkoch základných aj stredných škôl zaznamenaný vyšší počet respondentov, ktorí považovali Židov za svojich priateľov. Žiaci základných škôl a druháci pociťovali vo vzťahu k týmto osobám vo výrazne nižšej miere nepriateľstvo, zatiaľ čo u tretiakov sa situácia nezmenila. U všetkých stredoškôľakov bol zistený výraznejší pokles počtu opýtaných, ktorí sa o Židov nezaujíjali, zatiaľ čo u ôsmakov bolo evidované ich zvýšenie. U siedmakov a u deviatakov sa situácia za dané obdobie nezmenila. Z uvedeného vyplynulo, že u prvákov a u druhákov bol evidovaný výrazne vyšší počet sympatizantov, nižší počet opýtaných, ktorí Židov odmietali, prípadne im boli ľahostajní. Zaujímavé je zistenie, že Židov negatívne vnímali najmä najstarší respondenti.

Tabuľka 97

Ročník	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
7. ročník ZŠ	28,1	8,4	63,5	31,1	17,4	51,5	23,8	8,6	67,6	30,0	6,7	63,3
8. ročník ZŠ	25,4	13,9	60,7	35,9	10,3	53,8	29,7	9,6	60,7	29,8	5,5	64,7
9. ročník ZŠ	24,9	17,1	58,0	31,4	15,5	53,1	29,1	6,0	64,9	37,6	5,2	57,2
1. ročník SŠ	28,8	11,2	60,0	28,2	16,1	55,7	30,3	5,7	64,0	43,9	5,0	51,1
2. ročník SŠ	20,1	12,4	67,5	29,9	18,7	51,4	30,5	7,7	61,8	35,5	8,4	56,1
3. ročník SŠ	32,0	10,0	58,0	22,7	22,7	54,6	34,3	5,1	60,6	40,4	10,4	49,2

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

U respondentov žijúcich v obciach, mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 a vo veľkomestách sa zvýšil od roku 2009 počet žiakov, ktorí si k Židom vytvorili pozitívny vzťah, iba u opýtaných s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 bolo evidované ich zníženie. Zároveň bol u žiakov z obcí, menších miest a z veľkomiest zistený nižší počet respondentov, ktorí túto skupinu osôb odmietali. Iba

u opýtaných s trvalým bydliskom v mestách od 50 001 do 100 000 obyvateľov sa počet respondentov s negatívnym postojom voči Židom zvýšil. V skupine tých, ktorí sa o Židov nezaujímal, bolo evidované zvýšenie len u žiakov žijúcich v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, u ostatných respondentov bol zaznamenaný pokles. Z uvedených zistení vyplynulo, že Židov najhoršie prijali žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v mestách od 50 001 do 100 000 obyvateľov, pričom najlepšia situácia bola zistená u respondentov žijúcich v obciach s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov a vo veľkomestách.

Tabuľka 98

Bydlisko	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
menej než 2 000	24,3	9,3	66,4	26,1	24,3	49,6	28,3	6,2	65,5	34,5	6,9	58,6
od 2 001 do 10 000	22,6	11,7	65,7	26,5	15,4	58,1	26,4	8,0	65,6	34,9	6,0	59,1
od 10 001 do 50 000	25,2	9,0	65,8	31,6	14,6	53,8	34,4	5,9	59,7	38,1	6,2	55,7
od 50 001 do 100 000	45,3	5,8	48,9	33,9	15,6	50,5	29,5	9,5	61,0	34,0	9,8	56,2
viac ako 100 000	32,0	13,9	54,1	33,5	21,3	45,2	34,5	7,6	57,9	39,2	9,4	51,4

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

U všetkých opýtaných bol zistený vyšší počet žiakov, ktorí si k Židom vytvorili priateľský vzťah. V podsúbore respondentov z Bratislavského, Trnavského, Trenčianskeho, Nitrianskeho, Banskobystrického, Prešovského a z Košického kraja bol zaznamenaný nižší počet opýtaných, ktorí pociťovali voči Židom nepriateľstvo, iba v Žilinskom kraji bol zaznamenaný ich nárast. Výrazne nižší počet žiakov, ktorým boli Židia ľahostajní, bol evidovaný u respondentov v Bratislavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Žilinskom, Banskobystrickom a v Prešovskom kraji. Vyšší nezaujem o tieto osoby deklarovali najmä opýtaní s trvalým bydliskom v Trnavskom a v Košickom kraji. Prezentované zistenia ukázali, že od roku 2009 sa vzťahy žiakov základných a stredných škôl k Židom zhoršili najmä u opýtaných pochádzajúcich zo Žilinského kraja, zatiaľ čo ich zlepšenie bolo evidované v skupine mladých obyvateľov Nitrianskeho a Prešovského kraja.

Tabuľka 99

Kraj	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
BA	32,2	11,7	56,1	32,6	18,1	49,3	31,4	6,7	61,9	36,6	10,3	53,1
TT	28,7	14,4	56,9	31,0	13,0	56,0	29,4	4,8	65,8	32,7	7,5	59,8
TN	19,8	7,9	72,3	29,2	14,4	56,4	33,4	5,2	61,4	39,4	6,2	54,4
NR	30,7	7,9	61,4	26,9	24,5	48,6	35,7	9,0	55,3	41,4	4,9	53,7
ZA	20,2	8,2	71,6	27,8	15,1	57,1	33,2	8,2	58,6	33,1	9,9	57,0
BB	26,0	8,0	66,0	33,5	13,7	52,8	25,5	8,3	66,2	36,9	5,5	57,6
PO	22,8	8,1	69,1	27,7	17,0	55,3	25,4	9,5	65,1	33,6	4,8	61,6
KE	31,3	15,6	53,1	29,8	18,0	52,2	25,1	5,5	69,4	37,9	7,6	54,5

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

Od roku 2009 sa výrazne zvýšil počet žiakov základných aj stredných škôl, ktorí mali k Židom vybudované dobré vzťahy. V oboch skupinách opýtaných sa znížil počet respondentov, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo a zároveň klesol aj počet oslovených žiakov, ktorým boli Židia ľahostajní. Z uvedených zistení vyplynulo, že stredoškooláci si vo vyššej miere vybudovali k Židom pozitívne vzťahy, pričom žiakom základných škôl boli častejšie tieto osoby ľahostajné. Prezentované údaje ukázali, že sprístupnenie informácií o transportoch spojených s vyvražďovaním Židov v celej Európe, snaha o elimináciu predsudkov, ktoré si respondenti voči tejto skupine osôb vytvorili a návšteva miest, kde je ťažký osud židovského

národa zdokumentovaný (Múzeum židovskej kultúry v Bratislave a v Seredi, návšteva koncentračného tábora v Osvienčime a pod.) prispeli k vytvoreniu pozitívnejšieho vzťahu žiakov voči Židom.

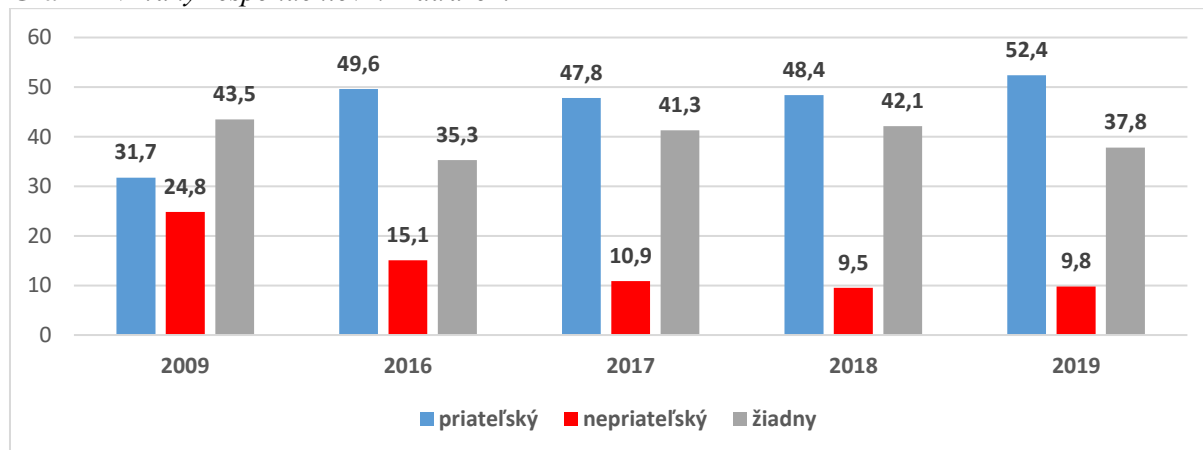
Tabuľka 100

Vzťah k Židom	2009		2016		2017		2018		2019	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
priateľský	23,1	30,8	33,4	27,0	25,7	27,7	27,7	31,7	32,7	39,3
nepriateľský	10,1	10,9	13,4	19,4	7,5	12,1	8,2	6,3	5,8	8,3
žiadny	66,8	58,3	53,2	53,6	66,8	60,2	64,1	62,0	61,5	52,4

Maďari

Komparácia zistení ukázala, že od roku 2009 sa výrazne zvýšil počet respondentov, ktorí považovali Maďarov za svojich priateľov. Výrazne klesol počet opýtaných, ktorí pociťovali voči tejto skupine osôb nepriateľstvo a znížil sa aj počet žiakov základných a stredných škôl s indiferentným postojom voči tejto pomerne veľkej národnostnej menšine žijúcej na Slovensku. Prezentované zistenia ukázali, že vzťahy respondentov k Maďarom sa od roku 2010 výrazne zlepšili, pričom pozitívny postoj voči nim bol zaznamenaný najmä v tomto roku.

Graf 24 Vzťahy respondentov k Maďarom

U chlapcov aj u dievčat bol zistený vyšší počet respondentov, ktorí považovali Maďarov za svojich priateľov. V oboch skupinách bol evidovaný nižší počet žiakov, ktorí voči tejto národnostnej menšine pociťovali nepriateľstvo. V skupine respondentov, ktorí sa o Maďarov nezaujímal, bola u chlapcov zaznamenaná rovnaká situácia, u dievčat bolo zistené výraznejšie zníženie. Z uvedeného vyplynulo, že dievčatá mali častejšie vytvorené pozitívne vzťahy k Maďarom, chlapci boli vo vyššom počte voči týmto ľuďom negatívne naladení.

Tabuľka 101

Vzťah k Maďarom	2009		2016		2017		2018		2019	
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
priateľský	27,2	36,7	47,2	52,2	44,7	50,4	44,3	51,9	46,7	57,9
nepriateľský	33,1	14,7	17,9	12,0	14,8	7,1	13,6	5,9	13,9	5,9
žiadny	39,7	48,6	34,9	35,8	40,5	42,5	42,1	42,2	39,4	36,2

V skupine žiakov stredných odborných škôl aj gymnázií bol od roku 2009 zistený veľmi výrazný nárast počtu opýtaných, ktorí mali k Maďarom vytvorené pozitívne vzťahy. V obidvoch skupinách stredoškôľakov klesol vo veľkej miere počet respondentov, ktorí voči tejto skupine osôb pociťovali nepriateľstvo. U gymnazistov aj u žiakov stredných odborných škôl bolo zistené zníženie počtu opýtaných, ktorí o osoby patriace k maďarskej menšine nejavili

záujem. Prezentované zistenia ukázali, že gymnazisti mali k Maďarom vybudované lepšie vzťahy než žiaci stredných odborných škôl, ktorí túto skupinu osôb vo vyššej miere považovali za svojich nepriateľov.

Tabuľka 102

Vzťah k Maďarom	2009		2016		2017		2018		2019	
	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G
priateľský	31,7	33,3	51,1	41,1	46,0	46,7	44,0	58,3	51,9	60,1
nepriateľský	30,8	23,8	17,0	19,3	15,0	11,0	10,6	10,9	12,9	7,5
žiadny	37,5	42,9	31,9	39,6	39,0	42,3	45,4	30,8	35,2	32,4

Od roku 2009 bol vo všetkých sledovaných ročníkoch základných a stredných škôl zaznamenaný výrazný pokles počtu žiakov, ktorí považovali Maďarov za svojich priateľov. U všetkých opýtaných bol zároveň zaznamenaný výrazne nižší počet respondentov, ktorí sa odmietli s osobami patriacimi k maďarskej menšine kamarátiť. Zaujímavé je zistenie, že u ôsmakov, deviatakov a u všetkých žiakov stredných škôl bolo zistené zníženie počtu opýtaných, ktorým boli Maďari ľahostajní, zatiaľ čo u siedmakov sa situácia za dané obdobie nezmenila. Z uvedených zistení vyplynulo, že Maďarov pozitívne vnímali najmä deviataci, pričom najhoršia situácia bola evidovaná u žiakov 7. ročníkov základných škôl.

Tabuľka 103

Ročník	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
7. ročník ZŠ	36,3	20,7	43,0	60,9	7,5	31,6	48,4	8,4	43,2	50,7	6,0	43,3
8. ročník ZŠ	29,7	21,3	49,0	52,7	11,4	35,9	48,1	10,5	41,4	44,5	10,7	44,8
9. ročník ZŠ	25,8	19,3	54,9	52,9	13,3	33,8	48,4	4,9	46,7	56,7	6,9	36,4
1. ročník SŠ	33,9	28,3	37,8	42,7	18,5	38,8	52,8	9,1	38,1	59,0	9,0	32,0
2. ročník SŠ	24,3	33,6	42,1	48,3	19,6	32,1	44,4	10,0	45,6	52,1	10,5	37,4
3. ročník SŠ	35,2	26,5	38,3	44,8	16,6	38,6	48,8	10,7	40,5	52,4	14,4	33,2

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

U všetkých respondentov sa od roku 2009 vo väčšej miere zvýšil počet opýtaných, ktorí považovali Maďarov za svojich priateľov. Zároveň bol v celom výberovom súbore evidovaný výrazne nižší počet respondentov, ktorí osoby maďarskej národnosti nemali radi. V skupine žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa o Maďarov nezaujímal, bol evidovaný pokles počtu opýtaných žijúcich v obciach a mestách s počtom obyvateľov nižším než 100 000. Iba v podsúbore respondentov s trvalým bydliskom vo veľkomestách sa situácia nezmenila. Z uvedených zistení vyplynulo, že Maďarov pozitívne prijali najmä žiaci žijúci v najmenších obciach a v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, zatiaľ čo najhoršia situácia bola zaznamenaná u opýtaných žijúcich vo veľkomestách.

Tabuľka 104

Bydlisko	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
menej než 2 000	30,2	22,4	47,4	52,1	12,8	35,1	50,1	10,4	39,5	57,0	9,5	33,5
od 2 001 do 10 000	30,6	25,5	43,9	47,2	16,5	36,3	45,3	7,5	47,2	49,2	9,6	41,2
od 10 001 do 50 000	29,9	23,7	46,4	45,9	17,4	36,7	53,5	7,1	39,4	51,1	8,7	40,2
od 50 001 do 100 000	26,7	25,6	47,7	49,2	15,6	35,2	53,2	8,0	38,8	55,9	11,8	32,3
viac ako 100 000	38,4	27,6	34,0	60,0	10,9	29,1	45,3	13,9	40,8	55,0	11,8	33,2

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

V skupine opýtaných žijúcich v Bratislavskom, Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Žilinskom, Banskobystrickom, Prešovskom a v Košickom kraji bol zistený výrazne vyšší počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí považovali Maďarov za priateľov. Zároveň bol

u všetkých respondentov zaznamenaný omnoho nižší počet žiakov, ktorí sa k osobám s maďarskou národnosťou stavali odmietavo. Nižší počet opýtaných, ktorým boli Maďari ľahostajní, bol evidovaný u všetkých respondentov okrem opýtaných pochádzajúcich z Trnavského kraja, kde bol zistený ich nárast. Prezentované zistenia ukázali, že od roku 2009 sa vzťahy žiakov k osobám s maďarskou národnosťou zhoršili najmä v Trnavskom kraji, zatiaľ čo ich zlepšenie bolo evidované v Nitrianskom kraji. Zistené dáta tak potvrdili, že pozitívny vzťah k príslušníkom maďarskej menšiny deklarovali najmä respondenti žijúci na národnostne zmiešanom území. Je zaujímavé, že negatívne postoje voči týmto osobám prezentovali žiaci, ktorí s Maďarmi prichádzajú do osobného kontaktu len v malej miere a je zrejmé, že u týchto opýtaných stále pretrvávajú rôzne predsudky. Vytvorenie pozitívneho postoja mladých ľudí s osobám patriacim k národnostným menšinám býva často podmienené nielen informáciami z oblasti multikultúrnej výchovy, ktoré získajú v škole a postojom rodičov, ale najmä charakterom osobných skúseností a mierou tolerancie voči odlišným rovesníkom.

Tabuľka 105

Kraj	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
BA	35,4	29,1	35,5	55,4	12,2	32,4	52,6	11,2	36,2	53,8	13,3	32,9
TT	31,3	29,4	39,3	36,3	17,8	45,9	40,8	10,6	48,6	43,0	13,0	44,0
TN	18,3	18,3	63,4	38,3	23,4	38,3	49,5	7,0	43,5	39,9	12,7	47,4
NR	40,0	25,7	34,3	55,3	17,3	27,4	63,7	7,1	29,2	71,6	7,4	21,0
ZA	16,3	25,6	58,1	41,8	12,3	45,9	46,3	7,6	46,1	47,8	12,4	39,8
BB	40,4	18,5	41,1	53,6	16,5	29,9	43,4	13,2	43,4	54,8	6,8	38,4
PO	26,8	23,6	49,6	46,2	9,8	44,0	45,4	9,5	45,1	51,1	5,2	43,7
KE	38,8	24,5	36,7	67,6	13,2	19,2	48,1	9,6	42,3	63,4	6,7	29,9

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

Od roku 2009 sa výrazne zvýšil počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí mali k Maďarom vybudované priateľské vzťahy. V oboch skupinách sa znížil počet opýtaných, ktorí voči nim pociťovali nepriateľstvo a tiež klesol počet respondentov, ktorým boli Maďari ľahostajní. Zo týchto zistení vyplynulo, že u všetkých žiakov bol evidovaný nárast počtu opýtaných s priateľským postojom voči týmto osobám. Stredoškoláci si vo vyššej miere vybudovali k Maďarom negatívne vzťahy, žiaci základných škôl sa o nich častejšie nezaujímal.

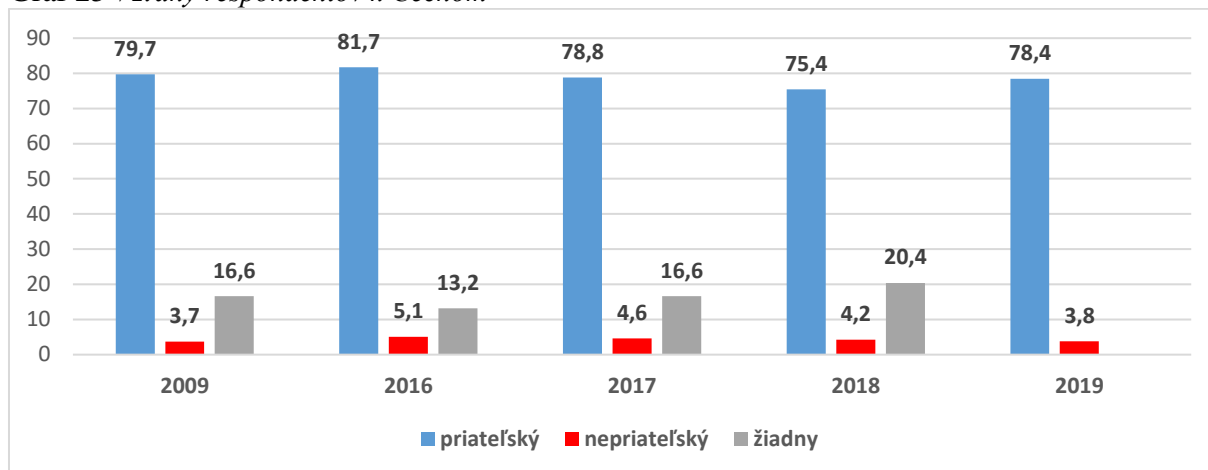
Tabuľka 106

Vzťah k Maďarom	2009		2016		2017		2018		2019	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
priateľský	31,1	32,1	54,4	45,8	49,4	46,3	48,3	48,5	50,8	50,9
nepriateľský	20,3	28,9	11,2	18,2	7,8	13,7	8,2	10,7	7,9	11,6
žiadny	48,6	39,0	34,4	36,0	42,8	40,0	43,5	40,8	41,3	37,5

Česi

Komparácia zistení ukázala, že od roku 2009 len veľmi mierne klesol počet opýtaných, ktorí si vytvorili dobré vzťahy k Čechom. Zároveň zostal na rovnakej úrovni počet respondentov, ktorí pociťovali voči tejto skupine osôb nepriateľstvo. Mierne sa zvýšil počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí si k osobám s českou národnosťou nevybudovali žiadny vzťah. Zistené údaje ukázali, že vzťahy opýtaných k Čechom sa od roku 2009 v podstate nezmenili.

Graf 25 Vzťahy respondentov k Čechom

V skupine respondentov, ktorí považovali Čechov za priateľov, bolo u dievčat zaznamenané zvýšenie, u chlapcov ich počet klesol. V podsúbore žiakov, ktorí si osoby s českou národnosťou neoblúbili, sa v oboch skupinách situácia od roku 2009 nezmenila. Zvýšil sa počet chlapcov a klesol počet dievčat, ktorým boli Česi ľahostajní. Z uvedeného vyplynulo, že dievčatá vnímali osoby s českou národnosťou pozitívnejšie, zatiaľ čo chlapci k nim mali vo vyššom počte vytvorené negatívne vzťahy.

Tabuľka 107

Vzťah k Čechom	2009		2016		2017		2018		2019	
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
priateľský	81,3	77,9	81,2	82,2	76,2	81,4	78,5	71,8	76,1	80,6
nepriateľský	4,3	2,9	6,3	4,8	6,1	3,1	6,3	2,3	4,7	2,8
žiadny	14,4	19,2	12,5	13,0	17,7	15,5	15,2	25,9	19,2	16,6

U žiakov stredných odborných škôl aj gymnázií bol od roku 2009 zistený pokles počtu opýtaných, ktorí si k Čechom vytvorili priateľské vzťahy. V skupine respondentov, ktorí pociťovali voči týmto osobám nepriateľstvo, sa situácia za dané obdobie nezmenila. Zároveň bol v oboch podsúboroch stredoškôľakov zistený vyšší počet opýtaných, ktorým boli Česi ľahostajní. Prezentované zistenia ukázali, že gymnazisti mali po celé sledované obdobie vybudované k Čechom lepšie vzťahy než žiaci stredných odborných škôl, ktorí sa túto skupinu osôb častejšie nezaujímali.

Tabuľka 108

Vzťah k Čechom	2009		2016		2017		2018		2019	
	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G	SOŠ	G
priateľský	79,7	83,9	79,8	81,1	76,1	79,1	72,4	82,1	75,8	82,8
nepriateľský	3,6	4,2	4,5	5,3	5,8	4,5	3,6	3,3	3,8	4,3
žiadny	16,7	11,9	15,7	13,6	18,1	16,4	24,0	14,6	20,4	12,9

Od roku 2009 bol u siedmakov, ôsmakov a u druhákov evidovaný nižší počet respondentov, ktorí prijali Čechov pozitívne. U deviatakov sa zvýšil v tejto skupine počet opýtaných, u prvákov a u treťakov sa situácia za sledované obdobie nezmenila. Žiaci 7. a 8. ročníkov základných škôl pociťovali vo vzťahu k Čechom vo vyššej miere nepriateľstvo, zatiaľ čo u deviatakov sa ich počet znížil. U všetkých stredoškôľakov bola evidovaná rovnaká situácia ako v roku 2009. V skupine opýtaných, ktorí sa o Čechov nezaujímali, bolo u siedmakov, ôsmakov a u druhákov zistené zvýšenie, zatiaľ čo u deviatakov a u treťakov sa ich počet znížil. Iba prváci odpovedali na túto otázku rovnako ako v roku 2009. Z uvedeného je zrejmé, že osoby

s českou národnosťou najhoršie vnímali siedmci a druháci, pričom vyšší počet opýtaných s priateľským postojom a menej žiakov, ktorí Čechov nemali radi, prípadne sa o nich nezaujímal, bol evidovaný u deviatakov.

Tabuľka 109

Ročník	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
7. ročník ZŠ	82,7	2,2	15,1	83,3	6,2	10,5	76,9	4,7	18,4	79,6	3,1	17,3
8. ročník ZŠ	78,1	3,0	18,9	84,3	4,0	11,7	78,2	5,4	16,4	75,7	4,0	20,3
9. ročník ZŠ	73,7	6,1	20,2	81,3	6,7	12,0	69,6	4,7	25,7	82,9	4,1	13,0
1. ročník SŠ	83,3	3,9	12,8	79,8	6,1	14,1	80,3	3,6	16,1	82,6	4,1	13,3
2. ročník SŠ	80,4	3,3	16,3	83,8	4,5	11,7	71,6	3,4	25,0	72,6	2,6	24,8
3. ročník SŠ	78,4	4,1	17,5	77,4	4,6	18,0	75,1	3,3	21,6	79,3	4,6	16,1

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

U respondentov žijúcich v obciach s počtom obyvateľov nižším než 10 000 sa od roku 2009 zvýšil počet opýtaných, ktorí považovali Čechov za svojich priateľov, pričom u žiakov s trvalým bydliskom vo väčších aglomeračných jednotkách bolo evidované ich zníženie. V skupine respondentov, ktorí voči osobám s českou národnosťou pociťovali nepriateľstvo, bola u opýtaných pochádzajúcich z obcí a miest s počtom obyvateľov nižším než 100 000 zistená rovnaká situácia než v roku 2009. Iba u respondentov žijúcich vo veľkomestách bolo zistené zvýšenie. V podsúbore žiakov, ktorí sa o Čechov nezaujímal, bol evidovaný pokles u opýtaných pochádzajúcich z obcí s počtom obyvateľov nižším než 10 000, pričom iba v skupine žiakov s trvalým bydliskom v mestách s vyšším počtom obyvateľov bolo zistené ich zvýšenie. Z uvedených zistení vyplynulo, že Čechov najpozitívnejšie vnímali respondenti žijúci v obciach s počtom obyvateľov nižším než 10 000, zatiaľ čo najhoršia situácia bola zistená u žiakov základných a stredných škôl pochádzajúcich z najväčších miest.

Tabuľka 110

Bydlisko	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
menej než 2 000	79,0	3,4	17,6	78,8	5,8	15,4	78,5	3,9	17,6	80,8	2,6	16,6
od 2 001 do 10 000	76,7	4,2	19,1	79,8	4,8	15,4	75,7	4,1	20,2	78,1	4,2	17,7
od 10 001 do 50 000	83,4	2,7	13,9	85,4	4,4	10,2	75,5	4,1	20,4	80,0	2,8	17,2
od 50 001 do 100 000	77,9	5,8	16,3	83,7	5,2	11,1	74,1	3,5	22,4	76,8	5,4	17,8
viac ako 100 000	81,9	3,4	14,7	78,2	6,1	15,7	66,4	5,4	28,2	71,8	6,9	21,3

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

V skupine mladých obyvateľov Trnavského a Nitrianskeho kraja bol zistený vyšší počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí si k Čechom vybudovali priateľské vzťahy. V nižšej miere sa o nich pozitívne vyjadrili opýtaní v Trenčianskom, Žilinskom, Banskobystrickom a v Košickom kraji, pričom v Bratislavskom a v Prešovskom kraji sa situácia za dané obdobie nezmenila. U respondentov pochádzajúcich z Bratislavského, Trenčianskeho a zo Žilinského kraja bol evidovaný vyšší počet žiakov, ktorí pociťovali voči osobám českou národnosťou nepriateľstvo. U opýtaných s trvalým bydliskom v Banskobystrickom a v Košickom kraji sa situácia nezmenila, pričom iba v Trnavskom, Nitrianskom a v Prešovskom kraji bol zaznamenaný ich pokles. Nižší počet oslovených žiakov, ktorým boli Česi ľahostajní, bol evidovaný v Bratislavskom, Trnavskom a v Nitrianskom kraji. V Trenčianskom, Žilinskom, Banskobystrickom, Prešovskom a v Košickom kraji sa zvýšil počet respondentov, ktorí o osoby s českou národnosťou neprejavili záujem. Prezentované zistenia ukázali, že od roku 2009 sa vzťahy žiakov k Čechom zhoršili najmä v skupine respondentov žijúcich v Trenčianskom kraji, zatiaľ čo ich zlepšenie bolo evidované u opýtaných pochádzajúcich z Trnavského a z Nitrianskeho kraja.

Tabuľka 111

Kraj	2009			2016			2018			2019		
	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž	P	N	Ž
BA	77,7	3,9	18,4	80,2	5,8	14,0	75,6	3,8	20,6	76,9	5,6	17,5
TT	71,9	6,3	21,8	79,9	3,8	16,3	66,0	4,0	30,0	77,2	3,6	19,2
TN	80,0	2,4	17,6	80,3	5,3	14,4	77,1	4,9	18,0	73,7	5,3	21,0
NR	75,7	3,6	20,7	83,7	6,3	10,0	73,5	2,8	23,7	84,9	1,5	13,6
ZA	83,7	2,3	14,0	84,1	5,0	10,9	78,7	5,4	15,9	78,1	4,1	17,8
BB	83,3	4,0	12,7	84,7	4,4	10,9	76,7	4,3	19,0	81,3	4,5	14,2
PO	80,3	3,3	16,4	81,3	3,8	14,9	80,0	4,4	15,6	79,1	2,4	18,5
KE	87,0	2,7	10,3	78,5	6,8	14,7	72,8	3,2	24,0	75,4	2,7	21,9

Poznámka: P – priateľský, N – nepriateľský, Ž – žiadny

Od roku 2009 sa zvýšil počet žiakov základných škôl, ktorí mali vybudované priateľské vzťahy k Čechom, pričom u stredoškolákov bolo zistené ich zníženie. V skupine opýtaných, ktorí nemali osoby s českou národnosťou radi, bola od roku 2009 v oboch skupinách zistená rovnaká situácia. V podsúbore respondentov, ktorým boli Česi ľahostajní, bolo u žiakov základných škôl zaznamenané zníženie, zatiaľ čo u stredoškolákov bol evidovaný ich nárast. Z uvedeného vyplynulo, že žiaci základných škôl si vo vyššej miere vybuďovali k Čechom pozitívne vzťahy, pričom stredoškoláci sa vo vyššom počte o nich nezaujímali.

Tabuľka 112

Vzťah k Čechom	2009		2016		2017		2018		2019	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
priateľský	78,4	80,9	83,1	80,5	80,6	77,1	75,2	75,5	79,5	77,4
nepriateľský	3,6	3,7	5,3	4,9	3,8	5,4	4,9	3,5	3,8	3,7
žiadny	18,0	15,4	11,6	14,6	15,6	17,5	19,9	21,0	16,7	18,9

Prezentované zistenia potvrdili, že za sledované obdobie sa **zlepšili vzťahy** respondentov k Rómom, Aziatom a Židom, najvýraznejšie zlepšenie bolo evidované u Maďarov. Klesol počet žiakov, ktorí uvádzali priateľské postoje k černochoom a k Arabom a na rovnakej úrovni zostali takéto vzťahy k Čechom.

Na druhej strane bol zistený vzostup **nepriateľských postojov** voči Arabom. Klesol počet opýtaných, ktorí negatívne vnímali Rómov, Aziatov, Židov a Maďarov, avšak nezmenil sa počet opýtaných, ktorí si vybuďovali nepriateľské postoje k černochoom a k Čechom.

V skupine žiakov základných a stredných škôl, ktorí zastávali **indiferentné postoje** voči daným skupinám osôb, bolo zistené zvýšenie počtu opýtaných vo vzťahu k Rómom a k Čechom. Znížil sa počet žiakov, ktorým boli ľahostajní černosí, Aziati, Arabi, Židia a Maďari. Možno konštatovať, že od roku 2009 respondenti v globále omnoho lepšie hodnotili vzťahy k Maďarom a pozitívnejšie vnímali aj Rómov, černochoov, Aziatov a Židov. Mierne sa zhoršili ich vzťahy voči Arabom a na približne rovnakej úrovni zostali vzťahy k Čechom. Pozitívne je, že v tomto roku nebol zistený výraznejší vzostup nepriateľských postojov mladých Slovákov voči Arabom, čo v predchádzajúcich rokoch zapríčinil najmä strach z teroristických útokov.

Skutočnosť, že slovenská verejnosť má väčšinou neutrálny vzťah k cudzincom, konštatovali na základe výskumných zistení aj Križovský a Mesároš (2017), domnievali sa, že ak by v mieste bydliska respondentov pribudlo viac cudzincov, ich postoje by boli negatívnejšie. K vyššej miere odmietania cudzincov prispievajú najmä predsudky a strach, ktoré súvisia s nedostatočnými informáciami o cudzincoch prichádzajúcich na Slovensko.

Divinský (2005) sa domnieva, že medzi majoritnou spoločnosťou existujú okrem prejavov diskriminácie a xenofóbie aj určité prejavy rasizmu. Táto skutočnosť podľa medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM 2001) súvisí s rôznymi faktormi, medzi ktoré patria najmä vek, úroveň vzdelania, miera nezamestnanosti v danom regióne, skúsenosti s pobytmi v zahraničí, veľkosť obce, mesta, počet cudzincov v regióne a osobné skúsenosti s nimi.¹⁷

Tabuľka 113

Skupiny	Roky				
	2010	2016	2017	2018	2019
Rómovia	2010	2016	2017	2018	2019
priateľský	17,2	21,2	30,6	32,0	34,8
nepriateľský	38,1	38,2	26,3	23,5	18,2
žiadny	44,7	40,6	43,1	44,5	47,0
Černosi	2010	2016	2017	2018	2019
priateľský	46,4	48,7	44,3	44,7	51,2
nepriateľský	5,7	11,6	6,6	6,0	5,8
žiadny	47,9	39,7	49,1	49,3	43,0
Aziati	2010	2016	2017	2018	2019
priateľský	34,7	42,5	36,1	37,5	44,1
nepriateľský	7,2	9,4	7,9	6,1	5,5
žiadny	58,1	48,1	56,0	56,4	50,4
Arabi	2010	2016	2017	2018	2019
priateľský	28,2	21,2	18,0	23,8	26,6
nepriateľský	10,1	28,2	19,2	14,1	14,8
žiadny	61,7	50,6	62,8	62,1	58,6
Židia	2010	2016	2017	2018	2019
priateľský	27,2	29,9	26,7	29,8	36,1
nepriateľský	10,5	16,7	9,9	7,2	7,1
žiadny	62,3	53,4	63,4	63,0	56,8
Maďari	2010	2016	2017	2018	2019
priateľský	31,7	49,6	47,8	48,4	52,4
nepriateľský	24,8	15,1	10,9	9,5	9,8
žiadny	43,5	35,3	41,3	42,1	37,8
Česi	2010	2016	2017	2018	2019
priateľský	79,7	81,7	78,8	75,4	78,4
nepriateľský	3,7	5,1	4,6	4,2	3,8
žiadny	16,6	13,2	16,6	20,4	17,8

¹⁷ Plavnická, J. – Šlosár, D.: Extrémistické postoje slovenskej spoločnosti voči cudzincom. In: Tóthová, L. – Šlosár, D.: Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch. Košice : UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8251-640-4, s. 40 – 42.

ZÁVERY

Na základe výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že:

Charakteristika rodinného prostredia

- Od roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí **žili v úplných rodinách**. Výraznejšie stúpol počet žiakov, ktorých vychovával nevlastný otec alebo matka, pričom sa nezmenil počet respondentov, ktorí vyrastali v neúplných rodinách. Za sledované obdobie sa výraznejšie znížil počet opýtaných, ktorí žili v náhradných rodinách. Zistené údaje poukazujú na súčasný negatívny trend, ktorý je charakterizovaný vyšším rozpadom rodín než kedysi. Táto skutočnosť spôsobuje zvyšovanie počtu detí, ktoré vyrastajú v neúplných alebo v doplnených rodinách, čo v môže niektorých prípadoch negatívne ovplyvňovať ich psychický vývoj.
- Za celé sledované obdobie bola najlepšia situácia zaznamenaná v Prešovskom kraji, kde najviac opýtaných žilo v úplných rodinách a najmenej respondentov pochádzalo z neúplných a z doplnených rodín. V Bratislavskom kraji bol od roku 2009 zistený najnižší počet respondentov vyrastajúcich v úplných rodinách a najvyšší počet žiakov, ktorí pochádzali z neúplných rodín.
- Od roku 2009 sa počet opýtaných len minimálne zvýšil, ktorí hodnotili **rodinné vzťahy** kladne a len veľmi mierne sa zvýšil počet žiakov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli. Pozitívne je hodnotené zistenie, že výrazná väčšina žiakov základných a stredných škôl hodnotila vzťahy v rodine ako dobré, pretože kvalita vzťahov medzi rodičmi a deťmi je považovaná za významný faktor ovplyvňujúci vývoj osobnosti dieťaťa, ktoré v tejto rodine žije.
- Vzťahy v rodine od roku 2009 pozitívnejšie hodnotili najmä žiaci 9. ročníkov základných škôl, opýtaní s trvalým bydliskom v obciach s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov, gymnazisti, mladí obyvatelia Trenčianskeho a Nitrianskeho a žiaci základných škôl. Zhoršené medziľudské vzťahy v rodinách boli vo vyššej miere zistené u žiakov 7. a 8. ročníkov základných škôl, respondentov žijúcich vo veľkomestách, u žiakov stredných odborných škôl, opýtaných pochádzajúcich zo Žilinského kraja a u stredoškôľakov.

Kamaráti, ktorí patria k extrémistom

- Približne každý tretí žiak základnej a strednej školy udržiaval priateľské kontakty s osobami, ktoré si osvojili nebezpečné extrémistické názory a mohli tak negatívne ovplyvňovať aj postoje svojich kamarátov. Od roku 2016 sa mierne zvýšil počet respondentov, ktorí sa **s extrémistami kamarátili** a klesol počet opýtaných, ktorí priateľov s týmito nebezpečnými názormi nemali. Z prezentovaných dát je zrejmé, že najlepšia situácia bola zistená v roku 2018.
- Za sledované obdobie sa zvýšil počet opýtaných, ktorí sa priatelili s extrémistami najmä u dievčat, gymnazistov, žiakov 8. ročníkov základných škôl a 3. ročníkov stredných škôl, respondentov pochádzajúcich z najmenších obcí, opýtaných žijúcich v Trnavskom, Trenčianskom a v Banskobystrickom kraji. Nižší počet kamarátov

s extrémistickými názormi mali skôr chlapci, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, respondenti žijúci v najväčších mestách, mladí obyvatelia Nitrianskeho kraja a žiaci stredných škôl.

Prejavy extrémizmu vyskytujúce sa v školskom prostredí

- Od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet respondentov, ktorí počuli od spolužiakov negatívne výroky o rase, národe a etnických skupinách, stretli sa s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, zaznamenali rôzne prejavy nenávisť voči určitým skupinám osôb, videli u rovesníkov oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus, stretli sa s propagovaním ich tlačovín a aktivít. Zvýšil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí v triednom kolektíve videli u spolužiakov rôzne nebezpečné veci, symboly propagujúce extrémistické hnutie a zaznamenali aj ich účasť na aktivitách, ktoré tieto skupiny organizovali. Prezentované zistenia potvrdili, že od roku 2016 sa zvýšil počet respondentov, ktorí sa v triednom kolektíve stretli so všetkými uvedenými extrémistickými prejavmi, čo je hodnotené negatívne a bolo by potrebné túto situáciu zmeniť.
- Od roku 2016 sa zvýšil počet chlapcov, ktorí počuli od spolužiakov negatívne výroky o rase, národe a etnických skupinách, stretli sa s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, videli, že ich rovesníci nosili oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus, mali pri sebe rôzne nebezpečné veci a symboly propagujúce toto hnutie. Znížil sa počet chlapcov, ktorí sa v triednych kolektívoch stretli s propagáciou extrémistických tlačovín, aktivít a s priamou účasťou rovesníkov na týchto podujatiach. Na rovnakej úrovni zostal počet opýtaných, ktorí zaznamenali v triedach rôzne prejavy nenávisť voči niektorým skupinám osôb. U dievčat bolo evidované zvýšenie počtu všetkých uvedených prejavov extrémizmu. Príčinou týchto zistení môže byť skutočnosť, že dievčatá mali viac poznatkov o extrémizme a skôr zaznamenali tieto prejavy než chlapci, ktorí mohli byť voči nim tolerantnejší a nepripisovali im potrebnú dôležitosť.
- V skupine žiakov základných škôl sa od roku 2016 zvýšil počet respondentov, ktorí sa u svojich spolužiakov stretli s negatívnymi výrokmi o rase, národe a etnických skupinách, s prejavmi nenávisť voči určitým skupinám osôb, videli u rovesníkov oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus, stretli sa s propagovaním ich tlačovín a aktivít. Zvýšil sa aj počet žiakov základných škôl, ktorí videli u spolužiakov rôzne nebezpečné veci a zaznamenali ich účasť na aktivitách, ktoré extrémisti organizovali. V nižšom počte sa stretli iba s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, pričom v rovnakej miere videli symboly propagujúce extrémizmus. U stredoškolákov bolo zistené zvýšenie počtu všetkých prejavov extrémizmu, preto považujeme za potrebné venovať sa daným témam najmä v tomto type škôl. Je dôležité venovať pozornosť najmä realizácii preventívnych opatrení, ale aj rozhovorom so žiakmi na triednických hodinách a v rámci iných predmetov, aby mali pedagógovia prehľad o názoroch, vyjadreniach a postojoch detí a mládeže k extrémizmu a v prípade potreby ich mohli spoločne s rodičmi korigovať.
- Oproti zisteniam z roku 2016 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí videli v škole **časté prejavy extrémizmu**. Výraznejšie klesol počet respondentov, ktorí sa s nimi stretli občas a zvýšil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí ich nezažili vôbec. Zaujímavé je zistenie, že v rokoch 2016, 2017 a 2019 prevládal počet respondentov,

ktorí prejavy extrémizmu zažili občas, zatiaľ čo v roku 2017 najviac opýtaných tieto negatívne skúsenosti nemalo. Eliminovať výskyt extrémizmu by pomohla lepšia informovanosť detí a mladých ľudí o tomto negatívnom jave, jeho ideológii a prejavoch, čo by prispelo k ich väčšej ochrane.

- Časté aj občasné prejavy extrémizmu za celé sledované obdobie zažili v triedach vo vyššej miere žiaci stredných odborných škôl. Nárast prejavov extrémizmu v triedach bol od roku 2016 evidovaný najmä v gymnáziách.
- U respondentov z Trnavského, Trenčianskeho, Žilinského a z Banskobystrického kraja bol zistený výrazne vyšší počet žiakov, ktorí sa v triednych kolektívach stretli s častými prejavmi extrémizmu. Zníženie počtu opýtaných, ktorí sa stretli s častými aj s občasnými extrémistickými prejavmi a nárast počtu žiakov, ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali, bol evidovaný iba v Nitrianskom kraji.
- V oboch typoch škôl bol zistený rovnaký jav: za sledované obdobie sa zvýšil počet opýtaných, ktorí mali skúsenosti s častými prejavmi extrémizmu, prípadne ich nezažili vôbec a klesol aj počet žiakov, ktorí sa s nimi stretli len občas. Najvyšší počet respondentov zo základných aj stredných škôl, ktorí mali skúsenosti s častými prejavmi extrémizmu bol zaznamenaný v roku 2019, zatiaľ čo najlepšia situácia bola evidovaná v roku 2016. Túto negatívnu situáciu by mohla eliminovať lepšia informovanosť detí a mladých ľudí o extrémizme, jeho ideológii a prejavoch, čo by prispelo k ich väčšej ochrane pred týmto nebezpečným javom.
- Od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí sa o **extrémistické prejavy nezaujímali**. Výrazne sa znížil počet respondentov, ktorí s nimi súhlasili. Okrem toho mierne klesol aj počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí s prejavmi extrémizmu nesúhlasili. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že situácia sa od roku 2016 zlepšila, pretože bol zaznamenaný výrazne nižší počet respondentov, ktorí s prejavmi extrémizmu súhlasili a znížil sa aj počet opýtaných, ktorí sa k týmto negatívnym prejavom stavali kriticky. Zároveň sa vo vyššej miere zvýšil počet žiakov, ktorí sa o prejavy extrémizmu vo svojom okolí nezaujímali.
- Najvyšší počet chlapcov aj dievčat s pozitívnym postojom k prejavom extrémizmu bol zaznamenaný v roku 2016, zatiaľ čo najviac respondentov, ktorí s nimi nesúhlasili, bolo evidovaných v roku 2017. V roku 2018 a 2019 sa viac než polovica oslovených žiakov v oboch skupinách o tieto negatívne prejavy nezaujímala. Dievčatá za sledované obdobie častejšie s prejavmi extrémizmu nesúhlasili a v nižšej miere vyjadrovali aj svoje kladné postoje. Zaujímavé je zistenie, že približne rovnaký počet opýtaných neprejavil o tieto negatívne prejavy záujem.
- Od roku 2016 klesol počet opýtaných, ktorí nemali žiadne skúsenosti s prejavmi extrémizmu a zvýšil sa počet respondentov, ktorí sa na tieto situácie nepamätali. Znížil sa počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí **zažili extrémistické prejavy** v rovesníckej skupine, doma, na ulici, alebo ich videli v televíznom vysielaní. Veľmi výrazne sa zvýšil počet respondentov, ktorí sa s prejavmi extrémizmu stretli na internete a na sociálnych sieťach a na približne rovnakej úrovni zostal počet opýtaných, ktorí tieto negatívne javy videli v škole. Z uvedených zistení vyplynulo, že klesol počet žiakov, ktorí zažili prejavy extrémizmu v najbližšom prostredí – doma, v rovesníckej skupine a na ulici, avšak výrazne sa zvýšil počet respondentov, ktorí sa s týmto negatívnym javom stretli na internete a na sociálnych sieťach.

- Žiaci stredných škôl zažili prejavy extrémizmu vo vyššej miere v škole, v partii rovesníkov, doma, na ulici a najmä na internete a na sociálnych sieťach. Žiaci základných škôl ich častejšie videli prostredníctvom televízneho vysielania. Prezentované zistenia potvrdili, že viac skúseností s týmito negatívnymi prejavmi mali stredoškólači, ktorí si zároveň častejšie nevedeli na tieto nepríjemné situácie spomenúť.

Informovanosť žiakov základných a stredných škôl o extrémizme

- Od roku 2016 len veľmi mierne klesol počet opýtaných, ktorí boli s **mierou informovanosti o extrémizme** spokojní. Zároveň sa znížil aj počet respondentov, ktorí pociťovali v tejto oblasti určitý deficit a mierne stúpol počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa o extrémizmus nezaujímal. Zistené údaje potvrdili, že oproti roku 2016 sa situácia zmenila len veľmi málo, pričom sa zvýšil počet respondentov, ktorí sa o tento negatívny jav nezaujímal. V tejto oblasti majú pomerne veľké rezervy pedagógovia, ktorí by sa mohli danej problematike venovať v rámci vyučovania. Dôležité je, aby vedeli žiakov zaujať, spestrili výučbu rôznymi novými formami, ktoré by si vyžadovali ich aktívnu účasť.
- Informovanosť o extrémizme sa od roku 2016 zvýšila najmä u dievčat, gymnazistov, žiakov 7. a 9. ročníkov základných škôl, opýtaných žijúcich v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, respondentov s trvalým bydliskom v Prešovskom, Trnavskom a v Banskobystrickom kraji a u žiakov základných škôl. Nedostatok poznatkov o tomto negatívnom spoločenskom jave viac pociťovali chlapci, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, respondenti pochádzajúci z veľkých a z najväčších miest, opýtaní žijúci v Žilinskom kraji a žiaci stredných odborných škôl.
- Od roku 2016 sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí sa o **extrémizmus nezaujímal**. Klesol počet respondentov, ktorí potrebné informácie získali z televízie a z rozhlasu, z internetu alebo z rôznych alternatívnych médií. Výrazne sa zvýšil počet žiakov základných a stredných škôl, ktorým poznatky o extrémizme odovzdali učitelia a zvýšil sa aj počet opýtaných, ktorým ich sprostredkovali rodičia, kamaráti, prípadne si ich prečítali v novinách a v časopisoch, alebo použili iné zdroje. Zo zistených výsledkov výskumu vyplynulo, že od roku 2016 sa záujem žiakov základných a stredných škôl o extrémizmus výrazne znížil, najviac sa zvýšil počet opýtaných, ktorým potrebné poznatky odovzdali učitelia. Toto zistenie je pozitívne, pretože predpokladáme, že informácie, ktoré žiaci získali od svojich pedagógov, sú omnoho pravdivejšie a objektívnejšie než tie, ktoré si prečítali na internete alebo im ich sprostredkovali kamaráti.
- Od roku 2016 sa záujem chlapcov aj dievčat o extrémizmus výrazne znížil, najviac sa zvýšil počet opýtaných, ktorým tieto poznatky odovzdali učitelia. Zaujímavé je zistenie, že chlapci za sledované obdobie najčastejšie čerpali potrebné informácie z internetu, dievčatá výrazne preferovali poznatky sprostredkované televíziou a rozhlasom.
- U žiakov základných škôl sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorým potrebné poznatky odovzdali učitelia. Títo respondenti čerpali informácie o extrémizme najmä z televízie a z rozhlasu, Žiaci stredných škôl výraznejšie preferovali poznatky, ktoré našli na internete.

- Od roku 2016 výrazne klesol počet častých **návštevníkov extrémistických internetových stránok**, avšak mierne sa zvýšil počet opýtaných, ktorí ich navštevovali občas. Zvýšil sa počet respondentov, ktorí portály zamerané na extrémizmus nesledovali vôbec. Najhoršia situácia bola zaznamenaná v roku 2017. V roku 2019 bol zistený výrazne nižší počet častých návštevníkov týchto stránok a najvyšší počet oslovených žiakov, ktorí na tieto extrémistické webové portály vôbec nechodili.
- U chlapcov sa výrazne znížil počet častých návštevníkov extrémistických internetových stránok, nezmenil sa počet opýtaných, ktorí ich navštevovali občas a zvýšil sa počet opýtaných, ktorí ich nesledovali vôbec. U dievčat bol evidovaný vyšší počet žiačok, ktoré tieto portály sledovali občas a nižší počet opýtaných, ktoré ich vôbec nenavštevovali, pričom počet častých návštevníčok zostal rovnaký.
- U gymnazistov bol od roku 2016 evidovaný vyšší počet opýtaných, ktorí patrili k občasným návštevníkom internetových extrémistických portálov. Domnievame sa, že v tomto type strednej školy je potrebné venovať zvýšenú pozornosť prevencii zameranej na elimináciu tohto negatívneho javu.
- Z prezentovaných zistení vyplynulo, že za dané obdobie bol u opýtaných z Trenčianskeho, Nitrianskeho a z Banskobystrického kraja zistený nižší počet častých aj občasných návštevníkov extrémistických webových portálov a vyšší počet žiakov, ktorí ich nesledovali. Omnoho horšia situácia bola zaznamenaná u mladých obyvateľov zo Žilinského a Prešovského kraja, kde síce klesol počet opýtaných, ktorí tieto stránky sledovali často, avšak zvýšil sa počet opýtaných, ktorí na ne chodili občas a na približne rovnakej úrovni zostal počet respondentov, ktorí extrémistické portály nenavštevovali vôbec.
- U žiakov stredných škôl sa znížil počet častých návštevníkov a nezmenil sa počet opýtaných, ktorí tieto portály sledovali občas. Zároveň stúpol počet stredoškolákov, ktorí ich nesledovali vôbec. U žiakov základných škôl bolo evidované zvýšenie počtu opýtaných, ktorí extrémistické internetové stránky sledovali občas. Je zrejmé, že je potrebné venovať pozornosť týmto respondentom, pretože v ich veku sú ľahko ovplyvnitelní a často majú sklony preberať cudzie názory bez toho, že by nad nimi porozmýšľali a overili si pravdivosť informácií, ktoré si na internete prečítali.

Dôvody príťažlivosti extrémistických hnutí pre deti a mládež

- Od roku 2016 sa zvýšil počet respondentov, ktorí považovali za dôležité nedostatočné vedomosti mladých ľudí z histórie, nevhodný spôsob výchovy detí a zlé vzťahy v rodine. Výrazne sa znížil počet opýtaných, ktorí pripisovali význam súčasnej politickej situácii vo svete, negatívnym dôsledkom transformácie Slovenska, strate ideálov a frustrácii, akceptovaniu násilia v médiách, strachu mládeže zo sociálneho vylúčenia, negatívnym osobným zážitkom, nedôvere občanov voči politickým stranám, dlhodobému zanedbávaniu chudoby obyvateľstva a nedostatku času u učiteľov venovať sa žiakom. Zároveň sa výrazne zvýšil počet respondentov, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať. Porovnanie zistení ukázalo, že za sledované obdobie považovali opýtaní za najdôležitejší dôvod nárastu extrémizmu súčasnú politickú situáciu vo svete. V roku 2016 oslovení žiaci pripisovali omnoho väčší význam negatívnym osobným zážitkom detí a mládeže, nedôvere občanov voči politickým stranám a dlhodobému zanedbávaniu problémov chudoby obyvateľstva. V roku 2019 považovali za

dôležitejšie zlé rodinné vzťahy, nevhodný spôsob výchovy detí, ako aj nedostatočné vedomosti z histórie. Je zrejmé, že kým v roku 2016 prevládali u opýtaných dôvody, ktoré sa týkali spoločenskej situácie, v roku 2019 mali výraznú prevahu motívy zamerané na rodinu a získanie poznatkov o historickom vývoji našej krajiny.

- Chlapci aj dievčatá za celé sledované obdobie považovali za najfrekvencovanejší dôvod nárastu prejavov extrémizmu súčasnú politickú situáciu vo svete. Od roku 2016 klesol počet respondentov, ktorí pripisovali význam nielen tomuto dôvodu, ale i negatívnym dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska, strate ideálov a frustrácii detí a mládeže, akceptovaniu násilia v médiách, negatívnym osobným zážitkom, nedôvere voči politickým stranám, dlhodobému zanedbávaniu chudoby a segregácie obyvateľstva a nedostatku času u učiteľov venovať sa individuálne svojím žiakom. Zvýšil sa počet chlapcov aj dievčat, ktoré považovali za dôležité nedostatočné vedomosti mladých ľudí z oblasti histórie a zvýšil sa počet opýtaných, ktorí kritizovali nevhodný spôsob výchovy detí v rodine. Chlapci na rozdiel od dievčat považovali za dôležitejší dôvod zlé vzťahy v rodine. Dievčatá venovali menej pozornosti strachu detí a mládeže zo sociálneho vylúčenia, pričom chlapci mu pripisovali rovnakú dôležitosť ako v roku 2016. V oboch skupinách opýtaných sa zvýšil počet respondentov, ktorí nevedeli na danú otázku odpovedať. Toto zistenie korešponduje s údajmi získanými v predchádzajúcej otázke, z ktorej vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl sa o extrémizmus zaujímajú v omnoho nižšej miere než v roku 2016. Bolo by potrebné, aby títo respondenti získali viac pravdivých a objektívnych poznatkov o tomto negatívnom jave a na ich základe si vedeli vytvoriť a obhájiť vlastný názor.
- Od roku 2016 sa zvýšil iba počet respondentov, ktorí považovali za **príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami** nedostatok poznatkov o dôsledkoch ich správania. Znížil sa počet oslovených žiakov, ktorí pripisovali význam potrebe byť členom rovesníckej skupiny, túžbe získať si rešpekt okolia, snahe oplatiť zlú skúsenosť, potrebe vzbudiť pozornosť dospelých, túžbe vybiť si zlosť a agresivitu a neschopnosti riešiť svoje problémy iným spôsobom. Za sledované obdobie sa nezmenil počet opýtaných, ktorí pripisovali význam predsudkom získaným v rodine. Zároveň sa výrazne zvýšil počet žiakov, ktorí na túto otázku nemali vytvorený vlastný názor. Porovnanie zistení ukázalo, že v rokoch 2016 a 2017 považovali opýtaní za najdôležitejšiu príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami túžbu získať si rešpekt okolia, zatiaľ čo v rokoch 2018 a 2019 preferovali najmä nedostatok poznatkov o dôsledkoch ich správania. V roku 2016 pripisovali žiaci väčší význam neschopnosti mladých ľudí riešiť svoje problémy iným spôsobom a snahe vybiť si zlosť a agresivitu, zatiaľ čo v tomto roku považovali za dôležité predsudky získané v rodine a potrebu byť členom rovesníckej skupiny.
- Od roku 2016 klesol počet chlapcov aj dievčat, ktoré považovali za príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami potrebu byť členom rovesníckej skupiny, snahu oplatiť zlú skúsenosť, potrebu vzbudiť pozornosť dospelých, snahu vybiť si zlosť a agresivitu a neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom. U chlapcov sa nezmenil počet respondentov, ktorí považovali za dôležité nedostatočné poznatky o dôsledkoch správania sa extrémistov, ktorým však dievčatá pripisovali omnoho väčší význam. Chlapci zároveň rovnako hodnotili túžbu získať si rešpekt okolia, pričom dievčatám sa tento dôvod zdal menej dôležitý. Dievčatá kritickejšie hodnotili skutočnosť, že mnohí mladí ľudia majú predsudky voči niektorým skupinám osôb, ktoré získali vo vlastnej rodine. V oboch skupinách respondentov sa však výrazne zvýšil počet oslovených žiakov, ktorí na túto otázku nemali vytvorený vlastný názor.

Porovnanie zistení ukázalo, že chlapci pripisovali väčšine príčin nižší význam, prípadne niektoré hodnotili rovnako ako v roku 2016. U dievčat bolo evidované zvýšenie dôležitosti len pri nedostatku poznatkov o dôsledkoch správania sa extrémistov a pri existencii predsudkov voči niektorým skupinám osôb. Negatívne je hodnotený fakt, že sa výraznejšie zvýšil počet respondentov, ktorí i napriek skutočnosti, že majú viac možnosti dozvedieť sa o extrémistických skupinách v škole alebo na internete, nevedeli na danú otázku odpovedať.

- Žiaci základných škôl považovali za dôležitejší motív nárastu sympatií mladých ľudí k extrémistom iba nedostatok poznatkov o dôsledkoch ich správania. U stredoškôľakov bolo zistené zvýšenie dôležitosti nielen pri tomto motíve, ale zvýšil sa aj počet opýtaných, ktorí kriticky označili predsudky voči niektorým skupinám osôb a túžbu mladých ľudí získať si rešpekt okolia. Aj v tomto prípade je negatívne hodnotený výrazný nárast počtu žiakov základných a stredných škôl, ktorí na tento závažný problém nemali vytvorený vlastný názor. Z praktického života je zrejmé, že mladá generácia má často tendencie riešiť svoje problémy nekonvenčným spôsobom. Aj preto sa extrémistické skupiny snažia získať mladých ľudí s cieľom ovplyvniť ich názory a postoje svojimi myšlienkami. Zastaviť nárast sympatizantov extrémistických zoskupení v tejto vekovej skupine môže pomôcť len efektívna a systematická prevencia.

Názory a postoje žiakov základných a stredných škôl k skupinám ľudí odlišujúcich sa od ostatných

- Od roku 2009 sa mierne zvýšil počet opýtaných, ktorí si našli **kamarátov patriacich k inej rase alebo etnickej skupine**. Znížil sa počet respondentov, ktorí by sa s osobou odlišujúcou od ostatných priatelili, avšak nepoznali ju a klesol aj počet oslovených žiakov, ktorí neboli ochotní naviazať s týmito osobami kamarátske vzťahy. Prezentované zistenia potvrdili, že i keď si viac než polovica opýtaných už vybuodovala priateľské kontakty s osobami odlišujúcimi sa od majoritnej skupiny ľudí na Slovensku, približne každý ôsmy oslovený žiak základných a stredných škôl mal určité výhrady voči osobám inej rasy a etnika. Z uvedeného je zrejmé, že za sledované obdobie sa postupne zvýšil počet respondentov, ktorí mali priateľov odlišujúcich sa od väčšiny ľudí farbou pleti a mierne sa znížil počet opýtaných, ktorí sa k osobám patriacim k minoritným skupinám stavali odmietavo, i keď najhoršia situácia bola zistená v roku 2016.
- Kamarátov inej rasy a etnického pôvodu si častejšie našli chlapci, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti žijúci v malých obciach a mestách s počtom obyvateľov nižším než 50 001 a opýtaní s trvalým bydliskom v Trnavskom kraji. Neochotu naviazať kamarátstvo s osobou, ktorá sa od ostatných odlišuje farbou pleti, prezentovali v roku 2019 vo vyššej miere gymnazisti, žiaci 8. ročníkov základných škôl, respondenti pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 a mladí obyvatelia Prešovského kraja.
- Od roku 2009 výrazne klesol počet opýtaných, ktorí **súhlasili s myšlienkou nadradenosti bielej rasy** a veľmi sa zvýšil počet respondentov, ktorí na túto otázku odpovedali záporne. Vo veľkej miere klesol aj počet oslovených žiakov, ktorí sa nevedeli k danej téme vyjadriť. Zistené údaje ukázali, že výrazná väčšina respondentov si osvojila správny názor. Z uvedených údajov zároveň vyplynulo, že situácia o rasovej

nadradenosti je v súčasnej dobe omnoho lepšia než v roku 2009. Je zrejmé, že prezentovanie tohto páľčivého problému v médiách a poskytovanie potrebných poznatkov žiakom v škole a v rodine prispelo k výraznému zníženiu počtu opýtaných, ktorí si osvojili nesprávny názor. Bolo by však potrebné, aby respondenti tieto názory uplatňovali aj v praktickom živote a vzdali sa predsudkov, ktorí mnohí ešte vo vzťahu k rovesníkom s inou farbou pleti majú.

- S myšlienkou nadradenosti bielej rasy súhlasili od roku 2009 vo vyššom počte najmä chlapci, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti z Banskobystrického a z Košického kraja a stredoškôláci. Prezentované zistenia ukázali, že závažná problematika rasovej neznášanlivosti si vyžaduje omnoho viac pozornosti, než sa jej venovalo doteraz, pričom je potrebné klásť dôraz najmä na efektívnu a účinnú prevenciu. Situáciu by pomohlo zlepšiť aj prezentovanie danej témy v médiách, napr. vysielaním programov, ktoré by poukázali na nebezpečenstvo fašizmu a šírenia rasistickej ideológie.
- Od roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí sa domnievali, že **existujú skupiny osôb, ktoré predstavujú pre Slovensko určitú hrozbu**. Na približne rovnakej úrovni zostal počet respondentov, ktorí na otázku odpovedali záporne a zvýšil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí na tento problém nemali vytvorený vlastný názor. Prezentované zistenia ukázali, že v súčasnej dobe sa deti a mládež v nižšej miere obávajú o bezpečný život na Slovensku než predtým. Zaujímavé je zistenie, že najhoršia situácia bola zistená v roku 2016, kedy najvyšší počet opýtaných vyjadril určité obavy, pričom v rokoch 2009, 2018 a 2019 nevedelo najviac žiakov na túto otázku odpovedať. Prezentované zistenia ukázali, že od roku 2016 klesol počet opýtaných, ktorí sa na Slovensku necítili bezpečne a mali strach z určitých skupín ľudí a zvýšil sa počet respondentov, ktorí na tento problém nemali vytvorený vlastný názor. Príčina týchto obáv môže byť podmienená celkovou celosvetovou situáciou a je zrejmé, že za posledné obdobie si deti a mladí ľudia na pokojnejšiu politickú situáciu na Slovensku už zvykli a chápu, že nebezpečenstvo, ktoré často vidia v médiách sa našej krajiny až tak bezprostredne netýka.
- Názor, že niektoré skupiny osôb ohrozujú Slovákov, deklarovali od roku 2009 častejšie chlapci, gymnazisti, žiaci 8. ročníkov základných škôl, opýtaní pochádzajúci z najmenších obcí a respondenti s trvalým bydliskom v Trenčianskom a v Banskobystrickom kraji.
- Prezentované zistenia potvrdili, že za sledované obdobie sa **zlepšili vzťahy** respondentov k Rómom, Aziatom a k Židom, najvýraznejšie zlepšenie bolo evidované u Maďarov. Klesol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí vnímali pozitívne černochoch a Arabov a na rovnakej úrovni zostali priateľské vzťahy k Čechom. Na druhej strane bol zistený vzostup **nepriateľských postojov** voči Arabom. Klesol počet opýtaných, ktorí negatívne vnímali Rómov, Aziatov, Židov a Maďarov, avšak nezmenil sa počet opýtaných, ktorí pociťovali nepriateľstvo k černochoch a k Čechom. V skupine žiakov základných a stredných škôl, ktorí zastávali **indiferentné postoje** voči daným skupinám osôb, bolo zistené zvýšenie počtu opýtaných vo vzťahu k Rómom a k Čechom. Znížil sa počet oslovených žiakov, ktorým boli ľahostajní černosí, Aziati, Arabi, Židia a Maďari. Pozitívne je hodnotené zistenie, že v tomto roku nebol evidovaný výraznejší vzostup nepriateľských postojov mladých Slovákov voči Arabom, čo v predchádzajúcich rokoch zapríčinil najmä strach z teroristických útokov.

- Z prezentovaných zistení vyplynulo, že k osobám s odlišnou národnosťou a farbou pleti si od roku 2009 vytvorili pozitívnejšie vzťahy dievčatá, gymnazisti, žiaci 9. ročníkov základných škôl a stredoškôláci.

ODPORÚČANIA PRE PRAX

Výsledky výskumov potvrdili, že extrémizmus patrí v školskom prostredí k závažným sociálno-patologickým javom. Pre zníženie jeho výskytu v základných a v stredných školách odporúčame:

- Venovať pozornosť účinnej a efektívnej prevencii extrémizmu a radikalizmu, výrazne zvýšiť informovanosť mladých ľudí o týchto negatívnych javoch a snažiť sa eliminovať faktory, ktoré tieto negatívne javy podmieňujú.
- V rámci multikultúrnej výchovy poskytnúť žiakom poznatky o demokracii, tolerancii, rešpektovaní iných kultúr a naučiť ich dodržiavať ľudské práva.
- Venovať viac pozornosti problematike holokaustu a antisemitizmu, pretože niektorí žiaci majú voči Židom vytvorené neodôvodnené predsudky.
- Zvyšovať povedomie verejnosti a najmä ohrozených skupín o nebezpečenstve, ktoré extrémizmus predstavuje.
- Zvyšovať právne vedomie žiakov, poskytnúť žiakom poznatky o prejavoch extrémizmu, o ich trestnej činnosti a upozorniť ich na nutnosť niesť zodpovednosť za svoje konanie.
- V rámci využívania nových moderných komunikačných technológií zamerať pozornosť na digitálne vzdelávanie a optimálne využívanie informačno-komunikačných technológií.
- Naučiť žiakov menej dôverovať neovereným zdrojom poznatkov, naučiť ich vyhľadávať si informácie na spoľahlivých stránkach a vedieť si ich overiť.
- Všímať si správanie, oblečenie a vyjadrovanie sa žiakov s cieľom identifikovať prejavy extrémizmu a spoločne s rodičmi a odborníkmi ich prostredníctvom účinných výchovných opatrení eliminovať.
- Poskytnúť deťom veku primeraným spôsobom dostatok informácií o extrémizme, pričom treba dať jasne najavo negatívny postoj dospelých voči týmto závažným protispoločenským javom.

LITERATÚRA

- FISCHER, S. – ŠKODA, J.: *Sociální patologie*. Praha : Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3
- HLAVÁČOVÁ, S.: *Skúsenosti z dobrej praxe s dysfunkčnými rodinami bez domova s využitím modelu stretnutia rodinného kruhu*. In: Človek na periférii spoločnosti. Ružomberok : Verbum, 2016. ISBN 978-80-89232-56-7
- KOL. AUTOROV: *Symbolika využívaná extrémistickými a radikálnymi skupinami*. Bratislava : Ministerstvo vnútra SR, 2016. Publikácia vydaná v programe Európskej komisie *Predchádzanie a boj proti trestnej činnosti* – in www.minv.sk
- MILO, D.: *Nenávistné prejavy na internete ako nástroj radikalizácie a ich prevencia*. In: Sociálna prevencia, č. 1/2014, Bratislava : NOC. ISSN 1336-9679
- PLAVNICKÁ, J. – ŠLOSÁR, D.: *Extrémistické postoje slovenskej spoločnosti voči cudzincom*. In: Tóthová, L. – Šlosár, D.: *Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch*. Košice : UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8251-640-4
- PILIAROVÁ, M. – LOVAŠOVÁ, S.: *Extrémizmus a jeho podoby*. In: Tóthová, L. – Šlosár, D.: *Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch*. Košice : UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8152-640-4
- PÉTIOVÁ, M.: *Názory žiakov základných a stredných škôl na prejavy extrémizmu a ich pohľad na terorizmus*. Záverečná správa z výskumu. Bratislava : CVTI SR, 2019.
- PROCHÁZKA, M.: *Sociální pedagogika*. Praha : Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5
- ŠIŠKOVÁ, T. a kol.: *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8
- ŠPROCHA, B.– BLEHA, B. – VAŇO, B. – BUČEK, J.: *Perspektívy, riziká a výzvy demografického vývoja najväčších miest Slovenska*. Bratislava : Infostat, 2017. Dostupné na www.infostat.sk
- ŠTEFANČÍK, R.: *Pravicový extrémizmus a mládež na Slovensku*. Brno : Tribun EU, 2013. ISBN 978-80-263-0516-3
- TÓTHOVÁ, L.: *Extrémizmus a online prostredie*. In: Tóthová, L. – Šlosár, D.: *Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch*. Košice : UJPS, 2018. ISBN 978-80-8152-640-4
- VEGRICHTOVÁ, B.: *Extremismus a společnost*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o, 2013. ISBN 978-80-7380-427-5
- VYKOPALOVÁ, H.: *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc : Právnická fakulta, Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0337-4
- ZÁBRODSKÁ, Z.: *Volný čas a rodina*. In: *Mládež a volný čas*. Sociálie, Hradec Králové : Gaudeamus, 2000. ISBN 80-7041-760-9

INTERNETOVÉ ZDROJE

www.diskriminacia.sk

www.irozhlaz.cz

www.europa.europol.eu

Názov: **Analýza údajov z výskumov zameraných na zistenie skúseností,
názorov a postojov žiakov základných a stredných škôl
na extrémizmus a rasizmus**

Autor: **PhDr. Marianna Pétiová, PhD.**

Vydavateľ: Centrum vedecko-technických informácií SR, Lamačská 8, Bratislava

Rok vydania: **2020**

Tlač: CVTI SR, Staré grunty 52, Bratislava

ISBN 978-80-89965-46-5